੧ ਓ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

ਜੀਵਨ ਕਥਾਵਾਂ-ਬਾਲਲੀਲਾ

ਚੋਜੀ ਪ੍ਰੀਤਮ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿ: ਪ੍ਰਤਾਪਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ

ਚੋਜ - ਚਮਤਕਾਰ - ਉਪਕਾਰ

ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵਕਾਂ ਦਾ ਸਹਾਈ

ਨਿਆਸਰਿਆਂ ਦਾ ਆਸਰਾ

ਲੇਖਕ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ

ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ

ੴ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

ਰੋਜੀ ਪ੍ਰੀਤਮ

(੧ ਤੋਂ ੧੨੯) (ੳ)

ਲੇਖਕ

ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ

N.O(1)

੧-੭+੧੭-੩੯)

Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-library

Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-library has been created with the approval and personal blessings of Sri Satguru Uday Singh Ji. You can easily access the wealth of teaching, learning and research materials on Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-library online, which until now have only been available to a handful of scholars and researchers.

This new Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-library allows school children, students, researchers and armchair scholars anywhere in the world at any time to study and learn from the original documents.

As well as opening access to our historical pieces of world heritage, digitisation ensures the long-term protection and conservation of these fragile treasures. This is a significant milestone in the development of the Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-Library, but it is just a first step on a long road.

Please join with us in this remarkable transformation of the Library. You can share your books, magazines, pamphlets, photos, music, videos etc. This will ensure they are preserved for generations to come. Each item will be fully acknowledged.

To continue this work, we need your help

Your generous contribution and help will ensure that an ever-growing number of the Library's collections are conserved and digitised, and are made available to students, scholars, and readers the world over. The Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-Library collection is growing day by day and some rare and priceless books/magazines/manuscripts and other items have already been digitised.

We would like to thank all the contributors who have kindly provided items from their collections. This is appreciated by us now and many readers in the future.

Contact Details

For further information - please contact

Email: NamdhariElibrary@gmail.com

kirpal singh chana

ਉਹਨਾਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ
ਜਿਹੜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ
ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਰਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ
ਧਰਮ ਤੇ ਮਨੁਖ ਮਾਤਰ
ਦੇ ਭਲੇ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ
ਹਨ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ

ਉਲਟ ਹਨ । ਇਹ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੀ 'ਆਪ ਬੀਤੀ' ਵਿਚ ਦਸਦੇ ਹਨ । ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਲਮ ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਇਉਂ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਲਭਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੋ ।

ਮਿਸਟਰ ਮਿਕਲੌਡ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਦਿਆਂ ਇਕ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਪੁਸਤਕ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹ ਸਕਿਆ, ਮਗਰ ਜੋ ਵੀ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਸਖਤ ਆਲੋਚਨਾਂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ । ਇਹ ਸਾਖੀ ਮਨ-ਘੜਤ ਹੈ । ਇਹ ਸਾਖੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ।' ਸਿਵਾਏ ਗਲਤੀਆਂ ਦੇ ਕੁਝ ਪਲੇ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ । ਉਹ ਪੁਸਤਕ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲਾ ਦਿਨ ਮਨਾ-ਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਅਜੇਹਾ ਸਾਹਿਤ ਲਿਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਨਾਲ ਗਲਤ ਮੁਜਜ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨਾ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ, ਪਰ ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ ਇਨਕਾਹ ਕਰਨਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਹ ਕਾਰਨਾਮੇ ਗਲਤ ਹਨ ਗਪੌੜ ਸੰਖ ਹਨ । ਭਾਵੇਂ ਅਜੇਹੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਉਸਤਤ ਨਿੰਦਿਆ ਤੋਂ ਉਚੇਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਮਗਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਸ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਬੇਨਿਆਈ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਾਧਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਟਪਲਾ ਲੁਆ ਕੇ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਹਨ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਰੀਕਾਰਡ ਕੀਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਬਹਿਲੋਲ ਨਾਮ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਗੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਵਜਦ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕੂਕਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਸੀ । 'ਮਨ ਖੁਦਾਅਮ, ਮਨ ਖੁਦਾਅਮ, ਮਨਖੁਦਾ । ਭਾਵ ਮੈਂ ਰਬ ਹਾਂ ਮੈਂ ਅੱਲ੍ਹਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਈਸ਼ਵਰ ਹਾਂ ।" ਸ਼ਰਈਆਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਕ੍ਰੋਧ ਆਇਆ, ਮਗਰ ਬੇਬਸ ! ਜਦ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤੇ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਕਿਹਾ "ਜਹਾਂ ਪਨਾਹ ! ਜਾਂ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਫੁਰਮਾਈ ਜਾਵੇਂ ਤਾਂ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ।" ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਹਿਆ, "ਕਹੋ !"

"ਹਜ਼ੂਰ !' ਜੇ ਆਪ ਹੀ ਸ਼ਰਾਅ ਵਿਰੁਧ ਚਲੋਗੇ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ।"

"ਸ਼ਰਾਅ ਵਿਰੁਧ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕੀ ਸਜਾ ਹੈ ?"

"ਸਰਕਲਮ"

"ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ! ਜਦ ਮੈਂ ਸ਼ਰਾਅ ਵਿਰੁਧ ਚਲਾਂ ਜਾਂ ਕੁਝ ਕਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਸਰ ਕਲਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ । ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ।"

ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਮੁੜ ਮਸਤੀ ਆ ਗਈ, ਅਤੇ ਵੁਜਦ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਹ ਰੱਟ ਲਗਾ ਦਿਤੀ, "ਮਨ ਖੁਦਾਅਮ, ਮਨ ਖੁਦਾਅਮ, ਮਨ ਖੁਦਾ।' ਦਰਬਾਰੀਆਂ ਨੇ ਆਉ ਦੇਖਿਆ ਨਾ ਤਾਓ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਗਰਦਨ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਚਲਾ ਦਿਤੀ, ਪਰ ਹੋਇਆ ਕੀ ? ਸਿਰ ਕਟਿਆ ਗਿਆ ? ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ, ਫੇਰ ਚਲਾਈ ਫੇਰ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਤੀਜੀ ਵੇਰ ਵੀ ਵਾਰ ਖਾਲੀ ਗਿਆ। ਕਾਜ਼ੀ ਬੜੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ। ਜਦ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤਾਂ ਦਰਬਾਰੀਆਂ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਈ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਹਿਆ, 'ਭਲਿਓ ਜੇ ਤਲਵਾਰ ਨੇ ਕਾਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਖੁਦਾ ਹੀ ਹੋਣਾ ਏਂ। ਜੇ ਮੈਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕਤਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।'

ਪੱਛਮੀ ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੇਠ ਆਏ ਸਜਨਾਂ ਅੰਦਰ ਇਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਦਿਲਚਸਪੀ ਬ( )ਘਟ ਹੈ। ਦਿਲਚਸਪੀ ਕੀ ਹੋਣੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਕਲਪਤ ਕਥਾਵਾਂ ਕਹਿਣੋ ਵੀ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ। ਅੱਜ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੂਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਨੌਜੁਆਨ ਪੂਰਵਜਾਂ ਨੂੰ ਪੱਛਮੀ ਢੰਗ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਵਰਨਨ ਕਰਨਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਡਾਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਖਿਆਲ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ **ਮੈਂਨ ਆਫ਼ ਅੱਰਥ** ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ; ਸਾਖੀਆਂ ਮਨਘੜਤ ਹਨ, ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਪੁਰਾਣੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਗਰੰਥ ਕੇਵਲ ਕਾਵ ਉਡਾਰੀਆਂ ਹਨ, ਮਗਰ ਆਤਮਕ ਮੰਡਲਾਂ ਦਾ ਰਸ ਮਾਣਨ ਵਾਲੇ ਅਜੇਹੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਵਿਚਰਦੇ, ਅਰਸ਼ਾਂ ਕੁਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਸੈਰ ਸਪਾਟੇ ਕਰਦਿਆਂ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਦੁਖ ਹੈ, ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਟੁਕੜੀ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਦੀ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਕਰਿਸ਼ਮਿਆਂ ਤੇ ਹਾਸਾ ਉਡਾਉਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲਭਦਾ। ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਈਏ ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਉਠਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਾਸ ਕਿਹੜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਕੌਡੇ ਰਾਕਸ਼ ਦੇ ਕੜਾਹੇ ਨੂੰ ਠੰਡਾ ਠਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ; ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਤਾਕਤ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਬਗਦਾਦ ਦੀ ਇਸਲਾਮੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਤੇ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀ ਵਰਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛਾਂ ਦੀ ਪਿਛਾਂ ਖਿਚ ਲਿਆ; ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਬਲ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਕੜ ਜਾਂ ਸਿਰ ਵੱਢਣ ਖਾਤਰ, ਪਾਨਾਂ ਦਾ ਬੀੜਾ ਚੁਕ ਕੇ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਕਸਮ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਸੈਦ ਖਾਨ ਨੂੰ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸਬਜ਼ੇ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਡਿਗਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ; ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਮੰਤਰ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਵਸ ਕੀਤੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਗੋਲਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਸੀ ? ਇਹ ਵੀ

ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾਂ ਜਾਂ ਕਲੋਲ ਕਥਾ ਨਹੀਂ Facts ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਮੁਕਰੀਏ ਜਦ ਅਜੇਹੇ ਮੋਜਜ਼ੇ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਪਰਦੇ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਜਿਹੜਾ ਰਾਜਸੀ, ਸਮਾਜਿਕ, ਸੁਧਾਰਿਕ ਤੇ ਭਾਈ ਚਾਰਕ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਤੋਂ ਪੂਰਨ ਹੈ, ਉਥੇ ਕਰਿਸ਼ਮਿਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਸਾਗਰ ਵਿਚੋਂ ਬੂੰਦ ਵਾਂਗ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਹਕੀਕਤ ਤੇ ਮੱਬਨੀ ਹੈ। ਹਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਨਾਲ ਅਜੇਹੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਵਾਪਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਵਾਕਿ-ਆਤ ਪੜ੍ਹ ਸੁਣ ਕਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਉਚਾਰਿਆ :

ਕਬੀਰ ਸਾਤ ਸਮੁੰਦਹਿ ਮਸੁ ਕਰਉਕਲਮ ਕਰਉ ਬਨਰਾਇ।
ਬਸੁਧਾ ਕਾਗਦੁ ਜਉ ਕਰਉ ਹਰਿ ਜਸੁ ਲਿਖਨੁ ਨ ਜਾਇ ॥੮੧॥

ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਜੀ ਤੇ ਪੂਰਾ ਘਟਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਾਕੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੇ ਪੂਰਾ ਉਤਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਮਧਾਰੀ ਨਾਲ ਗਲ ਕਰੋ ਉਹ ਪੌਂਦੇ ਸਟੇ ਕਹੇਗਾ, ਜਿਤਨੀਆਂ ਬਖਸ਼ਸ਼ਾਂ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੀਤੀਆਂ, ਉਹ ਕਲਮ ਦੀ ਨੋਕ ਥਲੇ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀਆਂ। ਉਹ ਇਕ ਲੰਮੀ ਤੇ ਅਮੁਕ ਕਹਾਣੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਵਾਸਤੇ ਤੇਜ ਕਲਮ ਤੇ ਖੁਲ੍ਹਾ ਸਮਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਵੰਨ ਸੁਵੰਨੇ ਫੁਲਾਂ ਦੇ ਜਿਸ ਗੁਲਦਸਤੇ ਨੂੰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਉਹ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਤੇ ਮੇਹਰ ਵਰਸ਼ਾਂ ਹੋਈ, ਜਾਂ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਸੁਭਾਗਿਆਂ ਨੂੰ ਰਸ ਮਾਣਦਿਆਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦੂਜੇ ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਉਲੀਕਣਾ ਸੋਖਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਤੇਜ਼ ਬੁਧੀ, ਉੱਚੀ ਵਿਦਿਆ ਤੇ ਭਜਨ ਦੀ ਰੁਚੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਥੇ ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਅਭਾਵ ਹੋਵੇ ?

ਮੈਂ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਹੀਰੇ ਮੋਤੀ ਤੇ ਸੁਚੇ ਨਗਾਂ ਨੂੰ ਮੋਟੀ ਜਿਹੀ ਸੂਤੜੀ ਦੀ ਰੱਸੀ ਵਿਚ ਖੁੰਢੀ ਜਹੀ ਜੰਗਾਲ ਖਾਧੀ ਸੂਈ ਨਾਲ ਹਾਰ ਪਰੋਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿ ਲਾਲਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਕਲਿਜੁਗੀ ਹਨੇਰੀ ਵਿਚ ਜਿਨੇ ਕੁ ਸਾਂਭੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਸਾਂਭ ਲਵਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਮਾਂ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭੰਨਦਾ ਤਰੋੜਦਾ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਆਚਣ ਦਾ ਡਰ ਹੈ। ਕਦੇ ਸਮਾਂ ਆਵੇਗਾ ਕੋਈ ਸਿਆਣਾ ਕਲਾਕਾਰ ਇਕ ਇਕ ਲਾਲ ਨੂੰ ਧੋ, ਮਾਂਜ ਪੂੰਜ, ਲਿਸ਼ਕਾ ਪੁਸ਼ਕਾ ਹਾਰ ਪਰੋਏਗਾ, ਜਿਹੜਾ ਔਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਮੰਦਰਾਂ ਨੂੰ ਲਟ ਪਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰੇਗਾ।

ਮੈਂ ਬਾਬਾ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਕਾਦਰਾਵਾਦੀ, ਬਾਬਾ ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ-

ਨੰਗਲ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਕੇਸੋਵਾਲ, ਬਾਬਾ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ, ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਸ਼ੌਕਾ ਰਾਮ, ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਗਦਾ ਦੀਵਾ, ਭਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਬਗਲੀ,ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਆਲਿਮ, ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਕਰਵਰਤੀ, ਸ੍ਰੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਸਿੰਘ ਚੇਤਨ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ 'ਅਰਸ਼ੀ ਫਰਿਸ਼ਤੇ', ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ, ਸੇਠ ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਇਨਸਾਫ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਛੂਹਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੂਕੇ ਪੀਰਾਂ ਤੇ ਧਰਮੀ ਪ੍ਰਵਾਨਿਆਂ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਤ ਅਨੁਸਾਰ ਜਤਨ ਕੀਤਾ, ਜਦ ਗੋਰਾ ਸ਼ਾਹੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਾਟੜੇ ਸੰਤ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਖੁਰਾ ਖੋਜ ਮਟਾਣ ਹਿਤ ਦਿਨ ਰਾਤ ਇਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਉਪਰਲੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਪੈਰ ਲੀਹਾਂ ਤੇ ਚਲਦੇ ਸੰਤ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਹਿਮੀ ਤਨ ਮਨ ਤੇ ਧਨ ਨਾਲ ਸੁਚੇ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਅਮਰ ਭਾਰਤੀ ਨੇ ਭਾਰੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਵੀ, ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਸਨਖਤਰਾ, ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਕਾਨਪੁਰੀ, ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਸਾਜਨ, ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੰਗਲ, ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਰਾਮਪੁਰੀ, ਮਾ: ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ, ਤੇ ਯੁਗ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਸੰਚਾਲਕ ਸ੍ਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੰਭੀਰ, ਪੰਡਤ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ, ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਵਰਿਆਮ, ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ, ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ, ਸੂਫੀ, ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਮ, ਸੇਠ ਸੁਹੇਲ ਸਿੰਘ, ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ, ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਰੋਵਾਲ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਪੰਛੀ, ਜੀਵਣ ਸਿੰਘ ਕਵੀ, ਪੂਜਯ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਦਾ ਸਤਿਜੁਗੀ ਸਾਹਿਤ ਖਾਤਰ ਭਰਪੂਰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਿਖਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰ ਇਹਨਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਲ ਬਖਸ਼ਣ।

ਮੈਂ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਹਜ਼ੂਰੀ ਲਾਂਗਰੀ, ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀਆ ਬਗਾ, ਸੂਬਾ ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਨੌਸ਼ਹਿਰਾ, ਮਾ: ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ, ਜਥੇਦਾਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰ: ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੈਰੋਬੀ ਅਤੇ ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਠੇਕੇਦਾਰ ਦਾ ਕਿਰਤੱਗ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਠੀਕ ਠੀਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਗੁਲਦਸਤਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਿਆ ਦਿਤਾ। ਪੰਡਤ ਗੁਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਕੰਮ ਅਧੂਰਾ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿਹਨਾਂ ਕੀਮਤੀ ਸੁਝਾ ਬਖਸ਼ਕੇ ਨਿਵਾਜਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਪਹਿਰੇ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਕੋਟਾਨ ਕੋਟ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਹਨਾਂ ਦਾਸ ਨੂੰ ਬਲ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਇਹ ਸੇਵਾ ਲਈ ਹੈ।

ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ

ਹੋ, ਉਹਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਜਾਓ ਓਥੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੋ।" ਚਲਦੇ ਜਲਦੇ ਕਲਿਆਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਦਮ ਰੁਕ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਜਾਣੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿਤੀ। "ਕਲਗੀਧਰ ਪਿਤਾ ! ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ !! ਧਨ ਭਾਗ !!!" ਸਿੰਘ ਦੁਚਿਤਾ ਸੀ। ਅਗ੍ਹਾਂ ਵਧੀਏ ਕਿ ਪਿਛਾਂ ਮੁੜੀਏ। ਮਗਰ ਕਲਿਆਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਉਸ ਭਾਗਾਂ ਭਰੀ ਥਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਨੂੰ ਮੱਥੇ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮੁੜਨ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਦਿਤਾ।

ਦਿਨ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ, ਸੂਰਜ ਵਧਦਾ ਵਧਦਾ ਸਿਖਰ ਪੁਜਾ ਫੇਰ ਢਲਣਾ ਅਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ ਅੱਜ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਮਸਤ ਲੰਗਰ ਸਨ. ਮਸਤ ਹੁੰਦੇ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਜਿਸ ਥੈਲੀ ਵਿਚ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਜਾਣਾ ਸੀ ਉਹ ਵਿਹਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਨੱਕੋ-ਨੱਕ ਲਬ੍ਰੇਜ ਸੀ। ਉਥੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਯਾਦ ਦੇ ਪ੍ਰੌਂਠੇ ਪਕ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਰਗੜੇ ਲਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਅੱਖਾਂ ਅਗੇ ਸੀ ਨੂਰਾਨੀ ਦ੍ਰਿਸ਼, ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਸੀ ਇਲਾਹੀ ਨਾਦ। ਬਸ ਚਲ ਸੋ ਚਲ, ਪਰ ਪੈਂਡਾ ਪੈਂਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰੇਮ ਮਾਹੀ ਦਾ ਪੈਂਡਾ ਲੰਮਾ
ਇਹਨਾਂ ਕਦਮਾਂ ਨਾਲ ਨ ਮੁਕਦਾ
ਸਿਰ ਦੇ ਕਦਮ ਬਣਾਈਏ ਜੇਕਰ
ਤਾਂ ਇਹ ਪੈਂਡਾ ਮੁਕਦਾ, ਮੂਲ ਨ ਰੁਕਦਾ

ਫਰੀਦ ਜੀ ਵੀ ਏਸ ਰਾਹ ਪਏ ਸਨ, ਤਦ ਉਹਨਾਂ ਵੀ ਅਜੇਹੇ ਪੈਂਡੇ ਨੂੰ ਮੁਕਾਣ ਦਾ ਇਹੋ ਰਾਹ ਦਸਿਆ ਸੀ ਸੀ :—

ਫਰੀਦਾ-ਤਨ ਤਪਾਇ ਤਨੂਰ ਜਿਉਂ
ਬਾਲਣ ਹਡ ਬਲੰਨ
ਪੈਰੀ ਥੱਕਾਂ ਸਿਰ ਜੁਲਾਂ
ਜੇ ਮੂ ਪਿਰੀ ਮਲੰਨ।

ਪਰ ਇਥੇ ਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਵੀ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਗਲ ਲੰਮੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੂਰਜ ਚਲਦਾ ਚਲਦਾ ਕੂਹ ਕਾਫ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਪਿਛੇ ਲੁਕ ਗਿਆ ਮਗਰ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਦੇਰ ਤਕ ਪੈਂਡੇ ਨਾਲ ਘੁਲਦੇ ਰਹੇ। ਅੰਤ ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਅਰਾਮ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਦੁਮਾਲੇ ਢਿਲੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਅਸਤਰਾਂ, ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਅੜਿੰਗ ਬੜਿੰਗ ਹੋ ਗਏ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਧਰਮ ਰਾਜ ਦੀ ਪੁਤਰੀ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਲਾਗੇ ਨਹੀਂ

ਲਗਦੀ। ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਰਾਤ ਕੱਟੀ ਅਤੇ ਸੁਰਤ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਕਰਦੀ ਰਹੀ। ਇਕ ਸੂਫੀ ਫਕੀਰ ਕਹਿੰਦਾ ਏ :—

ਆਸ਼ਿਕਾਂ ਰਾ ਨੌ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਐ ਪਿਸਰ
ਰੰਗ ਜ਼ਰਦੋ ਆਹ ਸਰਦੋ ਚਸ਼ਮ ਤਰ।
ਇੰਤਜ਼ਾਰੀ ਬੇਕਰਾਰੀ ਖ਼ਾਬੇ ਹਰਾਮ।
ਕਮ ਖੁਰਦਨੀ ਕਮ ਗੁਫਤਨੀ ਬੇ ਤੁਆਮ।

ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਹਨ। ਹਉਕੇ, ਅੱਖਾਂ ਤਰ, ਉਡੀਕ, ਬੇਚੈਨੀ, ਬੇ-ਅਰਾਮੀ, ਥੋੜਾ ਖਾਣਾ, ਤੇ ਥੋੜਾ ਸੌਣਾ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪੱਲੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਰਾਤ ਕੱਟੀ ਤੇ ਤੜਕੇਸਾਰ ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਟੁਰੇ। ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜੂਹ ਵਿਚ ਆ ਪੁਜੇ। ਇਕ ਰਾਹੀ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕੂਕਿਆਂ ਦੀ ਭੈਣੀ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਦੂਰ ਹੈ ? ਉਸ ਹੱਥ ਨਾਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਹਿਆ, "ਉਹ ਸਾਹਵੇਂ ਰੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਘਿਰੀ ਦਿਸ ਰਹੀ ਹੈ।"

ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਅੱਖ ਉਠਾ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਚਿਟੇ ਚਿਟੇ ਬਸਤਰ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਏ। ਆਕਾਸ਼ ਵਲ ਨਜ਼ਰ ਉਠਾਈ ਤਾਂ ਅੱਪਛਰਾਂ ਪੁਸ਼ਪ ਵਰਖਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਅਜਬ ਰਾਗ ਰੰਗ ਸੁਣਾਈ ਦੇਣ ਲਗਾ। ਸਭ ਪੁਰੀਆਂ ਤੋਂ ਮੰਗਲਾਂ ਚਰਨ ਦੀਆਂ ਸੂਤਾਂ ਕੰਨੀ ਪੈਣ ਲਗ ਪਈਆਂ, ਧਰਤੀ ਤੇ ਹੰਸਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਡਾਰਾਂ ਵਿਖਾਈ ਦੇਣ। ਮਨ ਵਿਚ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਮਾਹੀਏ ਨੇ ਇਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਏ ਹਨ। ਚਿਹਰਿਆਂ ਤੇ ਲਾਲੀਆ ਨ੍ਰਿਤਕਾਰੀ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਥਕੇ ਮਾਂਦੇ ਕਦਮਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਰੌ ਆ ਗਈ। ਪੈਰ ਤਿੱਖੇ ਹੋ ਟੁਰੇ। ਜਦ ਦੇਵ ਪੁਰੀ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਬੋਹੜ ਕੋਲ ਪੁਜੇ ਤਾਂ ਨਰ-ਨਾਰੀ ਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਤੇ ਖੇੜੇ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਰੁਝੇ ਸਨ ਮਗਰ ਰਸਨਾ ਟੱਕ ਟੱਕ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ, ਗਊਆਂ ਦੇ ਵਾਗੀ, ਲਾਂਗਰੀ, ਪਹਿਰੂਏ, ਜਲ ਢੋਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਬਾਲਣ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਭ ਨੂੰ ਖੁਮਾਰੀ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਮਾਈਆਂ ਦਾਣਾ ਫਕਾ ਸਾਫ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜਦੀਆਂ ਅਤੇ ਗੋਹਾ ਕੂੜਾ ਕਰਦੀਆਂ ਸਭ ਬਾਣੀ ਦੇ ਗਾੜ੍ਹੇ ਗੁਫੇ ਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੋਈ ਹੋਰ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਣਾਈ ਦੇਂਦਾ। ਇਕ ਸੁਰ ਉਠੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਗੁੰਜਾਂਦੀ ਦੂਜੇ ਮੰਡਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹੜਾ ਦੇਣ ਗਈ।

ਹੋ ਰਹੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਤੇਰੀ

ਇਸ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਇਕ ਦੂਸਰੀ ਸੁਰ ਨੇ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਨੂੰ ਵਜਦ ਵਿਚ ਲੈ ਆਂਦਾ :

ਅੰਙਣਾ ਸੁਹਾਵਾ ਮੇਰਾ
ਅੰਙਣਾ ਸੁਹਾਵਾ ਮੇਰਾ

ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵੇਖ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਚਮਕ ਉਠੇ ਅਤੇ ਗਦ ਗਦ ਹੋ ਨੱਚੇ। ਪੁਛਿਆ ਇਹਨਾਂ ਮੰਗਲਾਂ ਚਾਰਾਂ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ? ਸਿੰਘ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ, "ਸਿੰਘੋ! ਇਸ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਚਰਨ ਛੂਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਨਵਾਂ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਿਆ ਏ। ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਹਿਲ ਸੁਹਾਏ ਨੇ ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਨੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ ਹੈ।" ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਹਵਾ ਵਿਚ ਲਹਿਰਾਂਦਿਆਂ ਪੰਜ ਜੈਕਾਰੇ ਛੱਡੇ ਅਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, "ਅਸੀਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਦੂਰੋਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਏ ਹਾਂ।" ਸਿੰਘਾਂ ਕਹਿਆ, "ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਛਕੋ। ਗਫੇ ਲਾਓ, ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।" ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਮੁੜਵਾਂ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, "ਸਾਡਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਮਾਹੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ, ਸਾਡਾ ਜਲ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਦੀਦਾਰੇ। ਛੇਤੀ ਕਰੋ ਦੇਰ ਨਾ ਲਾਓ।"

ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਵੇਖ ਸਿੰਘ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਲੈ ਗਏ। ਇਹਨਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਈ। ਸੂਰੇ ਵੀ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸੁਣਦੇ ਸਨ, ਗਦ ਗਦ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਤੇ ਧੰਨ ਮਾਤਾ ਜੀਊਣ ਕੌਰ ਦੇ ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਨੂੰ ਗੂੰਜਾ ਦਿਤਾ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਪਾ ਕੇ ਸਾਹਿਬਜਾਦੇ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਪੰਜ ਇਸ਼ਨਾਨੇ ਕੀਤੇ। ਬਾਲਕ ਦਾ ਜਲਾਲ ਝਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕਲਿਆਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਠੀਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮੁਖੜਾ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਇਆ :—

ਵਾਂਗ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਮੱਥਾ ਡਲ੍ਹਕੇ।
ਨੈਣ ਸੁੰਦਰ ਮਤਵਾਲੇ।
ਭਵਾਂ ਕਮਾਨ ਤਿੱਖਾ ਨੱਕ ਸੋਹੇ
ਕੋਮਲ ਅੰਗ ਰਸਾਲੇ।
ਕਮਲ ਸਮਾਨ ਬਦਨ ਇਉਂ ਭਾਸੇ
ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਵਡ ਪ੍ਰਤਾਪੀ,
ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਹਰ ਆਤਮਾ ਕਹਿੰਦਾ
ਫਿਰ ਆਏ ਬਾਜਾਂ ਵਾਲੇ।

ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਦੁਮਾਲੇ ਓਹ ਜਾ ਪਏ ਮਸਤ ਹੋ ਨਚੇ ਫੇਰ ਅਗੇ ਵਧੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਡੰਡੌਤ ਕੀਤੀ - ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਭੇਟਾ ਰਖ ਜੈਕਾਰੇ ਛਡੇ

ਜੀ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਹ ਟੋਲੀ ਮਿਲਦੀ ਤਾਂ ਮੂੰਹ ਤੇ ਲਾਲੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਜੈਕਾਰੇ ਛੱਡਦੇ, ਤਬੇਲੇ ਵਲ ਪੈਰ ਪੁਟਦੇ। ਪੁਲਸ, ਵਾਲੇ ਤਬੇਲੇ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨੂੰ ਜੰਦਰਾ ਮਾਰ ਚਾਬੀ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰਖ ਲੈਂਦੇ। ਆੜੀ ਵੰਡੇ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਹੇੜ੍ਹਆਂ (ਖਿਦੋ ਖੂੰਡੀ) ਕਬੱਡੀ, ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਖੈਨੂੰਆ ਦਾ ਪਤਾ ਨਾ ਲਗਦਾ। ਰੋਜ਼ ਨਵਾਂ ਖੇਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦਾ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਟਣਾ ਜਦ ਉਸ ਦੀਆਂ ਲੀਰਾਂ ਖਿਲਰ ਪੁਲਰ ਜਾਣ। ਕੁਸ਼ਤੀ ਵੀ ਲੜਦੇ। ਗਤਕੇ ਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵਖਾਂਦੇ ਤੇ ਕਈ ਵੇਰ ਨਹਿਰ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਤਾਰੀਆਂ ਵੀ ਲਾਂਦੇ। ਜਿਹੜੀ ਖੇਡ ਹੋਵੇ ਓਸੇ ਦਾ ਰੂਪ ਵਟਾ ਲੈਂਦੇ ਕੁਸ਼ਤੀ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਜੰਗ ਸਿੰਘ ਰਾਖ ਤੇ ਗਤਕੇਬਾਜ਼ੀ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨਿਸ਼ਾਣੀਏ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਵਧ ਘਟ ਲਾ ਕੇ ਵੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਜਾ ਦੱਸਦਾ।

ਬਖਸ਼ੀ ਹਰਦੇਵ

ਇਕ ਦਿਨ ਮਹੰਤ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੇਵਰਾਜ ਨੂੰ ਖੇਡਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਜੀ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਕੁਸੰਗੀਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡਦੇ ਹਨ।" ਉਹਨਾਂ ਦੇਵਰਾਜ ਨੂੰ ਖੇਡਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਦਿਤਾ, ਪਰ ਮੌਜ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਨੇ ਦੇਵਰਾਜ ਨੂੰ ਦਲਾਸਾ ਦੇਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ; "ਤੂੰ ਖੇਡਣ ਵੇਲੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਖਟਕਾਇਆ ਕਰ, ਅਗੋਂ ਅਸੀਂ ਸੰਭਲ ਲਵਾਂਗੇ। ਅਗਲੇ ਭਲਕ ਹਰਦੇਵ ਬਖਸ਼ੀ ਨੇ ਜਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖਟਕਾਇਆ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਹੇਠੋਂ ਮਿੱਟੀ ਪੁਟਵਾ ਸੁਟੀ ਤੇ ਆਖਿਆ, "ਦੇਵ ਤੂੰ ਸਿਰ ਹੇਠੋਂ ਦੀ ਲੰਘਾ।" ਦੇਵ ਨੇ ਉਵੇਂ ਕੀਤਾ, ਇਹਨਾਂ ਬਾਹਵਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਖਿਚ ਕੇ ਅੰਦਰ ਲੈ ਆਂਦਾ ਤੇ ਖੂਬ ਖੇਡ ਮਚਾਈ। ਚੰਗੀ ਖਿਲੀ ਮਚੀ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਲੰਘੇ ਤੇ ਇਹ ਚਾਲ ਨੰਗੀ ਹੋ ਗਈ। ਮੁੜ ਦੇਵਰਾਜ ਦੇ ਆਉਣ ਤੇ ਰੋਕ ਲਗ ਗਈ। ਪਰ ਪਿਆਰ ਸਾਰੇ ਰਾਹ ਸਮਝਾ ਦੇਂਦਾ ਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਵ ਨੂੰ ਕਹਿਆ, "ਤੂੰ ਕਛਹਿਰਾ ਸਵਾ ਲੈ ਫੇਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰੋਕਦਾ। ਦੇਵੀਆ ਘਰ ਗਿਆ ਤੇ ਕਛਹਿਰਾ ਸਵਾ ਲਿਆ। ਇਹ ਬ੍ਰਾਮ੍ਹਣਾਂ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਕਛਹਿਰਾ ਪਾ ਨਹਾ ਧੋ ਮੰਦਰਾਂ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਪੌੜੀ ਲਾ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਅਗੇ ਕੱਥਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇਤਰ ਮੂੰਦ ਸੁਣ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੇਵਰਾਜ ਨੇ ਜਾ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇਤ੍ਰ ਉਤਾਂਹ ਕੀਤੇ। ਬੱਚੇ ਦੇ ਲੱਕ ਕਛਹਿਰਾ ਵੇਖ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, "ਵਾਹ ਭਾਈ! ਅਜ ਤਾਂ ਇਹ ਮੁੰਡਾ ਬੜਾ ਸੋਹਣਾ ਬਣ ਆਇਆ ਏ। ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘਾ ਇਸ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਭਜਨ ਦਸ ਇਹ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਖੇਡਿਆ ਕਰੇਗਾ।" ਸੰਤਾਂ ਭਜਨ ਦਸ ਦਿਤਾ ਤੇ ਹਰਦੇਵ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੇਠਾਂ

ਉਤਰ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ; ਇਸ ਜਾ ਚਰਨੀ ਹੱਥ ਲਾਇਆ। ਆੜੀਆਂ ਚੰਗੇ ਜੈਕਾਰੇ ਛਡੇ। ਸਭ ਤਬੇਲੇ ਵਿਚ ਖੇਡਣ ਚਲੇ ਗਏ।

ਇਕ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੇਵਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੁਸ਼ਤੀ ਲੜ।" ਪੂਰ ਦੇਵ ਨੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ "ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਰਾਮਾਤ ਨਾਲ ਢਾਹੋਗੇ।" ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਿਹਾ "ਮੈਂ ਕਰਾਮਾਤ ਨਾਲ ਕੁਸ਼ਤੀ ਨਹੀਂ ਲੜਦਾ ਤੂੰ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰ।" ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੁਸ਼ਤੀ ਕਰਨ ਲਗੇ, ਦੇਵ ਰਾਜ ਉਪਰ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੇਠਾਂ ਸਨ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਥੰਮਣ ਸਿੰਘ ਸਿਰ ਤੇ ਬਾਲਣ ਚੁਕੀ, ਮੋਢੇ ਤੇ ਕੁਹਾੜੀ ਰਖੀ ਆ ਨਿਕਲਿਆ। ਉਸ ਦੇਵ ਨੂੰ ਉਪਰ ਵੇਖ ਕੇ ਦਬਕਾ ਮਾਰਿਆ, ਮਗਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, "ਤੂੰ ਕੌਣ ਏਂ ਸਾਡੀ ਕੁਸ਼ਤੀ ਵਿਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।" ਥੰਮਣ ਸਿੰਘ ਕੰਨ ਵਲੇਟ, ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਅਗੇ ਨਿਕਲ ਗਿਆ।

ਇਹ ਬਾਲ ਟੋਲੀ ਇਕੱਠਿਆਂ ਹੀ ਬ੍ਹਾਜਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਮੰਜਾ ਵਿਛ ਜਾਂਦਾ। ਉਪਰ ਚਿੱਟੀ ਚਾਦਰ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਕ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੀ ਆਇਆ, ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ, "ਮੈਂ ਬਨ-ਮਾਣੂ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਪਾ ਕੇ ਵਖਾਂਦਾ ਹਾਂ।" ਸੇਵਕਾਂ ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਸੀ। ਝਟ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਸ ਕੇ ਬਾਜ਼ੀ ਮਾਰੀ। ਬਾਜ਼ੀ ਵਜਦਿਆਂ ਹੀ ਕੜਕ ਕੜਕ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਤੇ ਚਾਰੇ ਪਾਵੇ ਟੁਟ ਗਏ ਤੇ ਆਪ ਟੁਟੇ ਮੰਜੇ ਤੇ ਚੌਕੜਾ ਮਾਰ ਬੈਠ ਗਏ। ਆੜੀ ਹੱਕੇ ਬੱਕੇ ਕਿ ਜੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਤਾਂ ਪਿਟਾਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਭ ਚੁਪ ਚਾਪ ਭੁੰਜੇ ਬ੍ਹਾਜ ਗਏ ਤੇ ਮੰਜੇ ਨੂੰ ਜੋੜ ਜਾੜ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਦੇਵਨੇਤ ਉਸ ਰਾਤ ਕਾਲੀ ਬੋਲੀ ਹਨੇਰੀ ਆਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਮੌਕਾ ਚੰਗਾ ਏ, ਮੰਜਾ ਚੁਕ ਕੇ ਦੂਰ ਸੁਟੋ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗੇ ਕਿ ਹਨੇਰੀ ਮੰਜਾ ਚੁਕ ਤੋੜਿਆ ਹੈ। ਸਾਥੀਆਂ ਉਵੇਂ ਕੀਤਾ। ਜਦ ਸਵੇਰ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਘੜੀ ਘੜਾਈ ਕਹਾਣੀ ਸਾਥੀਆਂ ਸੁਣਾਈ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਸ਼ੁਕਰ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਦੇ ਚਲੇ ਗਏ ਪਰ ਇਹ ਬਾਲ ਟੋਲੀ ਵਿਚੋਂ ਵਿਚ ਗੁਟਕਦੀ ਰਹੀ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਸੇਵਾਦਾਰ ਦਰ-ਸ਼ਨ ਲੋਹਗੜ੍ਹ ਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਸ ਬਾਲ ਟੋਲੀ ਵਾਸਤੇ ਸੂਹੀਆ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਮਾਤਾ ਜੀ ਵਲੋਂ ਖੁਫੀਆ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰਖਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਇਹ ਜੱਥਾ ਬ੍ਹਾਜਣ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਆ ਨਿਕਲਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਾਘਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਉਹ ਝੱਟ ਪੱਟ ਕੋਠੇ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ, ਇਕ ਮਾਈ ਦਾ ਘਗਰਾ ਲੈ ਗਇਆ ਤੇ ਜਾਂਦਿਆ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗਲ ਪਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਰਸੀ ਨਾਲ ਕਸ ਦਿਤਾ। ਸਾਰਿਆਂ ਹਸਦਿਆਂ ਹਸਦਿਆਂ ਕਿਹਾ "ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ! ਨੱਚ

ਕੇ ਵਖਾ।" ਉਹ ਨੱਚਣ ਈ ਲਗਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਤਾ ਜੀ ਆ ਗਏ। ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਹਿਆ "ਮਾਤਾ ਜੀ। ਤੁਹਾਡਾ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬੜਾ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਏ, ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਵੇਖੋ ਇਹ ਘਗਰਾ ਪਾ ਕੇ ਨਚਦਾ ਏ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਝਾੜ ਝੰਭ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਗਰੀਬ ਬਥੇਰੀ ਸਫਾਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ, ਮਗਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਇਕ ਨ ਸੁਣੀ।

ਖੇਡਦਿਆਂ ਖੇਡਦਿਆਂ ਇਕ ਦਿਨ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਹਿਆ, ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਓ! ਸੰਤਰੇ ਚੁਪਾਓ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਚਲੋ ਬਾਗ ਵਲ ਚਲੀਏ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਾਗ ਦਾ ਸੇਵਾਦਾਰ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਖੰਨਾ ਸੀ। ਉਹ ਬੜਾ ਕਰੜਾ ਸੀ। ਉਸ ਛਾਪੇ ਦੇ ਵਾੜ ਇਉਂ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਬਿਜੜੇ ਦਾ ਘਰ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਇਕ ਡਾਂਗ ਲਿਆਓ। ਡਾਂਗ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾੜ ਵਿਚ ਘੁਮਾ ਘੁਮਾ ਕੇ ਇਕ ਚੰਗਾ ਮਗੌਰਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਦੇਵ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਤੂੰ ਸੰਤਰੇ ਤੋੜ ਤੋੜ ਬਾਹਰ ਸੁਟੀ ਜਾ। ਅਸੀਂ ਦਬੋਚੀ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਦੇਵ ਰਾਜ ਵਾੜ ਦੇ ਮੋਘੇ ਵਿਚੋਂ ਇਉਂ ਲੰਘ ਨਿਕਲਿਆ ਜਿਵੇਂ ਨਿਉਲਾ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਦੇਵ ਜਾਂਦਿਆਂ ਈ ਸੰਤਰੇ ਤੋੜਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ ਤੇ ਇਹ ਬਾਲ ਜੱਥਾ ਇਉਂ ਸਾਂਭੀ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਬਾਜ਼ੀਗਰ ਜੰਝ ਦੀ ਛੋਟ ਵੇਲੇ ਕਪੜਿਆਂ ਨਾਲ ਪੈਸੇ ਸਾਂਭੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਘੜੀਆਂ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤਰਿਆਂ ਦਾ ਖਾਸਾ ਢੇਰ ਲਗ ਗਿਆ "ਬਸ" ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਦੇਵ ਰਾਜ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਓਸੇ ਸੋਟੀ ਨਾਲ ਵਾੜ ਮੁੜ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਸਭ ਨੇ ਰੱਜ ਰੱਜ ਸੰਤਰੇ ਚੂਪੇ। ਸਾਰੀਆਂ ਛਿਲਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰ ਇਕ ਟੋਏ ਵਿਚ ਉਪਰ ਮਿੱਟੀ ਪਾ ਦਿਤੀ। ਸਾਰੇ ਡਕਾਰ ਮਾਰਦੇ ਡੇਰੇ ਪੁਜੇ ਤੇ ਬਿਸਤਰੇ ਤੇ ਜਾ ਲੇਟੇ। ਇਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅੰਗੂਰ ਵੀ ਖਾਧੇ।

ਚੌਕੀ ਦੇ ਸਪਾਹੀ ਆਈਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਤੰਗ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਲੰਗਰੋਂ ਛਕਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਪੁਲਸੀਏ ਨੇ ਇਕ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਮੰਗਵਾਏ। ਉਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਲੈ ਆਇਆ। ਸਪਾਹਟੇ ਪੁਛਿਆ, "ਲੌਂਡੇ ਤਰਕਾਰੀ ਕਾਹਦੀ ਬਣੀ ਏ? ਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬੜੀ ਘਿਰਣਾ ਆਈ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਰੰਗ ਲਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੇਵ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮਝਾ ਟੋਰਿਆ। ਦੇਵ ਰਾਜ ਲੰਗਰ ਵਿਚੋਂ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗਾ, "ਜਮਾਦਾਰ! ਅੱਜ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਭੋਏ ਸੂਰ ਬਣੇ ਨੇ।" ਭੋਏ ਸੂਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸੁਣ ਸਪਾਹੀ ਲੋਹਾ ਲਾਖਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਲਾਹੌਲਵਿਲਾ, ਲਾਹੌਲਵਿਲਾ, ਕਹਿੰਦਾ ਕੰਨਾਂ ਤੇ ਹੱਥ ਰਖਦਾ ਚੌਕੀ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਦੂਜੇ ਸਪਾ- ਹੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗਾ, "ਅਸੀਂ ਕਾਫਰਾਂ ਘਰੋਂ ਐਵੇਂ ਖਾਂਦੇ ਰਹੇ, ਇਥੇ ਸੂਰ ਪਕਦਾ ਏ, ਬਾਲ ਟੋਲੀ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਗੁਟਕਦੀ ਅਗੇ ਨਿਕਲ ਗਈ ਤੇ ਸਪਾਹਟੇ ਉਬਲਦੀ ਹਾਂਡੀ ਵਾਂਗ

ਗੜਕਣ ਲਗੇ। ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚੁਬਾਰੇ ਤੋਂ ਉਤਰੇ ਤੇ ਕਿਹਾ "ਬਹਾਰ ਸਾਹਾਂ! ਘਬਰਾਓ ਨਾ ਸਾਡੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਸ਼ਲਗਮਾਂ ਨੂੰ ਭੋਏਸੂਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।" ਇਹ ਸੁਣ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹ ਨਾਲ ਸਾਹ ਰਲਿਆ ਤੇ ਅਗੇ ਤੋਂ ਕਦੇ ਉਹਨਾਂ 'ਤਰਕਾਰੀ' ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ।

ਇਕ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਨੇ ਸੰਤ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਅਗੇ ਉਬਲੇ ਛੋਲੇ ਲਿਆ ਕੇ ਰਖੇ। ਸੰਤਾਂ ਉਹ ਛੋਲੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿਤੇ। ਦੇਵ ਰਾਜ ਬਾਹਰੋਂ ਜੰਗਲ ਹੋ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤਦਾ ਵੇਖ ਉਸ ਵੀ ਝੱਟ ਪੱਟ ਹੱਥ ਅਗੇ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਸੰਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਛੋਲੇ ਦਿਤੇ। ਦੇਵ ਰਾਜ ਘੁੰਙਣੀਆਂ ਲੈਂਦਿਆਂ ਸਾਰ ਮੂੰਹ ਚ ਪਾ ਲਈਆਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕੀਤਾ "ਸੰਤ ਜੀ! ਸੰਤ ਜੀ, ਦੇਵੀਆ ਕਿਡਾ ਦਲਿਦਰੀ ਏ ਇਸ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਪੰਜ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤੇ ਬਕਲੀਆਂ ਖਾ ਲਈਆਂ ਹਨ।" ਬਕਲੀਆਂ ਤਾਂ ਮੁਕ ਗਈਆਂ ਪਰ ਦੇਵੀਏ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਦਲਿਦਰ ਆ ਹੋਇਆ। ਸਿਰ ਵਿਚ ਜੂੰਆਂ। ਕਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਜੂੰਆਂ, ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਚਮਜੂਆਂ। ਜਿਥੇ ਹੱਥ ਪਾਏ ਜੂੰਆਂ ਜਾਂ ਚਮਜੂਆਂ ਹੱਥ ਆਉਣ। ਹਰਦੇਵ ਦੀ ਮਾਤਾ ਜੂੰ ਬੂਟੀ, ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਤੇਲ ਦੀ ਮਾਲਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਜੂੰਆਂ ਵਧਦੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਲੰਘ ਗਏ।

ਇਕ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਰਾਮਸਰੋਵਰ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੇਵ ਬਾਹਰ ਕੰਡੇ ਤੇ ਖੜਾ ਖੁਰਕੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਘਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ "ਦੇਵ ਨੂੰ ਚੁਕ ਲਿਆਓ।" ਮਾਘਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਬਾਹਰ ਗਏ ਤੇ ਦੇਵ ਨੂੰ ਲੱਤਾਂ ਬਾਹਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ। ਵਿਚਾਰਾ ਗਰੀਬ ਬਥੇਰੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਬਾਹਾਂ ਮਾਰੇ ਪਰ ਪੇਸ਼ ਨ ਗਈ। ਵਾਹ ਚੋਜੀਆ ਤੇਰੇ ਚੋਜ ਨਿਰਾਲੇ। ਤੇਰੀ ਖੇਡ ਨਿਰਾਲੀ। ਤੇਰੇ ਬਚਨ ਅਮੋਲੇ! ਤੂੰ ਸੱਤਾਂ ਵਰਿਆਂ ਦਾ ਹੋਵੇਂ ਜਾਂ ਸੱਤਰਾਂ ਦਾ ਤੇਰੀ ਉਹੋ ਸ਼ਕਤੀ। ਤੂੰ ਸਦਾ ਲਬਾ ਲਬ! ਤੂੰ ਮੌਜ ਵਿਚ ਹੱਸੇਂ ਮੌਜ ਵਿਚ ਖੇਡੇਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਬਾਂਹ ਤੋਂ ਫੜ ਹਸਦਿਆਂ ਹਸਦਿਆਂ ਚਾਰ ਡੋਬੇ ਦਿਤੇ/ਕੁਬੇ ਨੂੰ ਲੱਤ ਕਾਰੀ। ਦੇਵ ਰਾਜ ਦੀ ਦੇਹ ਕੁੰਦਨ ਵਰਗੀ ਹੋ ਗਈ। ਇਸਦਾ ਜਨਮ ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਦਾ ਦਲਿਦਰ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਜੂੰਆਂ ਤੇ ਚਮਜੂੰਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਦਿਸੀਆਂ। ਦੇਵਰਾਜ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਰੋਗ ਸੋਗ, ਦੁਖ ਸੁਖ ਹਨ।

ਵਾਹ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀਏ ਪਵਿਤਰ ਧਰਤੀਏ। ਤੇਰੀ ਕੀ ਉਪਮਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਤੂੰ ਨਿਆਸਰਿਆਂ ਦੀ ਆਸਰਾ, ਨਧਿਰਿਆਂ ਦੀ ਧਿਰ, ਨਿਥਾਵਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ। ਬਿਰਧਾਂ ਤੇ ਯਤੀਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਤਾਂ ਅਗੇ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਲਾਵਾਰਸ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਵੀ

ਇਥੇ ਟਿਕਾਣਾ ਮਿਲਦਾ। ਲੁਧਿਆਣੇ ਇਕ ਸਾਨ੍ਹ ਸੀ। ਜਣੇ ਖਣੇ ਨੂੰ ਮਾਰੇ। ਰਾਹੀਆਂ ਦੇ ਰਾਹ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਇਕ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੀ ਬੱਘੀ ਦੇ ਪਹੀਆਂ ਵਿਚ ਸਿੰਘ ਅੜਾ ਕੇ ਪਹੀਏ ਤੋੜ ਦਿਤੇ। ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਨੇ ਦੋ ਚਾਰ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਇਸ ਨੂੰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਛੱਡ ਆਓ। ਉਹ ਚੋਬਰ ਆਏ ਤੇ ਢੱਟੇ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਛੱਡ ਗਏ। ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰੌਲਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਜ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇਤਰ ਉਤਾਂਹ ਕੀਤੇ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਓ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਬਚਨ ਹੋਇਆ, "ਕਾਕਾ ਜਾਓ ਢੱਟੇ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰੋ। ਲੱਠ ਨਹੀਂ ਖੜਨੀ, ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਕੰਢ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰੋ। ਸੇਲਾ ਨਹੀਂ ਫੜਨਾ। ਪਿਆਰ ਵੱਡਾ ਜਾਦੂ ਏ, ਪਿਆਰ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਮੰਤਰ ਏ।" ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੀਸ ਨਵਾ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ। ਮੁੰਡੀਰ ਵਾਧਾ ਤੇ ਹੋਰ ਮੁਲੱਖੀਆ ਮਗਰ ਲਗ ਟੁਰਿਆ। ਪੁਲਸੀਏ ਵੀ ਹੈਰਾਨ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਠਰੱਮੇ ਨਾਲ ਸਾਨ੍ਹ ਵਲ ਵਧਦੇ ਗਏ। ਸਾਨ੍ਹ ਗਰਦਨ ਨੀਵੀਂ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਲੋਕਾਂ ਸਮਝਿਆ ਢੱਟਾ ਮਾਰਨ ਲਗਾ ਏ, ਪਰ ਉਸ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਚੁਕਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਿਨਾਂ ਖੌਫ ਉਸਦੇ ਮੂਹ ਤੇ ਕਰ ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਖੁਰਕਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਫੇਰ ਬੰਨ ਤੇ, ਮੁੜ ਸਾਰੀ ਕੰਢ ਤੇ ਪਿਆਰ ਦਿਤਾ। ਸਾਨ੍ਹ ਕੀਲਿਆ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਕਦੇ ਢੱਟੇ ਖੌਰੂ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ। ਡੇਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਉਮਰ ਗੁਜ਼ਾਰੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਘੋੜੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਸੀ। ਪਰ ਰਾਈਆਂ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੌੜਦੀ ਘੋੜੀ ਤੋਂ ਉਤਰਨ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਦਾ ਢੰਗ ਦੱਸਿਆ। ਇਕ ਸਮੇਂ ਇਕ ਊਠ ਬੇ-ਮੁਹਾਰਾ ਹੋ ਨੱਸ ਗਿਆ। ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੇ ਕਾਬੂ ਨ ਆਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸਦੇ ਮਗਰ ਘੋੜੀ ਲਾ ਦਿਤੀ। ਊਠ ਦੇ ਲਾਗੇ ਜਾਕੇ ਊਠ ਦੀ ਬੰਨ ਤੇ ਹੱਥ ਪਾ ਘੋੜੀ ਛੱਡ ਊਠ ਦੀ ਪਿੱਠ ਤੇ ਬਹਿ ਗਏ ਤੇ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ। ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸ਼ੁਕਰ ਬਜਾ ਲਿਆਏ।

ਇਕ ਸਮੇਂ ਨਿਰਮਲੇ ਸਾਧਾਂ ਦਾ ਅਖਾੜਾ ਆਇਆ ਘੋੜੇ, ਊਠ, ਗੱਡੀਆਂ ਸੰਗੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਜੈ ਮਾਤਾ ਜੀਉਣ ਕੌਰ, ਜੈ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਕਰਦੇ ਆ ਗਏ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਪੱਠੇ ਦਾਣੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਮਨ ਭਾਉਂਦੇ ਭੋਜਨ ਛਕਾਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਸਾਧੂ ਗਤਕੇ ਬਾਜ਼ ਸੀ। ਉਸ ਅਖਾੜਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ ਮੈਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਅਖਾੜੇ ਵਿਚ ਗਏ ਤੇ ਸੋਟੀਆਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲਈਆਂ।

ਸਾਧੂ ਲਗਾ ਪੈਂਤੜੇ ਬੰਨਣ ਤੇ ਚੋਟਾਂ ਕਰਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਧੀਰ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਵਾਰ ਰੋਕੇ। ਅਤੇ ਮੌਕਿਆ ਤਾੜ ਕੇ ਸਜੀ ਅੜਕ ਤੇ ਚੋਟ ਚਲਾਈ। ਚੋਟ ਵਜਦਿਆਂ ਸਾਧੂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਸੋਟੀ ਔਹ ਜਾ ਪਈ। ਮੂਧੜੇ ਮੂੰਹ ਜਾ ਡਿੱਗਾ। ਸਾਧੂ ਦਾ ਦਿਲ ਟੁਟ ਗਿਆ ਬਾਂਹ ਨੂੰ ਘੁਟਦਾ ਨੱਪਦਾ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਪਿਛਾਂ ਹਟ ਗਿਆ। ਮਹੰਤ ਨੇ ਚੰਗੀ ਝਾੜ ਪਾਈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਈ ਵੇਰ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਹਿਰ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਖੂਬ ਤਾਰੀਆਂ ਲਾਂਦੇ। ਜਦ ਕਦੀ ਮਨ ਬਣੇ ਤਾਂ ਨਹਿਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦੇ, ਪਰ ਨਿਰਾ ਪਾਰ ਈ ਨ ਕਰਦੇ, ਸਿੱਧਾ ਤੀਰ ਵਾਂਗੂੰ ਜਾਂਦੇ। ਆਮ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ—

ਸ਼ੇਰ ਸੀਧਾ ਤੈਰਤਾ ਹੈ ਵਕਤੇ ਰਫਤਨ ਆਬ ਮੇਂ।

ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਕੰਢੇ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਪਾਸੇ ਜਾਣ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਜਾ ਲਗਦੇ। ਇਕ ਦਿਨ ਬੇੜੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਸੈਰ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਕਿ ਬੇੜੀ ਵਿਚ ਛੇਕ ਪੈ ਗਿਆ ਤੇ ਬੇੜੀ ਡੁਬਣੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਭ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰ ਗਏ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੇੜੀ ਨਾ ਛੱਡੀ। ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਬੇੜੀ ਨਜ਼ਰੀਂ ਨ ਆਈ ਤੇ ਨ ਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ। ਸਭ ਸੇਵਾਦਾਰ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਸਨ, ਪਰ ਓਦੋਂ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਜਦ ਬੇੜੀ ਨੂੰ ਜਾ ਕੰਢੇ ਲਾਇਆ। ਬਾਹਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਸਾਥੀ ਘੁੱਟਣ ਨਪਣ ਲਗ ਪਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਸਕਰਾਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, ਕਿ ਸਾਡੇ ਵੱਡੇ ਵਡੇਰੇ ਡੁਬਦੇ ਬੇੜਿਆਂ ਨੂੰ ਕਢਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਸਾਡੀ ਇਹ ਬੇੜੀ ਡੁਬ ਨ ਜਾਵੇ ਇਸਨੂੰ ਬੰਨੇ ਲਾਕੇ ਛੱਡਾਂਗਾ, ਮਤੇ ਵਡੇਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਓਂ ਨੂੰ ਲਾਜ ਲਗੇ।

ਬਖਸ਼ੀ ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ
ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿ: ਪ੍ਰਤਾਪਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ

"ਵੀਰੋ" ਜਗਮਾਤਾ ਹੋਵੇਗੀ । ਇਹਦਾ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਫਿਟਕਾਰਨਾ । ਸ਼ਕਤੀ ਨੇ ਆਪ ਜਾਮਾ ਧਾਰਿਆ ਹੈ" ਸੰਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ।

ਸ: ਹਮੀਰ ਸਿੰਘ ਵਡੇ ਲੈਂਡ ਲਾਰਡ ਸਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਦਾ ਡੋਬ, ਉਰਫ ਰਤਾ ਬਾਸ ਦਾ ਪਿੰਡ ਬਧਾ । ਇਹ ਸਾਊ, ਭਲੇਮਾਣਸ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਗੁਰਬਿਆਂ ਦੇ ਹਮਦਰਦ ਸਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਿਲ ਮਾਤਾ ਰੁਕਮਾ ਜੀ ਬੜੇ ਨੇਕ ਧਰਮੀ ਸਨ । ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਇਕੋ ਜਹੀ ਜੋੜੀ ਬਨਾਈ ਸੀ । ਘਰ ਸਦਾ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਉਜਾਗਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਸਤਰੀ ਸੁਚੱਜੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਘਰ ਨੂੰ ਚਾਰ ਚੰਨ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਰਤਾਰ ਨਾ ਕਰੇ ਜੇ ਮੂੜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਘਰ ਵੀ ਮੂੰਹਦੇ ਹੋ ਡਿਗਦੇ ਹਨ । ਮਾਤਾ ਰੁਕਮਾ ਸੁੱਚਮਤਾ ਦਾ ਸਦਾ ਧਿਆਨ ਰਖਦੇ, ਜਦ ਤਕ ਸੂਰਜ ਵੇਖ ਨ ਲੈਣ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਨਹੀਂ ਸਨ ਛਕਦੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਉ ਸੀ, ਘਰ ਵਿਚ ਬੇਰ, ਭੁਜੇ ਦਾਣੇ, ਅਤੇ ਪਕੌੜੇ ਤਲਕੇ ਰਖਦੇ ਤਾਂਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਅਥਿਤੀ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੇ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਤਕ, ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਉਸਤੋਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਦੁੱਧ, ਮੱਖਣ, ਸ਼ੱਕਰ ਨਾਲ ਰਜਵੀਂ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ । ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਾਨੀ ਧਰਮ ਕੋਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਵੀ ਪਰਲੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਸਾਧੂ ਸੁਭਾ ਦੇ ਸਨ । ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਸੂਬਾ ਮਲੂਕ ਸਿੰਘ ਫੂਲੇ ਵਾਲ ਦੇ ਸਕੇ ਭਰਾ ਸਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਮਿਹਰਾਂ ਸਨ । ਉਹ ਇਕ ੪੦ ਮਣੇ ਭੜੋਲੇ ਨੂੰ ਭਰੀ ਰਖਦੇ । ਫਗਣ ਚੇਤ ਲੋੜ ਵੰਦਾਂ ਦੇ ਜਥਿਆਂ ਦੇ ਜਥੇ ਆਉਂਦੇ । ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਲਈ ਜਾਂਦੇ । ਪਰ ਡੂਢੇ ਨ ਸਵਾਏ । ਪੂਰੋ ਪੂਰ । ਭਾਈ ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਇਉਂ ਖਿਚਿਆ—

ਪੈਸਾ ਲੜਕੀ ਦਾ ਲਵੇ ਡੂਢੀ ਜਿਨਸ ਬਿਆਜ
ਵਹਿੜਾ ਖਸੀ ਜੋ ਕਰੇ, ਸਜਾ ਦੇਤ ਮਹਾਰਾਜ

ਇਥੇ ਮਹਾਰਾਜ ਸਜਾ ਕਾਹਦੀ ਦੇਣੀ ਸੀ । ਏਥੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਫੁਹਾਰ ਵਸਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ । ਇਹ ਸਹੁਰਾ ਜਵਾਈ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਆਪ ਵਿਆਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਗਰਜ਼-ਮੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਗਰਜ਼ਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦੇ ਸਨ ।

ਹਮੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਤਾਰਾ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੀਹਾਂ ਤੇ ਟੁਰਿਆ, ਕਲਿਜੁਗੀ ਜਵਾਨਾਂ ਵਾਂਗੂ ਸਜੇ ਖਬੇ ਨਹੀਂ ਝਾਕਿਆ । ਪਿਤਾ ਨੇ ਜੇਹੜੀ ਲੀਹ

ਵਿਚ ਸੋਗ ਵਰਤ ਗਿਆ। ਦੂਰੋਂ ਦੂਰੋਂ ਸਰਦਾਰ, ਨਵਾਬ, ਸੇਠ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਕਸੈਨ ਆਏ ਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ।

ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਭੋਗ ਉਪ੍ਰੰਤ ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ, ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਇਛਾ ਆਪਣੇ ਤਾਏ ਸਦਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਸੀ ਉਸ ਕਹਿਆ ਏਹ ਤੁਹਾਡਾ ਆਪਣਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ। ਮਗਰ ਕਲਿਜੁਗ ਕਲਿਜੁਗ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਕਰਤੂਤ ਕਰਨੋਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਝੋਰੜੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਉਹ ਸਜਣ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਬਚਾਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਲੋਹਾ ਲਾਖਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਖਣ ਲਗਾ "ਹੈਂ ? ਇਹ ਕੀ ? ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਧੀ ਫਕੀਰਾਂ ਘਰ ਜਾਵੇ, ਅਸੀਂ ਰਾਠ ਉਹ...। ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।" ਇ. ਸਰਦਾਰ ਸਦਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਕਲਿਜੁਗ ਨੇ ਉਸਦੀ ਮਤ ਵੀ ਫੇਰ ਦਿਤੀ। ਉਹ ਵੀ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੋਹਾਂ ਹਿਕ ਤੇ ਹਥ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ "ਇਕ, ਦੋ, ਤਿੰਨ, ਇਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਹਮੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਗ ਨੂੰ ਦਾਗ਼ ਨਹੀਂ ਲਗਣ ਦਿਆਂਗੇ।" ਸਦਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਭਿਆਲੀ ਸੀ। ਸਭ ਦੇ ਕੰਨ ਭਰ ਦਿਤੇ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਿਜੁਗੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹੋ ਗਏ। ਕੀ ਬਾਗੜੀ ਕੀ ਸਿਖ ਸਭ ਨੇ ਆਢਾ ਲਾ ਲਿਆ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਚਘਰ ਸਿੰਘ ਏਨਾਂ ਦੇ ਭਣੂਜੇ ਨੇ ਮਾਈ ਨੂੰ ਧਮਕਾਂਦਿਆਂ ਕਹਿਆ "ਮਾਈ ! ਮੇਰੀ ਗਲ ਸੁਣ ਲੈ ਜੇ ਵੀਰੋ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਗਈ, ਮੈਂ ਨਾਮੋਂ ਨੂੰ ਛਡ ਦਿਆਂਗਾ।" ਮਾਈ ਅੰਦਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹਥ ਸੀ। ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਬੋਲੀ, ਚਘਰ ਸਿੰਘਾਂ ਤੂੰ ਨਾਮੋਂ ਨੂੰ ਛਡ ਦੇਂਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਾਂਗੀ ਮੇਰਾ ਜਵਾਈ ਮਰ ਗਿਆ। ਮੇਰੀ ਧੀ, ਰੰਡੀ ਹੋ ਗਈ।" ਮਾਤਾ ਦੇ ਏਹ ਭਰੋਸੇ ਭਰੇ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ, ਕੰਨ ਵਲੇਟ ਟੁਰ ਗਿਆ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਕੇਵਲ ਬੁਧੀ ਦਾ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ :—

ਸਾਧ ਕਰਮ ਜੋ ਪੁਰਖ ਕਮਾਵੈ।
ਨਾਮ ਦੇਵਤਾ ਜਗਤ ਕਹਾਵੈ।
ਕੁਕ੍ਰਿਤ ਕਰਮ ਜਗ ਮਹਿ ਜੋ ਕਰਈ।
ਨਾਮ ਅਸੁਰ ਤਾਕੋ ਪੁਨ ਧਰਈ।

ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਤਾਂ ਪਹਿਲੀ ਸ੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਸਨ ਜਦ ਕੇ ਸਦਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੁੰਡਲੀ ਦੂਜੀ ਸ਼ਰੇਣੀ ਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਛਵੀਆਂ ਗੰਡਾਸਿਆਂ ਨੂੰ ਤੇਲ ਲਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ

ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕੋ ਨਾਅਰਾ ਸੀ। "ਇਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੂਰਜ ਚੜਦੇ ਦੀ ਬਜਾਇ ਲਹਿੰਦਿਓਂ ਚੜਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਬਚਨ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਜਾਣਗੇ।"

ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜੇ। ਸਤਿ-ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਟਹਿਲ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਲਵਾ ਝਲਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦਾ ਇਕ ਕਵੀ ਠੀਕ ਆਖਿਆ ਹੈ—

ਕੰਵਲ ਸਮਾਨ ਨੈਨ, ਕੋਇਲ ਸੇ ਮੀਠੇ ਬੈਨ,
ਮੁਖੜੇ ਕੀ ਤਾਬ ਜੋ ਸਮਾਨ ਆਫਤਾਬ ਏ,
ਕਾਲੇ ਕਾਲੇ ਕੇਸ, ਕਾਲੀ ਘਟਾ ਕੇ ਸਮਾਨ ਹੈ,
ਸ਼ੇਰ ਜਿਉਂ ਮੁਛਹਿਰੇ ਹੋਠ ਪੰਖੜੀ ਗੁਲਾਬ ਏ।
ਗਲੇ ਸੋਹੇ ਮਾਲਾ ਮੋਤੀਓਂ ਸੇ ਅਧਿਕ ਆਲਾ,
ਸਵੇਤ ਚੋਗਾ, ਸਵੇਤ ਜੋੜਾ ਸੋਭਦਾ ਜਨਾਬ ਏ।
ਸੀਸ ਦਸਤਾਰ ਹੈ ਕੈਲਾਸ਼ ਕੀ ਚੋਟੀ ਸਮ,
ਰਾਮ-ਪੁਰੀ ਜੋਬਨ, ਲਾ ਜਵਾਬ, ਲਾ ਜਵਾਬ ਏ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਂ ਪੁਤਾਂ ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਨਾਈ। ਰਾਜੇ-ਜੋਗੀ ਠਰਮੇ ਨਾਲ ਉਤਰ ਦਿਤਾ "ਘਾਬਰੋ ਨਹੀਂ ਜਿਸਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਈ ਸਵਾਰੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਭਰਮ ਨ ਕਰੋ।" ਇਹ ਮਥਾ ਟੇਕ ਮੁੜ ਆਏ। ਕਾਰਜ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਅਰੰਭ ਦਿਤੀ। ੧੭ ਬੋਰੀਆਂ ਖੰਡ, ਘਿਓ, ਬਦਾਮ ਤੇ ਘਟੋ ਘਟ ੫੦੦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਦਾ ਸਮਾਨਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਦਿਨ ਨੇੜੇ ਆਉਂਦੇ ਜਾਣ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਆਕਾਸ਼ ਤੇ ਕਾਲੇ ਸੰਘਣੇ ਬਦਲ ਨੀਵੇਂ ਹੁੰਦੇ ਜਾਣ। ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਢਾਣੀਆਂ, ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਤਿੰਞਣਾਂ, ਹਟੀਆਂ ਦੇ ਥੜਿਆਂ ਤੇ ਬੁਢਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮਜਲਸਾਂ ਤੇ ਜਨਾਨੀਆਂ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਚਰਚਾ ਚਲ ਪਈ। ਕੋਈ ਕਹੇ ਏਹ ਰਾਠ, ਕੋਈ ਕਹੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਲਾਮਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿੰਨੇ ਮੂੰਹ ਉਤਨੀਆਂ ਗੱਲਾਂ।

ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਕੋਈ ਏਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਨ ਕਰੇ। ਬਾਹਰਲੇ ਅੱਖਾਂ ਫੇਰ ਗਏ। ਚਿੰਤਾ ਨੇ ਚੁਫੇਰਿਓਂ ਏਨਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ ਮਗਰ ਮਾਤਾ ਨੇ ਕਹਿਆ "ਪੁਤ! ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕਹਿਆ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਉਹ ਆਪ ਕਰੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਘੁਬਰਾਓ ਨਹੀਂ। ਤੁਸੀਂ ਲਗੇ ਜਾਓ।"

ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਬੋਦੀ ਵਾਲ ਭੋਲਾ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਗਿਆ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਗਡਿਆਂ ਦੀਆਂ

ਪਟੀਆਂ ਮੰਗੀਆਂ, ਉਸ ਉਤਰ ਦਿਤਾ "ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ! ਤੂੰ ਪਟੀਆਂ ਮੰਗੇਂ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਸਿਰ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾ। ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਅੰਦਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹਥ ਸੀ ਇਸ ਉਸ ਅਗੇ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਆਖਿਆ "ਭੋਲਿਆ ਸਿੰਘਾ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਹਾਜਰ ਹੈ।" ਮਗਰ ਭੋਲਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿਆ "ਅਜ ਨਹੀ, ਜਿਦਣ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਗਾਨੇ ਬੰਨਕੇ ਆਏਗਾ। ਉਦਣ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਮਹਿੰਦੀ ਲਾਵਾਂਗਾ। ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਮੁੜ ਆਇਆ। ਆਉਂਦਿਆਂ ਬਾਲ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਮਿਲਿਆ ਉਸ ਆਖਿਆ "ਆ ਭੂਆ ਦਿਆ ਪੁਤਾ।" "ਤੂੰ ਮਾਮੇਂ ਦਾ ਪੁਤ ਕਿਥੋਂ ਆਇਆ ਏਂ ?" ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਨਾਈ। ਬਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਖਿਆ "ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘਾ ! ਤੂੰ ਘਬਰਾ ਨਾ ਭੋਲਾ ਸਿੰਘ ਪਾਸੋਂ ਆਪ ਕਢਵਾਕੇ ਲਿਆਵਾਂਗੇ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਈਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪ ਹਥ ਰਖਿਆ। ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਫੂਲੇ ਵਾਲ, ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦੋਹੇਂ ਵਾਲ, ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਚੱਕ ਗਿਦੜਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਮਿਹਰ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਪੂਰੇ ਤਾਣ ਨਾਲ ਹਮਾਇਤ ਕਰਨ ਦਾ ਬਚਨ ਦਿਤਾ। ਸ੍ਰ: ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ,ਮੀਆਂ ਸਰਵਰਦੀਨ, ਨਿਜ਼ਾਮਦੀਨ, ਸਰਾਵਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਪਿੰਡ ਸਨ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਆ। ਇਨਾਂ ਉਨਾਂ ਅਗੇ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਹਿਆ "ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ! ਅੱਲਾ ਖੈਰ ਕਰੇ। ਜੇ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਗੁਰੂ ਹਨ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਪੀਰ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਹਾਂ।" ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਹਿਆ "ਭਾਈ ! ਸਵਾਰੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।" "ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਤੋਂ ਨਿਛਾਵਰ। ਘੋੜੇ, ਊਠ, ਬੈਲ ਸਭ ਕੁਰਬਾਨ। ਜਾਨਾਂ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁਕਮ ਕਰੋ।" ਅਗੋਂ ਉਤਰ ਮਿਲਿਆ। ਇਹ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜੇ। ਪਰ ਖਿਆਲ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿ ਸਮਾਗਮ ਸਮੇਂ ਕਲ ਰਾਣੀ ਤੇ ਨਾਰਦ ਰਾਜਾ ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਨ ਪਾ ਦੇਵੇ ਕਿਉਂ ਨ ਸਰਕਾਰੇ ਖਬਰ ਕਰੀਏ। ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਬੰਗਲੇ ਫਾਜਿਲਕਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਡੀ. ਸੀ. ਕਾਨਰ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਮੁਹੱਰੱਰ ਵੀ ਕੋਲ ਸੀ। ਉਸ ਜੁਗਤ ਦਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸੋਂ ਮਦਦ ਮੰਗੋ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਖਰਚਾ ਤੁਹਾਡੇ ਸਿਰ ਪਵੇਗਾ। ਜਿਵੇਂ ਮੁਹੱਰੱਰ ਕਹਿਆ, ਇਸਨੇ ਲਿਖਕੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤਾ, ਸਾਹਬ ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਹੁਕਮ ਲਿਖ ਦਿਤਾ "ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਡੌਂਡੀ ਪਿਟਵਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਵਿਰੋਧੀ ਅੰਦਰ ਹੋ ਜਾਣ ਜਾਂ ਪਿੰਡ ਛੱਡ ਜਾਣ। ਸਰਕਾਰ ਕੋਈ ਫਸਾਦ ਨਹੀਂ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ। ਨੀਯਤ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਿੰਡ ਦੁਆਲੇ ਲਾਲ ਲਾਲ ਟੋਪੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਤੰਬੂ ਲਗ ਗਏ। ਡਾਂਗਾਂ, ਕਿਰਚਾਂ ਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੀ ਸਫਾਈ ਹੋਣ ਲਗ ਪਈ ਪ੍ਰੇਡ ਵੀ ਖੜਕੇ।

੧੨ ਪੋਹ ਸੰਮਤ ੧੯੭੧ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਭਗਵਾਨ ਰਥ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕੀਤੀ। ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਫਰ ਤੇ ਰਵਾਨਾ ਹੋਇਆ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਨਹਿਰੀ ਚੋਗਾ ਪੈਹਨਿਆ, ਮਾਤਾ ਜੀਊਣ ਕੌਰ ਜੀ, ਮਾਤਾ ਫਤਹ ਕੌਰ, ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ, ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਸੂਬੇ, ਮਹੰਤ, ਜਥੇਦਾਰ ਤੇ ਸੇਵਕ ਪੱਕੀ ਦੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਗਡੀਓਂ ਉਤਰੇ। ਸੰਗਤਾਂ ਜੈਕਾਰੇ ਛਡੇ। ਆਕਾਸ਼ ਗੂੰਜ ਉਠਿਆ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਭਰਾਵਾਂ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਚੁੰਮਿਆਂ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਅਰਾ ਲਾਇਆ "ਅੱਲਾ-ਹੂ-ਅਕਬਰ" ਜੰਗਲ ਬੇਲੇ ਗੂੰਜ ਉਠੇ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕ ਮੌਜੂਦ ਸਨ, ਕੁਝ ਸੱਜਣ, ਕੁਝ ਵਿਰੋਧੀ, ਤਮਾਸ਼ਬੀਨ, ਤੇ ਹੋਰ ਮੁਲਖਈਆ ਜੁੜ ਬੈਠਾ। ਊਂਠ, ਘੋੜੇ, ਗਡੀਆਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਠਹਿਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਟਲੀਆਂ, ਘੁੰਗਰੂ, ਹਾਰ ਹਮੇਲਾਂ ਇਕ ਅਜਬ ਸਾਜ਼ ਛੇੜ ਰਖਿਆ ਸੀ, ਜੈਓਂ ਗੁਰੂਸਰ ਕੋਈ ਪੰਜ ਮੀਲ ਹੈ। ਨਹਿਰ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਚੌਦਾਂ ਸੌ ਕਦਮ ਹੈ। ਇਥੇ ਸਭ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਤੇ ਜਲੂਸ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਪਗਾਂ ਦਾ ਸਾਗਰ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਤਿਲ ਸੁਟਣ ਨੂੰ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਗਡੇ ਨਾਲ ਗਡਾ ਜੁੜ ਕੇ ਚਲਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਹਵਾ ਵਿਚ ਡਾਂਗਾਂ, ਸੋਟੇ, ਛਵੀਆਂ ਬਰਛੀਆਂ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਮਾਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ; ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਢੋਲਕੀ ਛੈਣਿਆਂ ਗੜਗਜ ਮਚਾ ਦਿਤੀ। ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ, ਪਤੰਗ ਜੀ, ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਆਲਿਮ', ਜਥੇਦਾਰ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਬੇਲਾ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਸੂਬੇ, ਮਹੰਤ ਸੰਤ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਸ਼ਹੀਦ ਬਾਬਾ ਜਵੰਦ ਸਿੰਘ............, ਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਮਾਈ ਭਾਈ ਸਨ। ਮਸਤਾਨੇ ਨਿਰਤਕਾਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਰਥ ਸਜਾ ਕੇ ਲਿਆਏ ਤੇ ਤਿਲੇ ਦਾਰ ਫੁਲਕਾਰੀਆਂ ਤੇ ਸੋਨੇ ਚਾਂਦੀ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਫਰੇਰੇ ਫਰਾਟੇ ਭਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਾਗੀ ਰਬਾਬੀ ਗਡਿਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਬੈਠੇ। ਅਜਬ ਜਲੂਸ ਸੀ। ਪ੍ਰੇਮੀ ਗਰੀ ਛੁਹਾਰਿਆਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਦੇਵਤੇ ਫੂਲ ਵਰਸਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਗਰ ਦੂਤੀ, ਚੰਡੀਆਂ ਚਮਕਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਭੋਲਾ ਸਿੰਘ ੩੨ ਬਦਮਾਸ਼ ਛਵੀਆਂ ਗੰਡਾਸਿਆਂ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਫਿਰ ਰਹਿਆ ਸੀ, ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਬੁਲਾਈ। ਓਸ ਪੁਛਿਆ "ਇਹ ਕੀ ਮੇਲਾ ਹੈ?" "ਇਹ ਗੁਰੂ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਹੈ। ਸਭ ਪਾਸੇ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ" ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ, ਭੋਲਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿਆ "ਭੋਲਿਆ! ਤੂੰ ਗੰਗਾ ਵਿਚ ਗੰਦ ਖਲਾਰਨਾ ਏਂ? ਤੇਰਾ ਸਾਡਾ ਸਾਥ ਬਸ।" ਉਹ ਵੀ ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲਗੇ ਤੇ ਫੇਰ

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਪਰਸੇ।

ਨਗਰ ਵਾਸੀ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਨ ਨਿਕਲੇ ਮਗਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਭੌਰਿਆਂ... ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਣ ਦਿਤਾ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਰਾਹ ਤੇ ਕਿਥੋਂ ਆ ਗਏ ਦੋਵੇਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਵੀ ਪੁਜ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਗਲੀਆਂ ਵੀ ਨਰ ਨਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਸਨ। ਵਖ ਵਖ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਵਖ ਵਖ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਧੁਨਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ :—

ਇਕ ਪਾਸਾ ਗੂੰਜਦਾ ਸੀ :—

ਸਤਿਗੁਰ ਤੈਨੂੰ ਵਧਾਈਆਂ,
ਵਧਾਈਆਂ ਤੇਰੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ !
ਵਧਾਈਆਂ ਤੇਰੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ
ਵਧਾਈਆਂ ਤੇਰੇ ਰਾਹਾਂ ਤੋਂ !
ਵਧਾਈਆਂ ਤੇਰੀਆਂ ਧੂੜਾਂ ਤੋਂ !
ਵਧਾਈਆਂ ਤੇਰੇ ਊਠਾਂ ਨੂੰ,
ਵਧਾਈਆਂ ਤੇਰੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ !
ਵਧਾਈਆਂ ਤੇਰੇ ਗਡਿਆਂ ਨੂੰ !

ਦੂਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਘਨਘੋਰਾਂ ਉਠ ਰਹੀਆਂ ਸਨ :—

ਹਮ ਘਰ ਸਾਜਣ ਆਏ ਮਹਾਰਾਜ।
ਹਮ ਘਰ ਸਾਜਣ ਆਏ।
ਸਾਚੇ ਮੇਲ ਮਿਲਾਏ ਮਹਾਰਾਜ।
ਸਾਚੇ ਨੇ ਮੇਲ ਮਿਲਾਏ।

ਸਭ ਮਾਈ ਭਾਈ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਪਰਸੇ।

ਜਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਣ ਤੋਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਜਾ ਜੁੜੇ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਚੌਕਾਂ, ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਢੋਲਕੀ ਛੈਣੇ ਖੜਕਣ ਲਗੇ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿਆ। ਵਿਰੋਧੀ ਕਿਤੇ ਕੰਨ ਵਿਲੇਟ ਕੇ ਜਾ ਪਏ। ਬਾਬਾ ਜਵੰਦ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿੰਦਾ ਸ਼ਹੀਦ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ ਧੂਣੀ ਤਪਾ, ਖੰਡਾ ਫੜ੍ਹ, ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਪਹਿਰਾ ਦੇਂਦੇ ਰਹੇ।

ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਵੇਦੀ ਗਡੀ ਗਈ। ਫੁਲਕਾਰੀਆਂ ਤੇ ਫੁਲਾਂ ਨਾਲ ਸਜਾਈ ਗਈ। ਰਾਗੀਆਂ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ, ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਭਾਵੇਂ ਭਰਮਾਰ ਸੀ, ਮਗਰ ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਲਾਲ ਝੰਡੀ ਸੀ। ਕੇਵਲ ਸਰਦਾਰ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਗੈਰ ਜਾਨਬਦਾਰ

ਸਨ, ਉਹ ਅਨੰਦ ਵੇਲੇ ਆਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਬੀਬੀ ਵੀਰੋ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਗਿਆ, ਲਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਸੈਂਕੜੇ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਪਾਏ ਗਏ। ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੇ ਖੁਲੇ ਗਫੇ ਵਰਤੇ। ਮਾਤਾ ਜੀਊਣ ਕੌਰ ਤੇ ਫਤਹਿ ਕੌਰ ਨੇ ਘਿਓ ਖੰਡ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤਾਇਆ। ਬੁਕ ਭਰ ਭਰ ਖੰਡ ਤੇ ਰੁਗ ਭਰ ਭਰ ਘਿਓ ਸਭ ਦੇ ਹਿਸੇ ਆਇਆ। ਹੋਰ ਕਮੀਂ ਕਮੀਣ, ਫਕੀਰਾਂ, ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਲੀੜਾ ਕਪੜਾ, ਨਕਦ ਜੋ ਕਿਸੇ ਮੰਗਿਆ ਸਭ ਨੂੰ ਲਬਾਲਬ ਕਰ ਤੋਰਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਤਾ ਵੀਰ ਕੌਰ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਧਾਰੇ, ਸਮੂੰਹ ਸੰਗਤਾਂ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਤੀਆਂ। ਸਭ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ—

ਹੋਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇਰੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ।
ਹੋਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇਰੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ।

ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਮਾਤਾ ਵੀਰੋ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜੇ। ਅਗੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨਿੱਘਾ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਪੇਕਾ ਨਾਉਂ ਬਦਲਕੇ ਭੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਰਖਿਆ।

ਸੂਬਾ ਮੋਹਣਸਿੰਘ ਜੀ
ਗੁਰੂਸਰ,
ਹਾਲ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ

ਸਭਿ ਜਾਇ ਮਿਲਹੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਉ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੜੀਏ,
ਜੋ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜਾਵੈ ਰਾਮ ॥
ਹਰਿ ਜਪਦਿਆਂ ਖਿੰਨੁ ਢਿਲ ਨ ਕੀਜਈ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੜੀਏ,
ਮਤੁ ਕਿ ਜਾਪੈ ਸਾਹ ਆਵੈ ਕਿ ਨ ਆਵੈ ਰਾਮ ॥
ਮ: ੪ ਪੰਨਾ ੫੪੦

ਕਸੂਰ ਸਟੇਸ਼ਨ ਪੁਰ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਫੌਜੀ ਪਠਾਨ ਡਾਢਾ ਪੀਰ ਕੁਟੇ -

"ਅਲਾ ! ਅਲਾ !! ਅਲਾ !!! ਇਹ ਸਿਖੜੇ ਤਾਂ ਬਲਾ ਹਨ । ਤੋਬਾ ਤੋਬਾ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪਲੇਟ ਫਾਰਮ ਤੇ ਪਗਾਂ ਹੀ ਪਗਾਂ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਈਆਂ ।" ਗਲ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ, "ਮੈਂ ਸੰਢੇ ਮਗਰ ਦੌੜਨ ਲਗਾ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਪੈਰ ਸਲਵਾਰ ਦੇ ਪਹੁੰਚੇ ਵਿਚ 'ਅੜ ਗਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਧੜੰਮ ਕਰਕੇ ਪਲੇਟ ਫਾਰਮ ਤੇ ਜਾ ਪਿਆ ।" ਕਸਮ ਰਸੂਲ ਪਾਕ ਦੀ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵੀ ਇਵੇਂ ਬੀਤੀ ਮੈਂ ਵਟਕੇ ਘਸੁੰਨ ਮਾਰਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਬਾਂਹ ਨੂੰ ਕੁੜੱਣ ਪੈ ਗਿਆ', "ਆਖੋ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ! ਮੈਂ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਨਿਸਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਉਹ ਸਿਖੜਾ ਤਾਂ ਉਠਣ ਜੋਗਾ ਨਾ ਰਿਹਾ । ਜੇ ਪੁਲੀਸ ਨ ਆਉਂਦੀ ਤਾਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪੋ ਵਿਚ ਭਿੜਾ ਕੇ ਮਾਰ ਦੇਂਦਾ । ਕੂੜੀਆਂ ਛਡੋ ਬੁਰੇ ਦਾ ਫਲ ਬੁਰਾ, ਨੇਕੀ ਦਾ ਫਲ ਨੇਕੀ । ਅਸੀਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਫੜਾਂ ਮਾਰੀਏ ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਸਾਂ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ । ਉਸਦਾ ਸਾਨੂੰ ਫਲ ਮਿਲਿਆ । ਅਸਾਂ ਬੁਰਾ ਕੀਤਾ ਸਾਡੀ ਬੇ-ਇਜਤੀ ਹੋਈ, ਮਾਰ ਵੀ ਖਾਧੀ ਝੂਠੇ ਵੀ ਹੋਏ ਤੇ ਲਾਨ੍ਹਤਾਂ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਪਈਆਂ । ਆਦਮੀ ਤਾਂ ਉਹ ਹੈ ਈ ਨਹੀ ਸਨ । ਉਸ ਦੇਵ ਦੀ ਇਕ ਲਤ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਵੀ ਨਾ ਸਹਾਰ ਸਕਿਆ । ਪੈਰ ਵਜਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਦੰਦ ਅਡੇ ਗਏ ।

ਸੌ ਹਥ ਰਸਾ ਸਿਰੇ ਤੇ ਗੰਢ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੀਰ ਬੜਾ ਡਾਢਾ ਸੀ । ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਪੰਜ ਛੀ ਸਾਡੇ ਅਗੇ ਕੀ ਸਨ ? ਸਾਡੇ ਵੰਡੇ ਤਾਂ ਬੋਟੀ ਬੋਟੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦੀ । ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਸੁਫੈਦ ਰੀਸ਼ ਪੀਰ ਵਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤਕਿਆ ? ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਜਲਾਲ ਸੀ । ਉਸਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਸਿਖੜਿਆਂ ਵਿਚ ਗੈਬੀ ਸ਼ਕਤੀ ਆ ਗਈ । ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪਲੇਟ ਫਾਰਮ ਤੇ ਸਿਖੜੇ ਹੀ ਸਿਖੜੇ ਨਜ਼ਰ ਆਏ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਨਲੂਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਧਾਕ ਪਠਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਮਚੀ ਹੋਈ ਹੈ "ਹਰੀਆ ਰਾਗਲੇ" ਆਖ ਮਾਵਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁਪ ਕਰਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ।

'ਇਹਨਾਂ ਕਾਫਰਾਂ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਲਾਉਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਦਰਿਆ ਵੀ ਰਾਹ ਦੇਂਦੇ ਹਨ । ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆਂ ਕਾਣੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਦ ਹੜ ਆਏ ਅਟਕ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਘੋੜਾ ਠੇਲਿਆ ਤਾਂ ਕਾਂਗਾਂ ਉਤਰ ਗਈਆਂ । ਇਕ ਦਮ ਵਹਿਨ

ਗੋਡੇ ਗੋਡੇ'' ਗਡੀ ਚਲਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਹਰ ਡਬੇ ਦੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਸੀ।

ਨੀਲ-ਪੁਰ ਦੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇਵਕਾਂ ਸਹਿਤ ਗਡੀਓ ਲਥੇ। ਨੰਦ ਕੇ ਤਕੀਏ ਲੰਗਰ ਸੀ। ਜਾ ਤੜਪਦੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਠਾਰਿਆ। ਸੰਗਤਾਂ ਹਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਨਗਰ ਵਿਚ ਥਾਂ ਥਾਂ ਕਸੂਰ ਦੀ ਚਰਚਾ ਸੀ, ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਦ ਛਕ ਛਕਾ ਵੇਹਲੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਆ ਜੁੜੀਆਂ, ਸਮੂਹ ਨੇ ਤੀਬ੍ਰਤਾ ਪਰਗਟ ਕਰਦਿਆਂ ਕਹਿਆ ਸੰਤ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਕਲ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਓ! ਸਾਰੇ ਸਜਣ ਭਜਨ ਵਿਚ ਮਸਤ ਸਨ, ਮਗਰ ਸੰਤ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੀਏ ਬਗੇ ਨੇ ਇਸ ਚੁਪ ਦੀ ਬੌਲੀ ਦਾ ਕੜਤੋੜਿਆ ਤੇ ਬਚਨ ਅਰੰਭਿਆ 'ਐਵ ਗਲ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਸੀ ਤੇ ਲੜਾਈ ਵਧਾਉਂਦਿਆਂ ਕੋਈ ਦੇਰ ਲਗਦੀ ਏ।'

ਇਹ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਵੇਲੇ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਹਨ। ਇਸ ਕਲਿਜੁਗੀ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਹਿਤ ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਖੋਟਿਆਂ ਵਿਚ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸਪੁਤਰ ਜੈ ਸਿੰਘ ਵਲਟੋਹੀਏ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਸੀ, ਓਥੇ ਬੜੀ ਮਿਹਰ ਹੋਈ। ਬੜੇ ਦੀਵਾਨ ਲਗੇ, ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਚੋਰੀ ਯਾਰੀ ਛਡੀ। ਜੰਵ ਵਿਦਿਆ ਹੋਈ ਅਸਾਂ ਇਸ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਕਮਰ ਕਸੇ ਕੀਤੇ ਤੇ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਗਡੀ ਚੜ੍ਹਨ ਲਗੇ, ਗਡੀ ਵਿਚ ਫੌਜੀ ਪਠਾਣ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲਾਗੇ ਨ ਲਗਣ ਦੇਣ, ਲਤਾਂ ਪਸਾਰ ਕੇ ਪਏ ਸਨ ਗਡੀ ਚਲਣ ਵਾਲੀ ਸੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਸੈਕੰਡ ਕਲਾਸ ਦੇ ਡਬੇ ਵਿਚ ਬਹਿ ਗਏ, ਮਗਰ ਅਸੀਂ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਇਕ ਡਬੇ ਵਿਚ ਜਾ ਘੁਸੇ।

ਜਦ ਕਸੂਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਸੋਚਿਆ ਖੁਲੇ ਹੋਕੇ ਬੈਠੀਏ, ਡਬਿਓਂ ਬਾਹਰ ਆਏ ਤੇ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਡਬਿਆਂ ਵਲ ਵਧੇ। ਫੌਜੀ ਤਾਂ ਘੁਰਕ ਘੁਰਕ ਪੈਣ। ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਇਹ ਧਰਤੀ ਜ਼ਾਬਰਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਕਸੂਰ ਦੇ ਨਵਾਬ ਨੇ ਇਕ ਗਰੀਬ ਦੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਆਪਣੇ ਹੁਰਮ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਕਰ ਲਈ ਸੀ। ਓਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਅਗੇ ਫਰਿਆਦ ਕੀਤੀ। ਸਿੰਘਾਂ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ ਅਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਉਸ ਪਾਜੀ ਨੂੰ ਡੰਡ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਗਰੀਬਣੀ ਨੂੰ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾਇਆ। ਇਹ ਉਹੋ ਕਸੂਰ ਹੈ।

ਕੁਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਇਹੋ ਪੰਜ ਛੀ ਸਜਣ ਸਨ, ਇਹ ਸਦਾ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਦਿਲ ਵੀ ਬੜਾ ਨਰਮ ਹੈ। ਕੀੜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਦੁਖਾ ਕੇ ਰਾਜੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਮਗਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬੜੀ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਸਦਕਾ ਬਲੀ ਵੀ ਬੜੇ ਹਨ, ਜੇ

ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਗਲ ਪਾਇਆ ਢੋਲ ਵਜਾਉਣਾ ਪਵੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਭਾਵੇਂ ਢੋਲ ਰਹੇ ਜਾਂ ਨ ਰਹੇ ਢੋਲ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਭਾਈ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਵਜੀਰ ਹੁੰਦੇ ਵੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਸਨ। ਗੋਡੇ ਉਠਣ ਜਾਂ ਨ ਉਠਣ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਜਰਤਈਸਾ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਤ ਬਣਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੇਵਲ ਨਾਉਂ ਦੇ ਬਹਾਦਰ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਬਹਾਦਰ ਹਨ। ਉਸ ਮਧਰੇ ਕਦ ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਕੋ, ਇਹ ਇਕ ਵੇਰ ਟਾਹਲੀ ਵਢ ਰਹਿਆ ਸੀ ਕਿ ਵਢਦਿਆਂ ਵਢਦਿਆਂ ਟਾਣੇ ਦੇ ਡਿਗਣ ਨਾਲ ਦੋ ਟਾਣਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸ ਗਿਆ, ਉਪਰਲਾ ਟਾਹਣਾ ਮਣਾ ਮੂਹੀ ਭਾਰੀ ਸੀ। ਟਾਹਣਾ ਡਿਗਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਅੱਖਾਂ ਫਿਰ ਗਈਆਂ। ਨਬਜ਼ ਮਧਮ ਪੈ ਗਈ ਸੁਵਾਸ ਰੁਕ ਗਏ। ਅਸਾਂ ਜਾਣਿਆਂ ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਸਦਾ ਲਈ ਸਾਥੋਂ ਵਿਛੜ ਗਿਆ ਮਗਰ ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਭੀਮਵਾਂਗੂੰ ਪਏ ਹਨ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਧਰ, ਸਿਰ ਤੇ ਪਰਨਾ ਰਖ ਟਾਹਣੇ ਹੇਠਾਂ ਸਰ ਡਾਹ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ। ਤੁਸਾਂ ਮੰਨਣਾਂ ਨਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਲਾਉਣ ਦੀ ਡੇਰ ਸੀ, ਟਾਹਣਾ ਇਉਂ ਚੁਕਿਆ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਜੈੱਕ ਟਰੱਕ ਨੂੰ ਚੁਕ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਪੋਲੇ ਜਿਹੇ ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਢਿਆ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੁਵਾਸ ਮੁੜ ਆਏ।

ਖੈਰ ਤੁਸੀਂ ਫਿਰ ਓਥੇ ਆ ਜਾਓ, ਅਸੀਂ ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਡਬਿਆਂ ਵਲ ਵਧੇ ਇਹ ਤਾਂ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਵਢੂ ਵਢੂ ਕਰਨ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਾਸਾ ਨ ਫਟਕਣ ਦੇਣ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਿਚ ਡਟਕੇ ਖਲੋ ਗਏ, ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਘਟ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਇਆ। ਇਹ ਪਠਾਣ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਹਨ। ਗੁਲਾਮ ਦਾ ਕਾਹਦਾ ਦੀਨ ਈਮਾਨ। ਗੁਲਾਮ ਗੁਲਾਮ ਸਦਾ ਗੁਲਾਮ। ਗੁਲਾਮ ਸਦਾ ਦਬਿਆ ਅਤੇ ਜਦ ਮੌਕਿਆ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਲਾਮ ਕੋਲ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਗੁਲਾਮ ਕੋਲ ਫੈਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਗੁਲਾਮ ਕੋਲ-ਹਮਦਰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਗੁਲਾਮ ਕੋਲ ਸ਼ਰਾਫਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਗੁਲਾਮ ਕੋਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਘਿਰਨਾ। ਗੁਲਾਮ ਕੋਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਹੈਂਕੜ, ਗੁਲਾਮ ਕੋਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਨੌਸਰ ਬਾਜੀ। ਗੁਲਾਮ ਸਦਾ ਡੰਡੇ ਦਾ ਯਾਰ।

ਭਾਈ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਕਹਿਆ 'ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘਾ! ਗਡੀ ਲੰਘ ਜਾਵੇਗੀ ਫੇਰ ਹੀ ਅਗਾਂ ਹੋਵੇਂਗਾ। ਆਖਰ ਸੰਤ ਇਕ ਡਬੇ ਅਗੇ ਖਲੋ ਗਏ ਤੇ ਪਠਾਣ ਨੂੰ ਬੜੀ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਕਹਿਆ 'ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ! ਅਗੋਂ ਹਟੋ, ਮਗਰ ਅਗੋਂ ਓਸ ਕੀ ਹਟਣਾ ਸੀ, ਨਕੋਂ

ਠੂੰਹੇ ਡੇਗਦਿਆਂ ਕਹਿਆ, 'ਕਾਫਰ ਕਹੀਂ ਕੇ। ਦੂਰ ਹਟੋ।'

ਸਿਖ ਜਿਨਾਂ ਬਲਵਾਨ ਹੋਵੇ ਉਸਦਾ ਦਿਲ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਮਲ ਹੁੰਦਾ ਏ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁਖਾਕੇ ਰਾਜੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਆਪ ਦੁਖ ਜਰ ਲੈਂਦਾ ਏ, ਪਰ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਆਪ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦਾ। ਸੰਤਾਂ ਹਥ ਜੋੜਦਿਆਂ ਕਹਿਆ 'ਭਾਈ ਐਵੇਂ ਕੌੜਾ ਨਾ ਬੋਲ। ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਸਫਰ ਕਰਨਾ ਏ। ਫੇਰ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਰਾਹ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਰਾਹ। ਮਗਰ ਓਸ ਲਾਲ ਲਾਲ ਅੱਖਾਂ ਕਢਦਿਆਂ ਕੜਕ ਕੇ ਆਖਿਆ 'ਯਹਾਂ ਕੋਈ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ' ਸੰਤ ਅਗੇ ਵਧੇ ਤੇ ਬੂਹੇ ਨੂੰ ਹਥ ਪਾਇਆ। ਬੂਹੇ ਨੂੰ ਹਥ ਪਾਉਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ, ਪਠਾਣ ਭੂਤਰ ਖਲੋਤੇ, ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਦਾੜੀਓਂ ਫੜ ਲਿਆ। ਸਿਖ ਸਦਾ ਸ਼ਾਂਤ। ਸਿਖ ਸਦਾ ਹਲੀਮ। ਸਿਖ ਸਦਾ ਸੁਲ੍ਹਾਕੁਨ। ਸਿਖ ਸਦਾ ਲੜਾਈ ਝਗੜੇ ਤੋਂ ਦੂਰ। ਸਿਖ ਹਰ ..ਝ ਕੁਝ ਸਹਾਰ ਸਕਦਾ ਏ, ਪਰ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਨਹੀਂ। ਕੇਸ ਸਰਬੰਸ ਦਾਨੀ, ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿਤਰ ਦੇਣ ਜਾਣਦਾ ਏ। ਦਾੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਹਥ ਪੈਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ, ਸਿੰਘ ਅੰਦਰ ਬੀਰ ਰਸ ਦਾ ਹੜ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ। ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਸੰਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਪਠਾਣਾਂ ਨੂੰ ਧੌਣੋਂ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਧਰੂਹ ਕੇ ਬਾਹਰ ਲੈ ਆਂਦਾ, ਜਦ ਉਹ ਬਾਹਰ ਆਏ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਕੁਝ ਢਿਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਡਬੇ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਨ ਲਗੇ, ਮਗਰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਛਡਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ, ਉਹ ਇਕ ਦਮ ਅੰਦਰ ਜਾ ਵੜੇ ਤੇ ਚਿਟਕਣੀ ਲਾ ਦਿਤੀ। ਹੁਣ ਸੰਤ ਬੀਰ ਰਸ ਦੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਸਨ। ਕੌਣ ਰੋਕੇ। ਸੰਤਾਂ ਦਰ-ਵਾਜ਼ੇ ਨੂੰ ਲਤ ਮਾਰੀ। ਲਤ ਵਜਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਛਡ ਹਵਾ ਵਿਚ ਤਾਰੀਆਂ ਲੌਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਕਬਜ਼ੇ ਕਿਤੇ, ਚਿਟ੍ਕਣੀਆਂ ਕਿਤੇ। ਸੰਤ ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਮਗਰੇ ਮਗਰ ਸਾਰੇ ਅਸੀਂ। ਪੈਰ ਰਖੇ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਪਠਾਣ ਛਡ ਛੁਡਾ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਏ, ਅਤੇ ਰੌਲਾ ਪਾ ਦਿਤਾ, ਰੌਲਾ ਸੁਣ ਸਭ ਪਠਾਣ ਡਬਿਆਂ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਏ। ਪਠਾਣਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਆਇਆਂ ਵੇਖ ਬਾਕੀ ਯਾਤਰੂ ਗਡੀ ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਪਲੇਟ-ਫਾਰਮ ਤੇ ਲਾ-ਲਾ-ਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਪਕੜ ਲਓ! ਪਕੜ ਲਓ!! ਦੇ ਨਾਹਰਿਆਂ ਸਟੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਗੂੰਜਾ ਦਿਤਾ, ਸਭ ਪਠਾਣਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਡਬੇ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਸੰਤਾਂ ਤਾਂ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਅੰਦਰ ਬਹਿ ਗਏ ਹਾਂ, ਗੱਲ ਮੁਕ ਗਈ ਏ। ਪਰ ਹੈਂਕੜ ਦਾ ਠੂੰਹਾਂ ਜਦ ਪੂਛਲ ਚੁਕ ਲਵੇ ਤਾਂ ਸਟ ਖਾਧੇ ਬਿਨਾਂ ਹੇਠਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਪਾਸੇ ਹੋਣਾ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਿਹਾ, ਲਗੇ ਬਕਰੇ ਬੁਲਾਉਣ। ਬੜ੍ਹਕਾਂ ਮਾਰਨ। ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਗਲ ਪਇਆ ਢੋਲ ਵਜਾਉਣਾ ਪਇਆ। ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ ਸੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੀ ਡਬਿਓਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ। ਤੇ ਖੂੰਡੇ ਦਾ ਢਾਸਣਾ ਲਾ ਜੰਗਲੇ ਲਾਗੇ ਖਲੋ ਗਏ।

ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹਥੋਂ ਖੂੰਡਾ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹਵਾ ਵਿਚ ਘੁਮਾਇਆ। ਖੂੰਡਾ ਘੁਮਾਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਪਠਾਣਾਂ 'ਚ ਭਗਦੜ ਮਚ ਗਈ। ਗੀਦੀਆਂ ਟਾਕਰਾ ਕੀ ਕਰਨਾ ਸੀ ਇਉਂ ਅਗੇ ਉਠ ਨਸੇ ਜਿਵੇਂ ਪੌਣ ਅਗੇ ਪਿਪਲ ਦੇ ਪਤੇ, ਜਿਵੇਂ ਬਘਿਆੜ ਨੂੰ ਵੇਖ ਭੇਡਾਂ ਦੇ ਇਜੜ। ਧੜਮ ਧੜਮ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੇ ਡਿਗੇ, ਜਿਧਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰਾਹ ਲਭਾ ਸਿਰ ਤੇ ਪੈਰ ਰਖਕੇ ਦੌੜਿਆ। ਕਈ ਬੈਂਚਾਂ ਹੇਠਾਂ ਜਾ ਲੁਕੇ ਕਈ ਟਟੀ ਖਾਨੇ ਜਾ ਵੜੇ, ਕਈ ਕੁਰਸੀਆਂ ਹੇਠਾਂ ਜਾ ਛੁਪੇ। ਇਕ ਦਮ ਸਾਰਾ ਪਲੇਟ ਫਾਰਮ ਖਾਲੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਵਿਸਲਾਂ ਵਜਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਹਥਕੜੀਆਂ ਬੇੜੀਆਂ ਖੜਕਣ ਲਗ ਪਈਆਂ। ਡਾਂਗਾਂ ਲੈਕੇ ਪੁਲੀਸ ਵੀ ਆ ਪਹੁੰਚੀ। ਬੰਦੂਕਾਂ ਵਾਲੇ ਵੀ ਪੁਜ ਗਏ। ਬੰਦੂਕਾਂ ਤਣੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਸੰਗੀਨਾਂ ਕਸੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਕੁਝ ਪਠਾਣਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਲ ਲਿਆ।

ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਰੇਲਵੇ ਮਜਿਸਟਰੇਟ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਕੁਰਸੀਆਂ ਡਹਿ ਗਈਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਜੱਜ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ। ਬਿਆਨ ਬਾਜ਼ੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਉਹ ਜਿਹੜੇ ਮੁਸਕਰਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। 'ਹਜ਼ੂਰ ! ਆਪ ਹੀ ਧਿਆਨ ਕਰੋ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਕੁਹਾੜੀ ਨਹੀਂ, ਬਰਛੀ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇਹ ਮਾਲਾ ਏ, ਇਹ ਸਾਡੇ ਗੁਟਕੇ ਹਨ, ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਕਰਨ ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਤੋਂ ਕਰਾਉਣਾਂ ਸਾਡਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਲਿਜੁਗ 'ਚ ਸੜ ਰਹੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਠਾਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਸ, ਸ਼ਰਾਬ, ਚੋਰੀ-ਯਾਰੀ, ਠਗੀ ਛੱਡਾਂਦੇ ਹਨ। ਲੜਾਈ ਝਗੜੇ ਤੋਂ ਵਰਜਦੇ ਹਨ, ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਫਜ਼ੂਲ ਰਸਮਾਂ ਤੋਂ ਵਰਜਦੇ ਹਨ, ਦਾਜ ਦੇਣੀ ਤੋਂ ਹਟਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰੋਂ ਗਡੀ ਚੜਨਾ ਸੀ ਮਗਰ ਲੜਾਈਓਂ ਡਰਦੇ ਇਥੇ ਆਏ। ਮੂਸਾ ਨਠਾ ਮੌਤ ਤੋਂ ਮੌਤ ਅਗੇ ਖਲੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੋਈ, ਲੜਾਈ ਨੂੰ ਟਾਲਿਆ ਸੀ, ਲੜਾਈ ਮੁੜ ਆ ਗਲ ਪਈ। ਸਿਖ ਸਭ ਸਹਾਰ ਸਕਦਾ ਏ। ਤੂੰਬਾ ਤੂੰਬਾ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਏ, ਮਗਰ ਕੇਸਾਂ ਦਾੜ੍ਹੀ ਦੀ ਬੇ-ਅਦਬੀ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰ ਸਕਦੇ। ਪਹਿਲ ਅਸਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਸਾਥੋਂ ਜੋ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਬਚਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ, ਬਚਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸਟ ਫੇਟ ਲਗ ਜਾਵੇ, ਕੋਈ ਜ਼ੁਰਮ ਨਹੀਂ। ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੂ, ਸਿਖ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਗਲ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਰਹੇ ਸਨ, ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਇਤਨੀ ਸੀ, ਕਿ ਸੂਈ ਸੁਟਿਆਂ ਸੁਣਾਈ ਦੇਂਦੀ ਸੀ।

ਹਜ਼ੂਰ ! ਤੁਸੀਂ ਧਿਆਨ ਦਿਓ ! ਕੀ ਇਹ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ? ਜਨਤਾ ਨੂੰ

)

ਡਰਾਨਾ, ਧਮਕਾਣਾ, ਇਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੋਭਦਾ ਹੈ ? ਏਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨੀ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਹੈਤਾ ਕਰਨੀ। ਲਿਸਿਆਂ ਨੂੰ ਡਾਢਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾਂ, ਆਪ ਦੁਖ ਉਠਾਉਣਾਂ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ। ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਉਨਾਂ ਦੀਆਂ ਦਾੜ੍ਹੀਆਂ ਨੂੰ ਹਥ ਪਾਏ, ਖਿੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਜੇ ਵਾੜ ਈ ਖੇਤ ਨੂੰ ਖਾਣ ਲਗ ਪਵੇ ਤਾਂ ਖੇਤ ਨੂੰ ਕੌਣ ਬਚਾਵੇ।

ਹੁਣ ਸੂਬੇਦਾਰ ਵਾਸਤੇ ਚਪਣੀ 'ਚ ਪਾਣੀ ਪਾ ਡੁਬ ਮੁਰਨ ਦਾ ਮੁਕਾਮ ਸੀ, ਸਾਰੀ ਗਲ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ, ਕਸੂਰ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕੁਰਸੀ ਤੋਂ ਉਠ ਖਲੋਤਾ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਮਾਫੀ ਮੰਗੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਸਕ੍ਰਾਂਦਿਆਂ ਕਹਿਾ) ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ! ਸਾਡਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਪੈਲੀ ਬੰਨੇ ਦਾ ਸੀਰ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੀ ਏਹ ਇਛਾ ਹੈ ਕਿ ਧਕਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨ ਹੋਵੇ ਸਾਰੇ ਭਰਾਵਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਰਹਿਣ। ਮਜਿਸਟਰੇਟ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ। ਅੰਤ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਤੇ ਸਮਝੌਤੇ ਤੇ ਦੁਸਖਤ ਕਰਾ ਲਏ। ਫਾਈਲ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਸਭ ਉਠ ਬੈਠੇ। ਸਵਾਰੀਆਂ ਡਬਿਆਂ ਵਿਚ ਆ ਗਈਆਂ। ਗਡੀ ਵਿਸਲ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਦੋ ਘੰਟਿਆਂ ਪਿਛੋਂ ਰਵਾਨਾ ਹੋਈ। ਗਡੀ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਜੋੜ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, 'ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੁਣਿਆਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੈ ਪਰ ਇਸ 'ਚ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਰਾਮਾਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੀਰ ਬੜਾ ਡਾਢਾ ਹੈ।

ਸੰਤ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਪਿਤਾ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਮਾਤਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕੌਰ, ਭਜਨ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਮਾਂਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲਾਂਗਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ੧੯ ਵਰ੍ਹੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ—(੧੯੮੪ ਤੋਂ ੧੯੭੬) ੨੪ਨ

ਆਪ ਦੀ ਭੈਣ ਪ੍ਰੇਤ ਬਣੀ ਦਾ ਉਧਾਰ
ਡਾ: ਤ੍ਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਜੀ. ਕੀਤਾ

ਆਪ ਬੀਤੀ -

ਇਸ ਤ੍ਰਹਾਂ ਹਾਵਿਆਂ ਹਉਕਿਆਂ ਵਿਚ 1939 ਦੀ ਵਡੀ ਜੰਗ ਲਗ ਗਈ। ਜਾਣਿਆਂ ਪ੍ਰਭੂੰ ਦਾ ਭਾਣਾ ਨੇੜੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਾਜੇ ਪੰਥ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਰਵਾਲ ਸਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਗੇ। ਮੁਕਦੀ ਗਲ ਕਾਹਦੀ ? ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਪੰਥ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਰਵਾਲਸਰ ਮਿਲਣ ਹਿਤ ਸਭ ਘਰ ਬਾਰ ਜਾਇਦਾਦ, ਜ਼ਮੀਨ, ਔਸ਼ਧਿਆਲਾ ਸਬੰਧੀ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸਮੇਤ ਪ੍ਰਵਾਰ ਰਵਾਲਸਰ ਸਕੇਤ ਪੁਜ ਗਿਆ। ਵੇਖਣ ਸੁਨਣ ਹਾਰੇ ਸਭ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰਦੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ। ਜੰਗ ਵਧਦੀ ਗਈ। ਸਾਡੀਆਂ ਉਡੀਕਾਂ ਵਧਣ ਲਗੀਆਂ। ਮੇਰੇ ਸਬੰਧੀ 'ਦੋਸਤ' ਮਿਤ੍ਰ ਹਾਣੀ ਸਾਥੀ ਵਰਕਰ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਣਕੇ ਰਹਿ ਗਏ ਜਿਵੇਂ 'ਮੁਸ ਮੁਸ ਰੋਵੇ ਕਬੀਰ ਕੀ ਮਾਈ।' ਇਹ ਕੀ ਕਰੇਗਾ ? ਕਿਥੋਂ ਖਾਵੇਗਾ ? ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਰੁਲ ਕੇ ਸਾਰਾ ਟਬਰ ਭੁਖਾ ਮਰ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿਸਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਸਭ ਸੰਸਾਰਕ ਲਟਾਕਾ ਛਡਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਂਹ ਫੜੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਲਗਾ ਸਬਬ ਬਣਨ।

ਇਕ ਮੇਰੀ ਵਡੀ ਭੈਣ ਪ੍ਰਸੂਤੇ ਸਮੇਂ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਅੰਤਕਾਲ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰੇਤ ਜੋਨੀ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਸਿਆਣਿਆਂ ਚੇਲਿਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦੀ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਹੋਣਾ, ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣ ਸੁਣ ਬੜਾ ਦੁਖ ਲਗਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਸਾਡਾ ਕੀ ਚਾਰਾ ?

ਸੁੰਦਰ ਨਗਰ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰ ਗੱਦੀ ਦੇ ਸੱਚੇ ਵਾਰਸ ਵਾਕਈ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਾਜਰ ਹਜ਼ੂਰ ਗੁਰੂ ਹਨ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਛੜੇ ਮੇਲਣ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦਇਆ ਧਾਰਕੇ ਨਾਮ ਦਾਨ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਦੇ ਚਰਨੀ ਲਾਇਆ ਮੈਨੂੰ ਸਮਰਥਕ ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਸ੍ਵਾਮੀ ਰੂਪ ਵਿਖਾਲ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ ਥੋੜੇ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਵਡੇ ਤੜਕੇ ਝਾਲ ਝੁਜੰਬਲੇ ਮੈਂ ਇਹ ਨਜ਼ਾਰਾ ਵੇਖਿਆ ਸਾਰਾ ਕਮਰਾ ਚਿਟੇ ਦੁਧ ਚਾਨਣੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੈ। ਇਕ ਕੰਧ ਨਿਹਾਇਤ ਕਾਲੀ ਸਿਆਹ ਹੈ। ਉਸ ਉਤੇ

ੴ
ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਬਿਜਲੀ ਚਾਨਣੇ ਵਾਂਙੂ ਲਸ਼ਕਾਰੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਥਲੇ ਇਕ ਅਤਿ ਕਲੂਟੀ ਸਿਆਹ ਫਾਮ ਡਰਾਉਣੀ ਸੂਰਤ ਮੇਰੇ ਵਲ ਹਥ ਜੋੜਕੇ ਤਰਲੇ ਕਰਦੀ, ਉਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜਗਮਗਾਂਦੇ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰੇ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਫਿਲਮ ਵਾਂਙੂ ਇਹ ਨਜਾਰਾ ਛੁਪ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਉਭੜ ਵਾਹੇ ਉਠ ਕੇ ਸੋਚੀਂ ਪੈ ਗਿਆ। ਸਮਝ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਾ ਆਇਆ।

ਮੈਂ ਮਹਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਬ੍ਰਹਮ ਨੇਸ਼ਟਾ ਬੀਤ ਰਾਗ ਸੰਤ ਰਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਜਾ ਕੇ ਇਸ ਨਜ਼ਾਰੇ ਬਾਬਤ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਰੂਪ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ "ਭਾਈ ਡਾਕਟਰ! ਇਹ ਸਿਆਹ ਫਾਮ ਡਰਾਉਣੀ ਸ਼ਕਲ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਮਰ ਚੁਕੀ ਪ੍ਰੇਤਣੀ ਭੈਣ ਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪੀ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰੇਤ ਜੂਨ ਤੋਂ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੰਤਰ ਕਲਯਾਨ ਰੂਪ ਹੈ। ਇਹ ਤੇਰੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦਾ ਤਾਤ ਪ੍ਰਜ ਹੈ।"

"ਫਿਰ ਜੀ ਮੈਂ ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਾਂ?"

"ਕਰੇਂ ਕੀ! ਮਹਾਨ ਮੰਤਰ ਦਾ ਵਿਧੀ ਪੂਰਵਕ ਚਲੀਸਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰੇਂਗਾ। ਜੇਕਰ ਤੇਰੀ ਸੁਣੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰੇਤਜੋਨੀ ਤੋਂ ਉਧਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।"

"ਜੀ! ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਮੋਈ ਨੂੰ 25 ਬਰਸ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਦੇ ਉਸਨੂੰ ਅਗੇ ਸੁਪਨੇ ਜਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ।"

"ਭੋਲਿਆ! ਤੂੰ ਹੁਣ ਜਾਗਤ ਜੋਤ ਪ੍ਰਤਖ ਤੇ ਸਮਰਥ ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈਂ। ਅਗੇ ਤੇਰੀ ਘਾਲ ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਥਾਏ ਪਵੇਗੀ। ਉਸਦੇ ਉਧਾਰ ਦਾ ਨਮਿਤ ਬਣ"

"ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੀ ਵਿਧੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿਵੇਂ ਕਰਾਂ?"

"ਭਾਈ! ਵਿਧੀ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਕਤ ਮੂਲ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸੋਧ ਮਰਯਾਦਾ ਰਖ ਕੇ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਧੂਪ, ਦੀਪ, ਕੁੰਭ ਸਹਿਤ ਸੁਚੇ ਥਾਂ ਉਤੇ ਨੀਯਤ ਸਮੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਪ ਅਰੰਭਿਆ ਜਾਵੇ। ਚਾਲੀਸੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਲਈ 29 ਮਾਲਾ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇਸ ਮਹਾਂ ਮੰਤਰ ਦੀਆਂ; ਇਕ ਮਾਲਾ ਭਜਨ ਦੀ ਇਕ ਮਾਲਾ ਭਗਉਤੀ ਦੀ ਰੋਜ਼ਨੇਮ ਨਾਲ ਤੇ ਉਠਤ ਬੈਠਤ ਚਲਦੇ ਫਿਰਦੇ ਭਜਨ ਕਰ। ਕਿਸੇ ਜਹਾਂ ਕਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਨਾ ਛੱਕ ਜੂਠ ਜੋ ਜਗਤ ਝੂਠ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਬਚ। ਇਸ ਬਿਧ ਪ੍ਰਯੋਗ ਜਿਸਦਾ ਨਿਭ ਜਾਵੇ ਸੱਚੀ ਦਰਗਾਹੇ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।"

ਸਾਰੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਕਰਾ ਕੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਅਰੰਭਣ ਦੀ ਕੀਤੀ ਜਿਸਦੀ ਲਗਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਧੂਹ ਪਾ ਰਖੀ ਸੀ। ਇਸ ਸਧਰ ਵਿਚ ਜੋ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਵ੍ਰਿਚ ਅਖੁਟ ਭੰਡਾਰੇ ਵਲੋਂ ਦਾਤਾਂ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਨ ਉਹ ਗੂੰਗੇ ਦੇ ਗੁੜ ਵਾਲੇ ਸਵਾਦ ਦੀ ਗਲ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੇਵਡ ਦਾਤਾ ਕੋ ਨਹੀਂ
ਸਭ ਸੁਣਿਅਹੁ ਲੋਕ ਸਬਾਇਆ।

ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਗੁਰ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਕੂਲ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਕ ਨਵੀਂ ਗਲ ਸੀ। ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰ ਕੇ ਸੋਧ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇਗ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਦੋ ਵਜੇ ਸੁਚ ਮਰਯਾਦਾ ਨਾਲ ਇਕ ਇਕਾਂਤ ਥਾਂ ਤੇ ਧੂਪ ਦੀਪ ਕੁੰਭ ਸਹਿਤ ਪੂਰਬ ਮੁਖ ਰਖਕੇ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ। 29 ਮਾਲਾ ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ, ਇਕ ਮਾਲਾ ਗੁਰਮੰਤਰ, ਇਕ ਮਾਲਾ ਭਗਉਤੀ, ਤੇ ਇਕ ਮਾਲ਼ਾ ਸਹਸ ਕ੍ਰਿਤੀ ਸਲੋਕ "ਸਿਰ ਮਸਤਕ ਰਖ੍ਯਾ ਪਾਰ ਬ੍ਰਹਮ" ਦੀ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਕੀਤੀ। ਦੋ ਤੋਂ ਸਾਢੇ ਛੇ ਵਜੇ ਤਕ ਇਕ ਆਸਣ ਬੈਠਿਆ। ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਏ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਹਿਰੇ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਇਉਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਖੁਸ਼ੀ ਹਲਕਾ ਪਨ, ਚਾਉ ਤੇ ਖੇੜਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਣ ਲਗਾ। ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਦਾ ਸਦਕਾ ਦਿਨ ਬੀਤਦੇ ਗਏ. ਪ੍ਰਯੋਗ ਸਮੇਂ ਇਸ ਵਿਚ ਨ ਕੋਈ ਅਜਬ ਨਜ਼ਾਰਾ ਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਸਾਧਾਰਨ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵਿਚ ਸਮਾ ਬੀਤਦਾ ਗਿਆ ਪਰ ਨਾਲ ਉਦਾਸੀ ਨਿਰਾਸਤਾ ਫਿਕਰ ਮਨ ਨੂੰ ਖਾਈ ਜਾਵੇ।

ਇਛ ਕਰੀ ਨਿਤ ਸੁਖ ਮਨਾਈ,
ਪ੍ਰਭੂ ਮੇਰੀ ਆਸ ਪੁਜਾਏ।

ਭਾਗ ਸੁਲਖਣਾ ਅਠਾਰਵੇਂ ਦਿਨ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲ਼ਾ ਅਥਾਹ ਅਗਾਧ ਅਮੁਲੀਕ ਬਰਕਤਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆ ਪੁਜਾ।

ਜਹ ਝਿਲ ਮਿਲ ਕਾਰ ਦਿਸੰਤਾ
ਤਹ ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਵਾਜੰਤਾ।

ਅਥਵਾ—

ਯਾਰ ਵੇ ਨਿਤ ਸੁਖ ਸੁਖੇਂਦੀ ਸਾ ਮੈ ਪਾਈ।
ਵਰ ਲੋੜੀਂਦਾ ਆਇਆ ਵਜੀ ਵਾਧਾਈ।
ਮਹਾਂ ਮੰਗਲ ਰਹਸ ਥੀਆ।
ਪਿਰ ਦਇਆਲ ਸਦ ਨਵਰੰਗੀਆ।

ਵਡਭਾਗ ਪਾਇਆ ਗੁਰਿ ਮਿਲਾਇਆ
ਸਾਧ ਕੈ ਸਤ ਸੰਗੀਆ।

— — — —

ਜਗ ਮਗ ਜੋਤ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਤਾਪ
ਅੰਬਰ ਜਿਮੀਂ ਜਿਹ ਜਪਤ ਜਾਪ

ਲੋਕ ਚੌਦਹ ਕੇ ਬਿਖੈ
ਜਗ ਜਾਪਈ ਜਿਹ ਜਾਪ

ਜਾਗਤ ਜੋਤ ਧਰਮ ਧੁਜਾ ਦੀ ਕਥਾ ਨੂੰ ਕਥਨ ਲਈ ਸਬਦ ਕਿਥੋਂ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾਣ. ਕਰੋੜ [illegible]ਸਲੀਆਂ ਦੇ ਲਸ਼ਕਾਰੇ ਚਿਟੇ ਦੁਧ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਅੰਙਣ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਮਾਰਨ ਲਗਾ।

ਵਿਸਮਾਦ ਰੂਪ, ਵਿਸਮਾਦ ਰੰਗ।

ਫਰਸ਼ ਛੱਤਾਂ, ਚਾਰ ਦੀਵਾਰੀ ਸਭ ਹੀਰੇ ਲਾਲ ਜੜੰਦੀ ਦਮਕਣ ਲਗੀ। ਅਸ-ਚਰਜਤਾ ਵਿਚ ਸੋਚਾਂ। ਸੁਪਨਾ ਪ੍ਰਤਖ ਕੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ? ਅਢਾਈ ਵਜੇ ਹਵਨ ਸਾਮਗਰੀ ਕੌਲਿਆਂ ਤੋ ਪਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਮਾਲਾ ਫਿਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਰੋਮਾਂ ਨੂੰ ਜੀਭਾਂ ਲਗ ਗਈਆਂ, ਸੁਰਤ ਮਹਾਂ ਮੰਗਲ ਨਾਲ ਖੀਵੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਕ ਦਮ ਇਸ ਮਗਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ :-

ਹਮ ਘਰ ਸਾਜਨ ਆਏ, ਸਾਚੇ ਮੇਲ ਮਿਲਾਏ।

ਸੁਬਜੇ ਤੇ ਸਵਾਰ, ਇਕ ਹੱਥ ਰੇਸ਼ਮੀ ਸਵਰਨ ਜੜਤ ਵਾਗਾਂ ਤੇ ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਬਾਜ, ਜਿਗ੍ਹਾ ਕਲਗੀ ਸਾਰਾ ਸਾਜ ਸਵਰਨ ਦਾ ਹੀਰੇ ਜੜਤ ਰਕਾਬਾਂ ਕਲਗੀ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਖੜਗਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਕੌਣ ਕਥੇ ? ਮੌਢੇ ਧਨੁਸ਼ ਬਾਣ ਸਾਰਾ ਪੁਸ਼ਾਕਾ ਜ਼ਰੀਦਾਰ। ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਸਭ ਸਵਰਨ ਤੇ ਹੀਰੇ ਲਾਲ ਜਵਾਹਰਾਤ ਨਾਲ ਜੜਤ ਸਾਜ ਪੁਸ਼ਾਕੇ। ਮੇਰੇ ਸਾਹਵੇਂ ਛੇ ਸਵਾਰਾਂ ਦੇ ਘੋੜੇ ਕਲੋਲ ਕਰਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ।

'ਮੰ. [illegible]ਅੜੇ ਸੋਹਿਅੜੇ ਮੇਰੇ ਬੰਕ ਦੁਆਰੇ ਰਾਮ' ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਦੀਆਂ ਧੁਨਾਂ ਮੇਰੇ ਰੋਮ ਰੋਮ ਸਮਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਜਾਪ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ। ਬਾਰਬਾਰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਜਾਪ ਆਪੇ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ। ਦੇਹੀ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਮਹੀਪ ਜੀ ਦੀ ਅਟਲ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਸਭ ਸਾਜ ਅਨੰਦਪੁਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਦਾ ਨਹੀਂ ਥਕਦਾ। ਇਹ ਮਹਾਂ ਅਨੰਦੀ ਸੁਖ ਸਮੂੰਹ ਦੋ ਕੁ ਘੰਟੇ ਨਵਰੰਗ ਲਾਲ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਟਾਖ ਅਵਲੋਕਨ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ। ਕਦੇ ਨੇਤਰ ਖੋਲਾਂ ਤਾਂ ਸਾਹਵੇਂ ਪ੍ਰਤਖ ਦੀਦਾਰ। ਜੇ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਕੁਝ।

ਅੰਤਰਿ ਏਕੋ ਬਾਹਰ ਏਕੋ ਸਭ ਮਹਿ ਏਕ ਸਮਾਹੀਐ ॥

"ਕੋਟ ਅਨੰਦ ਰਾਜ ਸੁਖ" ਦੋ ਕੁ ਘੰਟੇ ਭੁਗਾਕੇ ਜਦ ੨੯ ਮਾਲਾ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣ ਤੇ ਆਈਆਂ ਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਧਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਜ਼ਮੀਨ ਪਾੜਕੇ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, ਖੁੰਬ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹੋ ਕਾਲੀ ਸਿਆਹ ਡਰਾਉਣੀ ਸੂਰਤ ਦੋਂਦੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਤਰਲੇ ਕਰਦੀ ਨਿਕਲ ਆਈ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਵਲ ਮੰਗਤਿਆਂ ਹਾਰ ਤਕ ਹੀ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਅਨਬੋਲਤ ਹੀ ਹੋ ਰਹਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਪ੍ਰੇਤਣੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਜੋਦੜੀ ਕੀਤੀ ਤਦੋਂ ਪਤਿਤ ਉਧਰਨ ਹਾਰ, ਸਦ ਬਖਸ਼ਿੰਦ, ਸਦਾ ਦਿਆਲ ਜੀ ਨੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਵਾਗ ਛਡਕੇ ਆਪਣਾ ਲਿਸ਼ਕਦਾ ਤੀਰ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਨਾਲ ਛੁਹਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਪਵਿਤਰ ਮੁਖ ਤੋਂ "ਕਲਿਆਨ ਕਲਿਆਨ" ਦਾ ਉਚਾਰ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਪ੍ਰੇਤਣੀ ਉਸੀ ਛਿਨ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਈ, ਮੈਂ ਜਦ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਉਪਰ ਸਿਰ ਉਠਾਇਆ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਚੋਜੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਵੀ ਅਲੋਪ। ਨ ਉਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨ ਉਹ ਪਿਆਰੇ। ਕੇਵਲ ਜੋਤ ਤੇ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਦਾ ਬਾਟਾ। ਧੂਪ ਧੁਖਦੀ ਬਾਕੀ ਸੀ। ਪਰ ਨ ਕੋਈ ਦੁਖ ਨ ਹਾਵਾ ਨਾ ਵਿਛੋੜਾ। ਮੇਰੀ ਦੇਹ ਮਹਾਂ ਅਨੰਦ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਨਾਲ ਮਖਮੂਰ।

ਮਾਣੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਮਾਣੋਂ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਕਾ ਮਾਣੋਂ
ਜਾਣੋਂ ਹਰਿ ਜਾਣੋਂ ਸ੍ਵਾਮੀ ਸੁਘੜ ਸੁਜਾਣੋਂ
ਭ੍ਰਮ ਖੋਇਆ ਸਾਤ ਸਹਜ ਸ੍ਵਾਮੀ
ਪ੍ਰਗਾਸ ਭਇਆ ਕਉਲ ਖਿਲਿਆ
ਵਰ ਪਾਇਆ ਪ੍ਰਭ ਅੰਤਰਜਾਮੀ
ਨਾਨਕ ਸੁਹਾਗ ਨ ਟਲਿਆ

ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਦਇਆਲ ਜੀ ਸਫਲ ਕਰ ਮਸਤਕ ਧਰਕੇ ਪ੍ਰੇਤ ਉਧਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਸੰਸਾ ਰਹਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਪਰੀ ਪੂਰਨ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਇਸ ਮੇਰੇ ਸ੍ਵਾਮੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਕਲਗੀਧਰ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਦੇ ਨੂਰੀ ਜਾਹੋ ਜਲਾਲ ਵਾਲਾ ਜਲਵਾਰ ਨਜ਼ਰੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

ਹਲਤ ਪਲਤ ਪ੍ਰਭ ਦੋਵੇਂ ਸਵਾਰੇ
ਮੇਰਾ ਗੁਣ ਅਵਗੁਣ ਨ ਬੀਚਾਰਿਆ

ਡਾ: ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਨਗਰ

ਹੁਕਮ ਮਨ ਮੰਡੀ ਤੋਂ ਸੰਤ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ-

ਸਫਰ 'ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਚਿਤਰੋ ਤੋਂ ਰਖਿਆ

ਇਕ ਮਾਈ ਨੂੰ- **ਹਾਜਰ ਨਾਜਰ**
ਇਸ਼ਨਾਨ - ਮਾਲਾ - ਸਿਮਰਨ ਪਾਠ

'ਸੰਤ ਜੀ !'

'ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ !'

'ਕਲ ਸੁਕੇਤ ਜਾਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਏ'

'ਜਿਵੇਂ ਰਜ਼ਾ ਦੀਨ ਦਿਆਲ'

'ਜੇ ਮੀਂਹ ਆ ਗਿਆ ?'

ਅਕਾਸ਼ ਵਲ ਵੇਖਦਿਆਂ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ— 'ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣੋ !'

'ਚੰਗਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘਾ, ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾ !'

'ਸਤਿਬਚਨ !'

'ਕਛਹਿਰਾ ਪਰਨਾ ਲੈ ਲੈ'

ਸੁਕੇਤੋਂ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸਾਰ ਤੂੰ ਤੇ ਗਜਣ ਸਿੰਘ, ਦੋਵੇਂ ਜਣੇਂ ਰਤੀ ਖੱਡ ਤਕ ਘੋੜੇ ਲੈ ਆਇਓ ।'

'ਜਿਵੇਂ ਹੁਕਮ, ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਜੀਓ ।'

'ਮੰਡੀਓਂ ਸਾਈਕਲ ਤੇ ਦੋ ਬੈਂਟਰੀਆਂ ਲੈ ਲਈਂ । ਜਾਂਗਲੀ ਜਨੌਰ, ਰੋਸ਼ਨੀ ਤੋਂ ਬੜੇ ਭੈ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਡਰੀਂ ਨਾ !' ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮੇਰੇ ਮੋਢੇ ਤੋਂ ਹਥ ਚੁਕਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ।

ਖਾਸ ਸਿਖ ਦਾ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਈ ਸਤ ਬਚਨ ਵਿਚ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਿਖ ਕਾਹਦਾ ? ਤੇ ਸਿਖੀ ਕੀ ? ਮੈਂ ਹੁਕਮ ਪਾਕੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦਿਆਂ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸੀਸ ਰਖਦਿਆਂ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਮੰਡੀ ਵਲ ਟੁਰ ਪਿਆ ।

ਜਿਸਕੇ ਸਿਰ ਊਪਰ ਤੂ ਸੁਆਮੀ ਸੋ ਦੁਖ ਕੈਸੇ ਪਾਵੈ

ਸੂਰਜ ਪਛਮ ਦੇ ਮਹਿਲ ਰਾਤ ਦੇ ਆਰਾਮ ਵਾਸਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ । ਖਿਆਸਾ ਮਾਹੀ ਪਰੇਮ ਵਿਚ ਗੁਆਚੀ, ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਬਧੀ, ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਇਕੋ ਟੋਰ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ।

ਕੋਟੀ ਕੋਈ ਆਕਾਸ਼ੀ ਪਾਂਧੀ, ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਇਸ ਵਿਚ ਟੁਬੀਆਂ ਲਾ, ਮਿਠੀਆਂ ਮਿਠੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰ ਦਿਲ ਦਾ ਭਾਰ ਹੌਲਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮਗਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ 'ਚ ਮਗਨ ਰਵਾਂ ਰਵੀਂ ਸੇਠ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਪਾਸ ਗਿਆ। ਸਾਈਕਲ ਲੈ, ਬੈਟਰੀਆਂ ਥਮ, ਟਕੂਆ ਸੰਭਾਲ, ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਸੁਕੇਤ ਦਾ ਰਾਹ ਫੜਿਆ। ਚੁੰਗੀਓਂ ਅਜੇ ਅਗੇ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸਾਂ ਕਿ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਲਟ ਲਟ ਲਾਟੂ ਜਗ ਪਏ। ਮਗਰ ਪੌਣ ਰਾਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਘੂਰ ਘੂਰ ਤਕਣ ਲਗ ਪਈ।

ਸੇਵਕ ਕਉ ਸੇਵਾ ਬਣ ਆਈ।

"ਸੇਵਾਦਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਏ ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਵਾ ਵਗੇ ਠਕਾ ਵਗੇ। ਗਰਮੀ ਹੋਵੇ ਸਰਦੀ ਹੋਵੇ, ਦੁਖ ਸੁਖ ਹੋਵੇ, ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ। ਉਸਦਾ ਕੰਮ ਏ ਸੇਵਾ। ਕਰੇ ਜਾਂ ਮਰੇ। ਉਸਨੂੰ ਹੀਲ-ਹੁਜਤ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਉਸਨੂੰ ਬੇ-ਪਰਵਾਹੀਆਂ ਨਾਲ ਟੁਰਦਿਆਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਿਜਲੀ ਲਾਟੂਆਂ ਸੈਨਤਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ।

ਮੈਂ ਪੈਡਲਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਘੁਮਾਂਦਿਆਂ ਵਾਹੋ ਦਾਹੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਕਾਲੀਆਂ ਬਦਲੀਆਂ ਚੜ੍ਹਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਥੋੜੇ ਚਿਰ 'ਚ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਗੜ ਗੜ ਕਰਦਿਆਂ ਪ੍ਰਬਤਾਂ ਨੂੰ ਗੂੰਜਾਇਆ। ਪੌਣ ਦਾ ਵੇਗ ਤ੍ਰਿਖਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਲਾਟੂ ਹਟਕੋਰੇ ਖਾਣ ਲਗ ਪਏ। ਵਾਅ ਦੇ ਇਕੋ ਬੁਲੇ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਘੀਆਂ ਨਪ ਦਿਤੀਆਂ। ਚੌਂਹ ਪਾਸੀਂ ਹਨੇਰਾ ਘੁਪ ਛਾ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਅਗੇ ਹਨੇਰਾ, ਪਿਛੇ ਹਨੇਰਾ, ਸਜੇ ਹਨੇਰਾ, ਖਬੇ ਹਨੇਰਾ, ਉਪਰ ਹਨੇਰਾ, ਹੇਠਾਂ ਹਨੇਰਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਵਖ ਤੇਜ਼ ਹਨੇਰੀ ਦੀ ਸ਼ਾਂ ਸ਼ਾਂ ਮੈਨੂੰ ਅਨੋਖੇ ਸੁਨੇਹੇ ਸੁਣਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਹਿਮਿਆਂ ਭਜਨ ਕਰਦਾ ਵਾਅ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਛਡਣ ਦੇ ਯਤਨ 'ਚ ਸਾਂ। ਮਗਰ ਅਜ ਵਾਅ ਰਾਣੀ ਦੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਠਣ ਗਈ। ਮੈਂ ਅਗੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਾਂ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਪਿਛੇ ਧਕਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਕਦੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਕਦੇ ਗਜਣ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੁਟੀਆ ਦੁਆਲੇ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਕਰਦਾ ਸਾਂ, ਕਦੀ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਥਮੀਂ ਰਤੀ ਖਡ ਵਲ ਆ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਮਗਰ ਜਦ ਸਜੇ ਖਬੇ ਨਜ਼ਰ ਉਠਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਪਰਬਤ ਅਤੇ ਪਰਬਤਣੀਆਂ ਦੈਂਤ ਤੇ ਦੈਂਤਣੀਆਂ ਜਾਪਣ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਸਨ। ਬਦਲਾਂ ਦੀ ਗਰਜ ਸ਼ੇਰਾਂ ਦੀ ਗਰਜ ਭਾਸਦੀ ਸੀ। ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਘਮਾਂ ਘਮ ਮੀਂਹ ਆਇਆ ਕਿ ਆਇਆ। ਨਾ ਕੋਲ ਕੁਲੀ ਹੈ, ਨਾ ਜੁਲੀ ਹੈ, ਨਾ ਥੇਹ ਹੈ, ਨਾ ਖੇੜਾ ਹੈ। ਏਥੇ ਕੋਣ ਹੈ? ਵਾਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਤੇਰੀਆਂ ਮੌਜਾਂ! ਤੁਸੀਂ ਕਦੇ ਹਾਸਾ ਠੱਠਾ ਕਰਦਿਆਂ ਖੇੜਾ ਪਸਾਰ ਦੇਂਦੇ ਹੋ। ਕਦੇ ਘੁਪ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਠੇਲ ਪ੍ਰੀਖਿਆ

ਵਿਚ ਪਾ ਦੇਂਦੇਓ। ਤੁਸੀਂ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸੋ ਕਿ ਸਾਹਮਣਿਓਂ ਕਾਲੀ ਬੋਲੀ ਰਾਤ ਆ ਰਹੀ ਏ, ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਸੋ ਕਿ ਘਨਘੋਰ ਘਟਾਂ ਨੇ ਧਾਵਾ ਬੋਲਣਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਇਆ ਦੇਸ ਨਾ ਯਾਰ ਨਾ ਮਦਦਗਾਰ। ਇਥੇ ਕਿਸਨੂੰ ਵਾਜ ਮਾਰਾਂਗਾ ? ਕਿਥੇ ਠਹਿਰਾਂਗਾ ? ਕੀ ਪਤਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਇਹ ਆਖਰੀ ਰਾਤ ਏ, ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਫਿਕਰਾਂ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਭਿੱਜੀ ਡੁਬੀ ! ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ !! ਹੇ ਚੀਨੀ ਵਾਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ !!!

ਅਜੇ ਮਸ੍ਹਾਂ ਮੰਡੀਓਂ ਪੰਜ ਮੀਲ ਹੀ ਗਿਆ ਹੋਵਾਂਗਾ ਕਿ ਇਕ ਵਡੇ ਚਿਤਰੇ ਨੇ ਸੜਕ ਵਿਚ ਖੜੇ ਵਿਖਾਈ ਦਿਤੀ। ਬਸ ਹਥਾਂ ਦੇ ਤੋਤੇ ਉਡ ਗਏ। ਸਾਹ ਰੁਕ ਗਿਆ ਸਰੀਰ ਡਿਗਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਪੈਰ ਭਾਰੇ ਹੋ ਗਏ। ਲਤਾਂ ਰਬੜ ਟਿਊਬਾਂ ਵਾਂਗ ਫੂਲਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਈਆਂ। ਭਜਨ ਆਪੇ ਹੀ ਫੁਰੀ ਜਾਵੇ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ। ਸਚ ਜਾਣਿਓ ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਭਜਨ ਉਸ ਰਾਤ ਫੁਰਿਆ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਭਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ। ਟਾਰਚਾਂ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ, ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀਆਂ ਤੇਜ਼ ਲਾਟਾਂ ਨਿਕਲੀਆਂ, ਚਿਤਰਾ ਹੇਠਾਂ ਖਡ ਨੂੰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ; ਮਗਰ ਅਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਚਿਤਰੇ ਹੀ ਚਿਤਰੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਾਲੇ ਕਾਲੇ ਬਦਲਾਂ ਤੇ ਹਵਾ ਦੇ ਸਰਾਟਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪਤਿਆਂ ਦਾ ਹਿਲਣਾ ਵੀ ਚਿਤ-ਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬਿੜਕਾਂ ਭਾਸਦੀਆਂ ਸਨ। ਮਗਰ ਹੁਣ ਸੜਕ ਦੇ ਸਜੇ ਖਬੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਟਾਪਾਂ ਸੁਣਾਈ ਦੇਣ ਲਗ ਪਈਆਂ, ਪਹਾੜੀ ਰਸਤਿਆਂ ਵਿਚ ਕਦੇ ਉਤਰਾਈ ਕਦੇ ਚੜ੍ਹਾਈ। ਲਹਾਈ ਵੇਲੇ ਮਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਮਗਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਵੇਲੇ ਔਖਿਆਈ। 'ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘਾ ! ਇਹ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਗਲ ਨਹੀਂ। ਨੀਵੇਂ ਪਾਸੇ ਰਿੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਸਦਾ ਸੁਖ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਗਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਕੋਈ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਪੁਤ ਮੂੰਹ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਉਹਨਾਂ ਵਲ ਨਿਗਾਹ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਦਾ ਸਵਛ ਮੰਡਲਾਂ ਦੀ ਪਵਿਤਰ ਵਾਯੂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ਵਿਸ਼ਾਲ ਚੁੜਿਤਣਾਂ 'ਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪਸਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਕੁ ਮੀਲ ਅਗਾਂਹ ਗਿਆ ਹੋਵਾਂਗਾ ਕਿ ਮੁੜ ਚਿਤਰਾ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਇਆ ਉਹਦਾ ਮੂੰਹ ਜਿਧਾ ਮੇਰੇ ਵਲ ਸੀ। ਮਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ। ਖਵਰੇ ਕਿਸੇ ਜਨਮ ਇਸ ਚਿਤਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਲਏ ਹੋਣ ਤੇ ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਵਾਰੀ ਏ, ਪਰ ਫੇਰ ਬੈਟਰੀ ਤੇ ਹਥ ਧਰਿਆ। ਬਟਨ ਦਬਾਇਆ ! ਇਕ ਬੈਟਰੀ ਜਵਾਬ ਦੇ ਗਈ। 'ਇਹ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਗਲ ਥੋੜ੍ਹੀ ਏ ? ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਨੇਮ ਹੀ ਇਹੋ ਹੈ।

ਜਿਆਹ ਬਸਤੀ ਮੇਂ ਕਬ ਕਿਸੀ ਕਾ ਕੋਈ ਸਾਥ ਦੇਤਾ ਹੈ।
ਕਿ ਤਾਰੀਕੀ ਮੇਂ ਸਾਇਆ ਭੀ, ਇਨਸਾਂ ਸੇ ਜੁਦਾ ਹੋਤਾ ਹੈ।

ਪਰ ਇਕ ਦੋ ਵਾਰ ਬੈਟਰੀ ਚਮਕਾਣ ਨਾਲ ਚਿਤਰਾ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੋ ਗਿਆ। 'ਹਰਿ

ਬਿਨ ਨ ਕੋਈ ਮਾਰ ਜੀਵਾਲੇ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੜੀਏ ।' ਕਹਿ ਤਾਂ ਇਹ ਰਹਿਆ ਸਾਂ, ਮਗਰ ਵਖੀਆਂ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਸਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਰਿਹਾ । ਪੁੜ ਪੁੜੀਆਂ ਗਰਮ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ । ਅਧ ਕੁ ਮੀਲ ਗਇਆ ਹੋਵਾਂਗਾ ਕਿ ਤੀਜੀ ਵਾਰੀ ਮੁੜ ਚਿਤਰਾ ਸੜਕ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਵਲ ਮੂੰਹ ਕਰ ਖੜਾ ਵਿਖਾਈ ਦਿਤਾ । ਬਥੇਰੀ ਟਾਰਚ ਮਾਰੀ ਮਗਰ ਉਹ ਪਿਓ ਦਾ ਪੁਤ ਨਾ ਹਿਲਿਆ । ਅਗੇ ਜਾਣ ਦਾ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ । 'ਮਨੁਖ ਦੇ ਜਦ ਆਪਣੇ ਜਤਨ ਫੇਲ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਹ ਰਬ ਵਲ ਧਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਜੋਦੜੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬੇਨਤੀਆਂ ਦੇ ਪੜੂਲ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਸਾਰੇ ਆਸਰਿਆਂ ਦਾ ਝਮੇਲਾ ਛਡਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਰਸ਼ਾਂ ਕੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਆ ਬਹੁੜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ।' ਸਾਈਕਲ ਤੋਂ ਉਤਰਿਆ । ਟਕੂਆ ਸੰਭਾਲਿਆ. ਚਿਤਰਾ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਬਲਬਾਂ ਵਾਂਗੂ ਲਾਟਾਂ ਛਡ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਸਾਈਕਲ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਨੇ ਮੇਰੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ :—

ਜਾ ਕਉ ਮੁਸਕਲ ਅਤਿ ਬਣੈ ਢੋਈ ਕੋਇ ਨ ਦੇਇ ।
ਲਾਗੂ ਹੋਇ ਦੁਸਮਣਾ ਸਾਕ ਭਿ ਭਜਿ ਖਲੇ ।
ਸਭੋ ਭਜੈ ਆਸਰਾ ਚੁਕੈ ਸਭ ਅਸਰਾਉ ।
ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਉਸ ਪਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਲਗੈ ਨ ਤਤੀ ਵਾਉ ।

ਵੈਸੇ ਮਨ ਬੜਾ ਚੰਚਲ ਏ । ਇਹਦੀਆਂ ਚਾਲਾਂ ਤਿਖੀਆਂ ਹਨ । ਪਾਰੇ ਵਾਂਗੂ ਨਿਚਲਾ ਨਹੀਂ ਬਹਿ ਸਕਦਾ । ਮਾਲਾ ਤੇ ਜ਼ਰਾ ਹਥ ਰਖੋ ਫੌਰਨ ਤਿਲਕ ਜਾਵੇਗਾ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਐਕਸਚੇਂਜ ਵਾਂਗੂ ਹੋਰ ਪਾਸਿਓਂ ਤਾਰਾਂ ਖੜਕਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਜ ਮਨ ਦੇ ਵਲ ਲਥੇ ਪਏ ਸਨ । ਸਪ ਦੀ ਖੁਡ ਵਿਚ ਵੜਨ ਵਾਂਗੂ ਬਿਲਕੁਲ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨਿਆਈ ਸਿਧਾ ਹੋਇਆ ਪਇਆ ਸੀ, ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਣ ਲਗ ਪਇਆ ।

ਬਿਰਥਾ ਕਦੇ ਨ ਜਾਵਈ ਜਨੁ ਕੀ ਅਰਦਾਸ ।

ਫੇਰ ਜਨ ਵੀ ਉਹ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਾਲਕ ਆਪ ਭੇਜਿਆ ਹੋਵੇ । ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕੂੰਜਾਂ ਆਂਡਿਆਂ ਨੂੰ ਸੈਂਕੜੇ ਕੋਹੀਂ ਛਡ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪਾਲਦੀਆਂ ਹਨ । ਬਚੇ ਦੂਰਦੁਰੇਡੇ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਪਲਦੇ ਹਨ ਜੇ ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਯਾਦੋਂ ਭੁਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦਾ । ਕਛੋਪਰੀ ਰੇਤੇ ਵਿਚ ਅੰਡੇ ਰਖਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਪ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦੀ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਖ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦਾ ਹੈ :—

ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਕੀ ਆਪੇ ਰਾਖੈ
ਆਪੇ ਨਾਮ ਜਪਾਵੈ।
ਜਹਿ ਜਹਿ ਕਾਜ ਕਿਰਤ ਸੇਵਕ ਕੀ
ਤਾਹਿ ਤਾਹਿ ਉਠ ਧਾਵੈ।
ਸੇਵਕ ਕੌ ਨਿਕਟੀ ਹੋਇ ਦਿਖਾਵੈ।

ਸਿਖ ਭਾਵੇਂ ਦੂਰ ਹੋਵੇ, ਪੈਂਡਾ ਕਾਲੇ ਕੋਹ ਹੋਣ, ਰਾਹ ਉਜਾੜ ਤੇ ਬੀਆ ਬਾਨਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੋਵੇ, ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਖਹਿਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਹੋਣ, ਖਾਰੇ ਸਾਗਰ ਹੋਣ ਮਗਰ ਜੇ ਸਿਖ ਦੀ ਸੁਰਤ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਹੀ ਅੰਗ ਸੰਗ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗਜਿੰਦਰ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣ ਭਗਵਾਨ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕਰ ਲੈ ਪੁਜਾ ਸੀ। ਦਰੋਪਦੀ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਸੁਣ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਭਜੇ ਆਏ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਨੇਹਾ ਸੁਣ ਅਰਬੋਂ ਆ ਪੁਜੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਭਾਗਭਰੀ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਤੇ ਪਰਬਤਾਂ ਨੂੰ ਚੀਰਦੇ ਹੋਏ ਕਸ਼ਮੀਰ ਗਏ ਸਨ। ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਾਈ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਖਾਤਰ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਪੁਰ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਉਨੀਂਦਰੇ ਰਹਿ ਪਹਿਰਾ ਦੇ ਸਿਖ ਨੂੰ ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ ਡਿਗਣ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਸੀ, ਚੀਨੀ ਵਾਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਭਾਈ ਰਾਏ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੈਂਕੜੇ ਕੋਹ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ੇਰ ਤੋਂ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਮਾਈ ਦਾਨੀ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਵਿਚਾਲੇ ਛਡ ਵਿਤਾਹ ਨੂੰ ਉਠ ਦੌੜੇ ਸਨ—

ਸਦਾ ਅੰਗ ਸੰਗੇ। ਅਭੰਗੰ ਬਿਭੂਤੇ।

ਸੰਸਾਰੀ ਤਾਂ ਸਵੇਰ ਦੇ ਧੰਧਿਆਂ ਨਾਲ ਥਕ ਟੁਟ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮੰਜਿਆਂ ਤੇ ਬ੍ਹਜਦੇ ਹਨ, ਮਗਰ ਗੁਰ-ਅਵਤਾਰ ਮੰਜੇ ਤੇ ਲੇਟਿਆਂ ਵੀ ਸੇਵਕਾਂ ਖਾਤਰ ਭਜੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਕਈਆਂ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਕਢਦਿਆਂ ਮੋਢਿਆਂ ਨੂੰ ਪਡ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਕਛਹਿਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੇ। ਅਧ-ਬਦਲਿਆਂ ਪੌਂਚਾ ਅੜਿਆ ਹੀ ਉਠ ਦੌੜਦੇ ਹਨ, ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਦਿਆਂ ਜਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਵਿਤਰ ਨਾਉਂ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਆ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਜੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਅੰਦਰ ਆ ਟਿਕੀ। ਬੇਨਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਚਲਦੀ ਫਿਲਮ ਵਾਂਗੂੰ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਕ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ, ਮਗਰ ਜਦ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲੇ ਕਿ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ, ਤਖਤ ਚਵਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿਘ ਜੀ

ਸਿਮਰੀਏ ਜਿਸ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਸੁਚ ਸੋਧ ਤੇ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦਿਤਾ ਚਲਾਇ' ਸਭ ਥਾਈਂ ਹੋਏ ਸਹਾਇ। ਸਹਾਇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਣਾ ਹੀ ਸੀ, ਇਕ ਦਮ ਇਕ ਹਥ ਮੋਢੇ ਤੇ ਵਜਾ ਤੇ ਮੋਢਾ ਵੀ ਉਹ ਜਿਸ ਤੇ ਤੁਰਨ ਲਗਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਿਹਰ ਭਰਿਆ ਹਥ ਰਖਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ 'ਦਲੀਪ ਸਿੰਘਾ ਡਰੀਂ ਨਾ, ਸਤਿਗੁਰ ਤੇਰੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਹੈ', ਮੈਂ ਤ੍ਰਬਕ ਉਠਿਆ, ਕਿ ਖਬਰੇ ਚਿਤਰਾ ਆ ਪਇਆ, ਮਗਰ ਜਦ ਅਖਾਂ ਉਘੜੀਆਂ ਤਾਂ ਕੀ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਇਆ ? ਬਗਾ ਸ਼ੇਰ, ਮੋਟੇ ਨੇਤਰ, ਚਾਂਦੀ ਦੀਆਂ ਰਿਸ਼ਮਾਂ ਦੇ ਦਾੜ੍ਹੇ ਵਾਲਾ, ਜਿਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਝਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੁਸਕਰਾਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ 'ਦਲੀਪ ਸਿੰਘਾ ! ਡਰ ਗਇਆ ਏਂ? ਤੈਨੂੰ ਚਿਤਰਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ।' ਬਦਲ ਵਿਚਾਰੇ ਤਾਂ ਅਧੀ ਰਾਤ ਤਕ ਮੇਰੀਆਂ ਲਾਵਾਂ ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ, ਮਗਰ ਕਣੀ ਇਕਨਾ ਡਿਗੀ, ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਜਦ ਤਸਵੀਰ ਅਖਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਡਰ ਇਕ ਦਮ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਦੌੜਿਆ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੇ ਚਿਤਰੇ ਨੂੰ ਭੂਤ ਬਣ ਚਿੰਬੜਿਆ...ਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਅਖਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਹੰਝੂਆਂ ਦੀ ਝੜੀ ਲਾ ਦਿਤੀ। ਇਸੇ ਵੈਰਾਗ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਇਆ। ਇਹ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਘੜੀ ਵਾਲਾ ਹੀ ਦਸ ਸਕੇ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਠਾ ਰਹਿਆ। ਮੇਰੀ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰੀ ਤਾਂ ਉੱਤਰ ਦੇਣੋਂ ਨਾਬਰ ਸੀ। ਮਗਰ ਜਦ ਸਿਰ ਚੁਕਿਆ ਤਾਂ ਮੁੜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕੇਵਲ ਗੋਡਿਆਂ ਤਕ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ। ਫੇਰ ਨਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਨਾ ਚਿਤਰਾ। ਇਕਲਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਸਾਹਮਣੇ ਸਾਈਕਲ। ਸਿਰ ਤੇ ਬਦਲ ਤੇ ਉਹੋ ਵਾ ਠਕਾ।

ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਆ ਗਇਆ। ਮੈਂ ਹੌਲਾ ਫੁਲ ਸਾਂ। ਲਤਾਂ ਵਿਚ ਫੁਰਤੀ ਸੀ। ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਸੀ। ਉਤਰਾਈ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਸਾਈਕਲ ਉਡਾਰੀਆਂ ਭਰਨੀਆਂ ਸਨ, ਮਗਰ ਹੁਣ ਚੜ੍ਹਾਈ ਤੇ ਵੀ ਮੇਰਾ ਸਾਈਕਲ ਹੈਲੀਕਪਟਰ ਵਾਂਗੂ ਉਡਾ-ਰੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹਿਆ ਸੀ, ਮੇਰੀ ਰਸਨਾਂ ਤੇ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਵਾਕ ਸੀ, ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ। ਸੜਕ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਟਾਪਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਕੋਈ ਇਕ ਵਜੇ ਖੱਡ ਕੋਲ ਪੁਜਾ ਸਾਂ ਕਿ ਇਕ ਪੁਲਸੀਆ ਆ ਟਕਰਿਆ 'ਓਏ ਸਿਖਾ ਕਿਧਰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਏਂ? ਤੂੰ ਤਾਂ ਅਵਾਰਾ ਗਰਦ ਏਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਘਰ ਤਾਂ ਭੰਨ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ?' ਮੈਂ ਜਾਣਿਆਂ ਅਸਮਾਨੋਂ ਡਿਗਾ ਖਜੂਰ ਤੇ ਅਟਕਿਆ ॥ ਬਥੇਰੀ ਸਫਾਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸੇਵਕ ਹਾਂ ਮਗਰ ਉਸ ਇਕ ਨਾ ਸੁਣੀ। ਜਿਹੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੀ ਇਸੇ ਤਾਕ ਵਿਚ ਹਨ ਕਿ ਕਦ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹਥ ਆਵੇ ਉਹ ਫਸੇ

ਕੂਕੜੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਜਾਣ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਥਾਣੇ ਲੈ ਤੁਰਿਆ, ਸੰਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਦੀ ਵਾਲੇ ਲਾਗੇ ਹੀ ਝੁਗੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਵਾਜ਼ ਦਿਤੀ ਓਹਨਾਂ ਓਥੇ ਹੀ ਸਫਾਈ ਕਰ ਦਿਤੀ ਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਜਦ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸਵੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਤਾਂ ਓਹ ਵੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੋ ਗਏ। ਦੋਵੇਂ ਗਲੀਂ ਬਾਤੀਂ ਗਜਣ ਸਿੰਘ ਦੀ ਝੁਗੀ ਕੋਲ ਪੁਜੇ। ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਟਾਪਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਬਾਕਾਇਦਾ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਗਜਣ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਇਕ ਕੁੱਤਾ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਚਿਤਰੇ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਖੌਫਨਾਕ ਸੀ। ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਝੁਗੀਆਂ ਲਾਗੇ ਚਿੜੀ ਨਹੀਂ ਫਟਕਣ ਦੇਂਦਾ ਸੀ। ਮਗਰ ਉਹ ਵੀ ਅਜ ਕੀਲਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਅੰਨੇ ਰੇ ਉਸਦੇ ਮੰਜੇ ਕੋਲ ਜਾ ਵਾਜ ਮਾਰੀ—ਗਜਣ ਸਿੰਘ। ਸੰਤ ਗਜਣ ਸਿੰਘ ਇਕ ਦਮ ਉਠਕੇ ਬਹਿ ਗਏ ਉਸ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਪੁਛਿਆ, 'ਕੁਤਾ ਨਹੀਂ ਪਿਆ?' 'ਹੁਣ ਕੁਤੇ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ' ਹੁਣ ਸ਼ੇਰ ਬਘੇਲੇ ਮੇਰੇ ਵਸ ਹਨ, ਤੂੰ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ।' ਗਜਣ ਸਿੰਘ ਕਹਿਆ ਘੋੜੇ ਆਏ ਹਨ, ਤੂੰ ਥ੍ਹਾਜ ਲੈ। ਮੈਂ ਮੰਜੇ ਤੇ ਲਕ ਲਾਇਆ ਈ ਸੀ ਕਿ ਮੀਂਹ ਆਖੇ ਮੈਂ ਅਜ ਈ ਆਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਟਾਜ ਗਇਆ ਮਗਰ ਸਵੇਰ ਸਾਰ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਜਲ ਥਲ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆ ਰਹਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਅਜ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ। ੨੯ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਪੂਰੇ ੨੯ ਸਾਲ। ੧੯੪੧ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਹੈ। ਅਜ ਪਰਬਤ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਕਾਲੀਆਂ ਧਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਇਉਂ ਦਿਸ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜਟਾਂ ਖਿਲਾਰੀ ਅਨੰਦ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੁਰੇ ਦੀ ਪੌਣ ਰੁਮਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਬਿਲਕੁਲ ਸਵਛ ਸੀ। ਪਰਬਤ ਨਿਖਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਸੂਰਜ ਬਦਲਾਂ ਉਹਲੇ ਲੁਕ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਕਦੇ ਝਾਕਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਸੀ! ਇਉਂ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਦੇਵ ਪੁਰੀ ਦੇ ਵਾਸੀ ਲੁਕਣ ਮੀਚੀ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹਨ। ਖੈਰ ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਗਜਣ ਸਿੰਘ ਘੋੜੇ ਲੈ ਆਇਆ ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਰਤੀ ਖਡ ਵਲ ਤੁਰ ਪਏ।

ਅ.. ਅਸੀਂ ਕੰਢੇ ਤੇ ਹੀ ਪੁਜੇ ਸਾਂ ਕਿ ਮੌਜੀ ਠਾਕੁਰ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਸਮੇਤ ਆ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ। ਮੋਟਰ ਪਾਰ ਖੜੀ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਖਡ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ—ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਓ, ਅਜ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਖਡ ਪਾਰ ਕਰਾ-ਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਰੇ ਕਾਲ੍ਹਣੀਆਂ ਮਾਰ ਲਵੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਬਾਹਾਂ ਪਾਈਆਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਡਰਾਈਵਰ, ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ, ਰਤਨ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਕਾਲੋਕੇ ਤੇ ਸੂਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸਮਸਾ ਸਭ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਬਝ ਗਏ। ਸੰਤਾਂ ਕਿਹਾ, ਧੰਨ ਭਾਗ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਖਡ ਪਾਰ ਕਰਾਓ। ਇਹ

ਖਡ ਕੀ ? ਜਿਸ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਤੁਠ ਪਵੋ ਉਹ ਕਿਸੇ ਖਡ ਤੋਂ ਉਰਾਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਉਹ ਸਾਗਰਾਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਿਕੀ ਜਿਹੀ ਧਾਰ। ਸਤਿ-ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿਤਰ ਦੇਹ ਦੀ ਛੂਹ ਨੇ...........ਸਾਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਝਰਨਾਹਟਾਂ ਛੇੜ ਦਿਤੀਆਂ। ਸਭਨਾਂ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆਂ। ਸਾਰੇ ਖਿੜ ਪਏ। ਖੈਰ ਜਲ ਕਰੀੜਾ ਕਰਦੇ ਠਿਲ ਪਏ। ਕਿਨਾਰੇ ਤੇ ਖਲੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਵਾਪਰ ਦੇ ਵੇਲੇ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਗੋਪੀਆਂ ਦੀ ਜਲ ਕਰੀੜਾ ਦਾ ਦਰਿਸ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦ ਅਧ ਵਿਚ ਪੁਜੇ ਤਾਂ ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰ ਉਖੜ ਗਏ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਐਸਾ ਉਛਾਲਾ ਮਾਰਿਆ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਲਗ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹੋ ਵਾਧਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਖੜਿਆਂ ਦੇ ਪੈਰ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਲਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਬੜੀ ਮੌਜ ਨਾਲ ਇਹ ਵਹੀਰ ਪਾਰ ਹੋਇਆ। ਵਡੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਲਿਸ਼ਕਾਂ ਨਿਕਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਪਾਰ ਪੁਜੇ ਤਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਜੈਕਾਰੇ ਛੱਡੇ। ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸੀਸ ਰਖ ਪਵਿਤਰ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਦੀ ਰਾਜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਪੁਛੀ। ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾਲੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਗਈਆਂ।

ਅਜ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਖੇੜੇ ਵਿਚ ਸੀ। ਪੰਛੀ ਮਸਤ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੌਜ ਵਿਚ ਸਨ। ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਪੈਦਲ ਹੀ ਚਲਾਂਗੇ। ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਲਈ ਆਓ। ਇਸ ਸੁਹਾਉਣੇ ਤੇ ਸੁਗੰਧਤ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਹਸਦਿਆਂ ਹਸਾਉਂਦਿਆਂ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਯਾਦ ਆ ਗਈ। ਵੈਰਾਗੀ ਹੋ ਉਠੇ। ਅਲਾਪ ਕੀਤਾ :—

ਹਾਲ ਮੁਰੀਦਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ, ਸਾਡਾ ਹਾਲ ਮੁਰੀਦਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ

ਜੰਗਲ ਦਾ ਪੰਧ ਬਦਲਾਂ ਦਾ ਘੇਰਾ, ਅਵਾਜ਼ ਪਰਬਤ ਨੂੰ ਟਕਰਾਂਦੀ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਜਾ ਵੈਰਾਗੀ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨੇਤਰ ਸਜਲ ਹੋ ਗਏ। ਸਰੋਤੇ ਵੈਰਾਗੀ ਹੋ ਉਠੇ। ਪ੍ਰਬਤ ਤੜਪ ਪਏ। ਮਾਈ ਪੁਲ਼ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਜਦ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ ਮਸਤਾਨੀ ਹੋ ਨਚੀ। ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਦੀਆਂ ਝੁਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਇਸ ਮਸਤਾਨੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਤਕ ਉਹਨਾਂ ਵੀ ਹਥਾਂ ਤੇ ਹਥ ਧਰ ਕੰਮ ਕਾਜਾਂ ਨੂੰ ਛੁਟੀ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਛੁਟੀ ਕਰਦੇ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਇਸ ਮਾਈ ਪੁਲ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ ਛੁਟੀ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਇਕ ਵੇਰ ਇਹ ਮਾਤਾ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜੀ ਤੇ ਮਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ—'ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ! ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।'

'ਤੈਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਮਾਫ !' ਵਾਹ ਵਾ ਸਤਿਗੁਰ ਬਖਸੰਦਾ

'ਮੈਥੋਂ ਮਾਲਾ ਨਹੀਂ ਫਿਰਦੀ'

'ਤੈਨੂੰ ਮਾਲਾ ਵੀ ਮਾਫ !'

SPE

ਦਰਸ਼ਕ ਵਿਸਮਾਦ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ਼ਨਾਨ ਮਾਫ, ਮਾਲਾ ਵੀ ਮਾਫ। ਇਹ ਸੁਣ-ਦਿਆਂ ਮਾਤਾ ਨੇ ਮਾਲਾ ਵਗਾ ਮਾਰੀ ਤੇ ਆਖਿਆ—'ਆਹ ਲੈ, ਆਪਣੀ ਮਾਲਾ!' ਜਦ ਇਸ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਰੰਗ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ ਤਾਂ ਮਾਈ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਵੈਰਾਗ ਦੇ ਸੋਮੇ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਫੁਟ ਪਏ। ਉਨੇ ਅਰਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਫਰਸ਼ੀਆਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਤਾ। ਮਾਤਾ ਕੂਕੀ ਜਾਵੇ—

ਬਲਿਹਾਰੇ ਬਲਿਹਾਰ ਸੁਹਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ
ਬਲਿਹਾਰੇ ਬਲਿਹਾਰ ਉਨਾਂ ਦੇ ਰਾਹਾਂ ਤੋਂ
ਬਲਿਹਾਰੇ ਬਲਿਹਾਰ ਉਨਾਂ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਤੋਂ
ਬਲਿਹਾਰੇ ਬਲਿਹਾਰ ਉਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਤੋਂ
ਬਲਿਹਾਰੇ ਬਲਿਹਾਰ ਉਸ ਧਰਤੀ ਤੋਂ
ਜਿਥੇ ਗੁਰਾਂ ਚਰਨ ਪਸਾਰੇ
ਬਲਿਹਾਰੇ ਬਲਿਹਾਰ ਰਤਨਾਂ ਤੇ ਵਜੀਰਾਂ ਤੋਂ
ਜਿਨਾਂ ਗੁਰ ਆਪ ਸਵਾਰੇ
ਜਿਨਾਂ ਪਲ ਪਲ ਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰੇ।

ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਰ ਕੀ ਕੁਝ ਉਚਾਰਿਆ। ਮਾਈ ਜੋ ਵੀ ਮੂੰਹੋਂ ਕਢਿਆ ਉਹੋ ਸਰੋ-ਤਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਤੇ ਇਉਂ ਟਿਕਦਾ ਗਿਆ.........ਜਿਵੇਂ ਥਲੀ ਦੀਆਂ ਰੇਤਾਂ ਅਰਸ਼ੀ ਛੁਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸੰਗਤ ਇਸ ਰੰਗ ਵਿਚ ਮਾਈ ਦੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਪੁਜ ਗਏ। ਸਚੇ ਪਾਤ-ਸ਼ਾਹ ਇਕ ਮੰਜੇ ਤੇ ਸਜੇ, ਸੰਗਤਾਂ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਜਿਵੇ ਥਾਂ ਮਿਲੀ ਬੈਠ ਗਈਆਂ। ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਲੰਗਰ ਅਰੰਭ ਦਿਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਮੰਡਲੀ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣੇ ਸਾਧਾਂ ਦੀਆਂ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨੀਆਂ ਦਰਸਾਂਦੇ ਅਗੰਮੀ ਦੇਸਾਂ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਵਾਉਣ ਲਗ ਪਏ।

ਮੈਂ ਤੇ ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕਲਵਾਂਜੇ ਜਾ ਬੈਠੇ। ਲਗੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਦੇਣ ਤੇ ਲੈਣ। ਗਲੀਂ ਬਾਤੀਂ ਭਾਈ ਜੀ ਕਹਿਆ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘਾ। ਅਜ ਰਾਤ ਬੜਾ ਅਲੌਕਿਕ ਵਰਤਾਵਾ ਵੇਖਿਆ। ਰਾਤ ਦੇ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਕੁ ਵਜੇ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜੀ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ, ਭਾਈ! ਕੰਬਲ ਦੇ। ਮੈਂ ਉਠਿਆ ਕੰਬਲ ਦੇਣ ਲਗਾ। ਜਦ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਛੂਹਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਠੰਢੇ ਠਾਰ ਇਉਂ ਭਿਜੇ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਏ ਜਿਵੇਂ ਹੁਣੇ ਬਿਆਸਾ ਤੋਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਆਏ ਹਨ।

ਸੰਤ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ, ਹਿਸਾਰ

ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿਵਸ - ਖੂਨ ਦੀਆਂ ਨਦੀਆਂ

ਪਾਕ ਘਲੂਘਾਰਾ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿਵਸ

ਸੰਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਰਖਿਆ

ਕਿੱਲੀ ਦੇ ਦਾਣੇ

ਗੋਲੀ ਵਰ੍ਹਦੀ ਵਿਚੋਂ ਸਹਾਈ

ਲਾਲ ਕਿਲੇ ਤੇ ਤਿਰੰਗਾ ਝੂਲਿਆ 15 ਅਗਸਤ

ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਅਜੇ ਪਹੁ ਫੁਟਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਅਜੇ ਪੂਰਾ ਘੁੰਡ ਚੁਕਿਆ ਸੀ। ਜੰਗਾਲ ਖਾਧੀਆਂ ਤੇ ਭੁਰਭਰੀਆਂ ਜੰਜੀਰਾਂ ਦੇ ਟੁਟਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਘੜੀਆਂ ਪਲਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਸੀ ਕਿ ਫਿਰਕੂ ਬਦਲਾਂ ਨੇ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਪਤਲਾ ਤਾਂ ਉਨਾਂ ਕੀ ਪੈਣਾ ਸੀ ਸਗੋਂ ਸੰਘਣੇ ਤੇ ਨੀਵੇਂ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਹੁੰਦੇ ਗਏ। ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਚਮਕ ਵੀ ਵਿਖਾਈ ਦੇਂਦੀ ਸੀ ਮਗਰ ਨਾਲ ਨਾਲ ਦਿਲ ਹਿਲਾਊ ਗਰਜਾਂ ਕਾਂਬਾ ਛੇੜਨ ਲਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਕਈ ਥਾਈਂ ਗੜੇ ਗੋਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵੀ ਕੰਨੀ ਸੋਆਂ ਪੈਣ ਲਗ ਪਈਆਂ। ਨਦੀ ਨਾਲੇ ਕੰਢਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵਗਣੇ ਅਰੰਭ ਹੋ ਗਏ। ਕਈ ਘਰ ਰੁੜ ਗਏ। ਕਈ ਵਸਦੇ ਰਸਦੇ ਥੇਹਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਏ। ਹਰੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਲਹਿ ਲਹਿ ਕਰਦੀਆਂ ਖੇਤੀਆਂ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਪਕੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਵੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣੋਂ ਨਾ ਬਚੀਆਂ। ਇਸ ਧੁੰਧਲੇ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਨੇ ਹਉਕੇ ਸਿਸਕੀਆਂ ਲੈਂਦਿਆਂ ਪਥਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿਘਲਾ ਦਿਤਾ। ੧੫ ਅਗਸਤ ਦੀ ਸਵੇਰ ਹੋਈ। ਦਿਲੀ ਦੇ ਤਾਰੀਖੀ ਲਾਲ ਕਿਲੇ ਤੇ ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ ਹਥੋਂ ਫਰਾਟੇ ਮਾਰਦਾ ਤਰੰਗਾ ਆਕਾਸ਼ ਵਲ ਵਧਿਆ। ਲਖਾਂ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਧੜਕਣ ਤੇ ਪੁਰ ਜ਼ੋਰ ਤਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਅਣਦਿਸ ਪੁਰੀਆਂ ਵਲ ਵਧਾਈਆਂ ਘਲੀਆਂ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਰਾਗ ਰੰਗ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਇੰਡੀਆ ਗੇਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤਿਲ ਧਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਨਾ ਰਹੀ। ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਛੂਹਣ ਵਾਲੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਸੜਕਾਂ, ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਰੁਖ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪਲਾਟ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਨਾਲ ਲਟ ਲਟ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੂਈ ਡਿਗੀ ਵਿਖਾਈ ਦੇਂਦੀ ਸੀ। ਹਰੇਕ ਭਾਰਤੀ ਹਿੱਕ ਕਢ ਕੇ ਤੁਰਦਾ ਸੀ।

ਮਗਰ ਸਵੇਰ ਸਾਰ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਖੀਆਂ ਜਮਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾੜ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਫੂਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਤੀਆਂ ਦੇ ਸੱਤ ਭੰਗ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਤਨੀਆਂ ਪਤੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਵਿਛੋੜ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਵਿਲਕਦੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਗੋਦੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਧਰੂ ਧਰੂ ਉਹਨਾਂ

ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਕੁਹ ਦਿਤਾ ਗਇਆ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਵਲ ਆ ਰਹੇ ਕਾਫਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ੈਤਾਨੀ ਵਿਵਹਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੁਧ ਮਖਣ ਖਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਨਾਂ ਬਧੀ ਪੇਟ ਦੀ ਅੱਗ ਠੰਡੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਇਹ ਸੁਣ ਦਿਲੀ ਤੋਂ ਕਈ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਰੋਟੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਲੰਗਰ ਲਾਉਣ ਤੇ ਭੰਡਾਰੇ ਛਕਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜਾਂ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਉਡ ਪਏ। ਟਰੱਕ ਤੇ ਗਡੀਆਂ, ਫਸਿਆਂ ਨੂੰ ਕਢਣ ਵਾਸਤੇ ਤੋਰ ਦਿਤੇ ਗਏ।

ਹਿੰਦੂਆਂ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਰਾਮ ਰੌਲਾ ਥੋੜੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ। ਇਹ ਹਨੇਰੀ ਛੇਤੀ ਲੰਘ ਜਾਵੇਗੀ, ਕਣੀਆਂ ਪੈ, ਮਿਟੀ ਘੱਟਾ ਬਹਿ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਸਾਫ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਮਗਰ ਕਲੂ ਰਾਣੀ ਆਪਣਾ ਨਾਦ ਵਜਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖਾਂ ਇਹੋ ਮਤਾ ਪਕਾਇਆ ਕਿ ਇਸ ਮਾਂ-ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰੋ ਤੇ ਰਾਵੀਓਂ ਪਾਰ ਹੋ ਆਸਰਾ ਲਭੋ। ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਕੈਂਪਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜਨ ਲਗੇ। ਕਾਫਲਾ ਸਚੇ ਸੌਦੇ ਜੁੜਿਆ, ਲਾਲੇ ਪੁਰ ਸਮਸਾ ਤੇ ਹੋਰ ਵਿਰਕ ਤਪਾ ਸਭ ਇਥੇ ਇਕਠਾ ਹੋ ਗਇਆ। ਜੋ ਕੋਈ ਚਕ ਸਕਿਆ ਗਠੜੀ ਲੈ ਸਚੇ ਸੌਦੇ ਆ ਵੜ੍ਹਿਆ ਹੋਰ ਸਭ ਭੁਲ ਗਇਆ ਸੀ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਸਿਰ ਤੇ ਮੌਤ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਲਟਕਦੀ ਵਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ।

ਮਗਰ ਇਸ ਇਕਠ ਵਿਚ ਕੁਝ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਮਰਨਾ ਤੇ ਜੰਮਣਾ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਧਰਮਰਾਜ ਬਿਨਾਂ ਪੁਛੇ ਬਾਹਰ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ ਸੀ। ਚਿਤਰ ਗੁਪਤ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਉਤੇ ਚਲਦੇ ਹਨ। ਮੁਨਕਰ ਨਕੀਰ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੌਤ ਰਾਣੀ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਜੀਅ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾਵਾਂ ਵਸਦੀਆਂ ਤੇ ਫਰਸ਼ਾਂ ਉਤੇ ਹਨ ਪਰ ਉਡਾਰੀਆਂ ਅਰਸ਼ਾਂ ਉਤੇ ਭਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਖੰਡਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਦੇ ਮਾ... ਨਾਲ ਖੇਡਾਂ ਰਚਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਓਹ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਮਾਣਦਾ ਹੈ। ਮਗਰ ਇਹ ਉਸਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਰਾਜ਼ੀ ਹਨ। ਆਮ ਅਖਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ।

ਜਿਉ ਕਰ ਮੈਲੇ ਚੀਥੜੇ ਹੀਰਾ ਲਾਲ ਅਮੋਲ ਲਪੇਟਾ ॥

ਇਸ ਭੀੜ ਵਿਚ ਸੰਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਲੇ ਪੁਰ ਵਾਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸੰਤ ਚੁਪ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਚੁਪ ਚੁਪੀਤਿਆਂ ਕੇਸਰ ਛਿੜਕ ਦਿਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਲੋਕ ਤੇ ਨਵਾਂ ਖੰਡਾਂ ਦੀ ਲੋਅ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸੂਰਜ, ਚੰਨ, ਧਰਤ, ਆਕਾਸ਼ ਸਭ

ਨਿਕੇ ਨਿਕੇ ਗੀਟੇ ਗੀਟੀਆਂ ਜਾਪਣ ਲਗ ਪਏ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਕਈ ਜੁਗਾਂ ਤੋਂ ਤਪਸਿਆ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਮਗਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਲਹਿਰੇ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਜਨਮ ਧਾਰਿਆ ਸੀ। ਗੁਰ ਮੰਤਰ ਮਿਲਦਿਆਂ ਈ ਉਸ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਏ। ਮਿਹਰ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਹੋ ਗਈ। ਮਗਰ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਧੰਨ ਓਹ ਹੈ ਜੋ ਆਪ ਕਮਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਓਸ ਦਾ ਸਵਾਦ ਹੈ ਜੋ ਹਥੀਂ ਪਕਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਖੇਤੀ ਓਹ ਜੋ ਆਪ ਸੰਭਾਲੀ ਜਾਵੇ। ਇਸੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਸਿਮਰਨ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਏਨੀ ਉੱਚੀ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਖੁਰਲੀ ਦੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਜਨਮਾਂ ਦਾ ਭੇਤ ਖੁਲ੍ਹ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮੌਜ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਖਾਇਆ ਕਿ ਫਲਾਣਾ ਬਲਦ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਭਰਾ ਹੈ, ਫਲਾਣਾ ਵਗਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧੀ ਹੈ, ਫਲਾਣੀ ਗਊ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਭੈਣ ਹੈ, ਜਦ ਇਹ ਕੁਝ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਸੰਤ ਕੁਦ ਕੇ ਖੁਰਲੀ ਵਿਚ ਜਾ ਪਏ। ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗਿਆਨ ਕਰਾ ਦਿਤਾ, ਉਹ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਡਿਗਦਿਆਂ ਵੇਖ ਅੜਾਉਣ ਲਗ ਪਏ ਅਕਾਸ਼ ਸਿਰ ਤੇ ਚੁਕ ਲਿਆ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਅੜਾਉਣ ਨਾਲ ਮੁਲਖ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਾ ਕੇ ਕੀ ਵੇਖਿਆ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਖੁਰਲੀ ਵਿਚ ਡਿਗਾ ਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਅੜਿੰਗਦੇ ਹੋਏ ਸੰਤਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਰਸੇ ਖਿਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਏਨੇ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਆਈ। ਹੁਣ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਵਾਹੀ ਮਾਲਾ ਈ ਸੀ ਜੋ ਬੀਜਿਆ ਸੋ ਬੀਜਿਆ ਰਿਹਾ ਜੋ ਵਾਹਿਆ ਸੋ ਵਾਹਿਆ ਰਿਹਾ। ਨਾ ਸੰਤ ਪੈਲੀ ਬੰਨ੍ਹੇ ਗਏ ਨਾ ਵੇਖ ਭਾਲ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਫਸਲ ਬੀਜੀ ਸੀ ਉਸ ਵਲ ਵੀ ਕੁਝ ਧਿਆਨ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਵਾਢੀਆਂ ਆ ਗਈਆਂ। ਨਿਕੇ ਵਡੇ ਗਏ ਉਹ ਵਢ ਟੁਕ ਲੈ ਆਏ, ਨ ਕਿਸੇ ਫਲ੍ਹਾ ਜੋੜਿਆ ਨਾ ਗਾਹ ਪਾਇਆ। ਕੁਟ ਛਾਣ ਕੇ ਭੜੋਲੇ ਵਿਚ ਭਰ ਦਿਤੇ। ਹੇਠੋਂ ਮੁਘ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵੀ ਆਵੇ, ਢੋਲਕ ਤੇ ਛੈਣਿਆਂ ਵਾਲੇ ਚਰਨ ਪਾਉਣ, ਘਰ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਰ ਵੀ ਛਕੇ, ਭੜੋਲਾ ਇਕੋ ਹੀ ਦਰੋਪਤੀ ਦੀ ਸਾੜੀ ਵਾਂਗ ਅਮੁਕ। ਹਰ ਵੇਲੇ ਇਹ ਘਨਘੋਰਾਂ ਪੌਣ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਗਧ ਕਰਨ—

ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਦੀ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀ
ਮਹਿਮਾ ਕਿਆ ਕਹੀਏ ਮਹਿਮਾਂ ਕਿਆ ਕਹੀਏ ॥

ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਧਰਤ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਕਰ ਲਈਆਂ, ਮਗਰ ਇਸ ਨਿਕੇ ਜਿਹੇ ਭੜੋਲੇ ਦੇ ਢਿੱਡ ਦਾ ਕੁਛ ਪਤਾ ਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਦਾ। ਬੇਬੇ ਜਥਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਕਢ ਖੁਆਂਦੀ ਤੇ ਸਾਧਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲੈਂਦੀ।

ਇਹ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਵੀ ਸਚੇ ਸੌਦੇ ਤੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਉਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ

ਯਾਦ 'ਚ ਬੈਠੇ ਮਾਲਾ ਫੇਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾਗੇ ਹੀ ਸੂਬਾ ਰੂੜ ਸਿੰਘ, ਚਤਰ ਸਿੰਘ: ਮਾ: ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਮਾਈਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਬੈਠੀਆਂ ਸਨ। ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਮੰਨ ਓਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੋਦੜੀ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੁਕੇਤ ਜਾਂਦੇ ਨੂੰ ਚਿਤਰੇ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਸੀ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜਥਾ ਆਪਣੇ ਮਹਿਬੂਬ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮਗਰ ਬਾਕੀ ਲੁਕਾਈ ਛਡੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਕੀਰਨੇ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਕੁਝ ਨਵੇਂ ਆਲਣਿਆਂ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਈ ਹੌਕੇ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਈ ਯਾਰਾਂ ਮਿਤਰਾਂ ਤੇ ਆਸ ਲਾਈ ਓਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਹਵੇਲੀਆਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਰ ਇਹ ਸਾਧ ਮੰਡਲੀ.........ਮਲਾਲ ਤੋਂ ਦੂਰ ਸੀ, ਫਿਕਰਾਂ ਤੋਂ ਉਦੇ) ਸੀ, ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਚਿਖਾ ਵੀ ਦੁਰਾਡੇ ਦੁਰਾਡੇ ਚੱਕਰ ਲਾ ਰਹੀ ਸੀ।

ਅਚਾਨਕ ਰੇਲ ਦਾ ਧੂੰਆਂ ਦਿਖਾਈ ਦਿਤਾ। ਸਭ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਕਲੀਆਂ ਟਹਿਕ ਪਈਆਂ ਸਭ ਦੇ ਗਠੜੀਆਂ ਤੇ ਹਥ ਜਾ ਪਏ। ਬਹੁਤਿਆਂ ਸਮਾਨ ਸਿਰ ਉਤੇ ਚੁਕ ਲਿਆ, ਮਾਵਾਂ ਨੇ ਬੱਚੇ ਢਾਕੇ ਲਾ ਲਏ, ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਗੰਢਾਂ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਥੈਲੇ। ਮੁਕਦੀ ਗਲ ਜਿੰਨੇ ਜੀਅ ਓਨੇ ਭਾਰ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਕੋਈ ਮੁਸਾਫਰ ਗੱਡੀ ਜਾਂ ਸ਼ਟਨਾਰਥੀ ਢੋਊ ਗੱਡੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਇਕ ਸਪੈਸ਼ਲ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਬਲੋਚੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਲੈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਦ ਬਲੋਚਾਂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕਾਫਰਾਂ ਦਾ ਕੈਂਪ ਹੈ ਤਾਂ ਓਹਨਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਰਾਈਫਲਾਂ ਸੂਤ ਕਰ ਲਈਆਂ ਜਿਵੇਂ ਹਲਕੇ ਕੁਤੇ ਦੇ ਦੰਦ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਵੇਖ ਸੁਤੇ ਹੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਿਵੇਂ ਇਹਨਾਂ ਬਲੋਚੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗੀਨਾਂ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਖਿੜ-ਕੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਖਲੋਤੀਆਂ। ਜਿਓਂ ਹੀ ਗੱਡੀ ਅਗੇ ਆਈ ਤੇ ਉਜੜੇ ਪੁਜੜੇ ਅਗੇ ਵਧੇ। ਮਗਰ ਵਾਹ ਹੋਣੀਏਂ! ਅਗੋਂ ਕਾੜ੍ਹ ਕਾੜ੍ਹ ਗੋਲੀ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਜੋ ਕੀ ਛਾਤੀ, ਕੀ ਕੰਨਪਟੀ, ਕੀ ਸਿਰ ਦੀ ਖੋਪਰੀ, ਜੋ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਚੀਰਦੀ ਗਈ। ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਲਹੂ ਲੁਹਾਨ ਹੋ ਗਈ। ਲੋਥਾਂ ਲਹੂ ਦੇ ਛਪੜਾਂ 'ਚ ਤੜਪਣ ਲਗ ਪਈਆਂ। ਕਈ) ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਪੰਖੇਰੂ ਇਸ ਪਿੰਜਰੇ ਚੋਂ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਗਏ ਸਨ। ਸਟੇਸ਼ਨ ਉਤੇ ਕਾਵਾਂ ਰੌਲੀ ਮਚ ਗਈ। ਪਰ ਅੰਨੇ ਅਗੇ ਰੋਣਾ ਅਖੀਆਂ ਦਾ ਖੋਣਾ ਜਾਣ ਪ੍ਰਦੇਸੀਆਂ ਦੀ ਕੌਣ ਸੁਣਦਾ ਹੈ?

ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪੈਂਡਾ ਮੁਕ ਗਿਆ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਫਿਕਰਾਂ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈ ਗਿਆ। ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਰਹੇ ਉਹ ਮੋਇਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਂਦ, ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਜਦ ਓਹਨਾਂ ਰਾਖਸ਼ ਬਲੋਚੀਆਂ ਦੇ ਡਬੇ ਇਹਨਾਂ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਖੱਦਰ ਦੇ ਕੁੜਤਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਲੰਘੇ ਤਾਂ ਓਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਲ੍ਹ ਕਿਵੇਂ ਚੜ੍ਹ ਗਈ? ਘੋੜੇ ਕਿਓਂ ਨਾ ਦਬਾਏ

ਜਾ ਸਕੇ ? ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਫਾਇਰ ਕਿਓਂ ਮਿਸ ਹੋ ਗਏ । ਸੰਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੱਜੇ ਖੱਬੇ ਬੈਠੇ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਕੰਕਰ ਤਕ ਨਾ ਲਗਾ । ਗਡੀ ਤੁਰਲੇ ਕੁਰਦੀ ਤੇ ਹਾੜੇ ਘਤਦੀ ਅਗੇ ਨਿਕਲ ਗਈ ।

ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਜਦ ਨੇਤਰ ਖੁਲ੍ਹੇ ਤਾਂ ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਛਪੜੀਆਂ ਲਗੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ । ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਦ੍ਰਵ ਗਿਆ ਸਰੀਰ ਕੰਬਣ ਲਗ ਪਇਆ । ਨੇਤਰ ਮੁੜ ਮੁੰਦੇ ਗਏ । ਪੰਖੇਰੂ ਤਾਂ ਖੰਭਾਂ ਨਾਲ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉਡਾਰੀਆਂ ਭਰਦੇ ਹਨ, ਸਪੇਸ ਸ਼ਿਪ ਰਾਕਟਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਚੰਨ ਤਾਰਿਆਂ ਤਕ ਪੁਜਦੇ ਹਨ, ਮਗਰ ਸੰਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਿਨਾਂ ਖੰਭੋਂ, ਬਿਨਾ ਰਾਕਟੋਂ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ, ਜਿਥੇ ਸੂਰਜ ਚੰਨ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਮਸਤ ਜੀਅ ਜੰਤੂਆਂ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਹਿਲਦੀਆਂ ਹਨ । ਸੰਤਾਂ ਅਰਜੋਈ ਕੀਤੀ, ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ! ਇਸ ਬੇੜੇ ਨੂੰ ਬੰਨੇ ਲਾ । ਇਸ ਪੂਰ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਾਡੇ ਔਗਣ ਨਾ ਚਿਤਾਰ !!

ਹਉ ਅਪਰਾਧੀ ਗੁਨਹਗਾਰ, ਹਉ ਬੇਮੁਖ ਮੰਦਾ ।
ਹਉ ਚੋਰ ਜਾਰ ਜੂਆਰੀਆ, ਪਰ ਘਰ ਜੁਹੰਦਾ ।

ਮਿਹਰ ! ਮਿਹਰ !! ਮਿਹਰ !!! ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਇਹ ਜੀਅ ਟਿਕਾਣੇ ਪੁਜ ਜਾਣ । ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਸੁਣੀ ਗਈ ।

ਨਰਕੋ ਛੁਟੇ ਜੀਅ ਜੰਤ ਕਟੀ ਸਿਲਕ ਗਲੋ ਜਮ ਫਾਸੀ ।

ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਬੇ-ਦਾਗ਼ ਵੇਖ, ਪੀੜਤਾਂ ਜਾਣਿਆਂ ਇਹ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤੀ ਹਨ, ਰੱਬ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਦੁਆਲੇ ਭੀੜ ਲਗ ਗਈ । ਲਗੀ ਜੋਦੜੀਆਂ ਕਰਨ—ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ ! ਹੇ ਸਾਈਂ ਦੇ ਪਿਆਰਿਓ ! ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ । ਤੁਸੀਂ ਬਚਾਓ ! ਸਾਈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਵੀ ਤਰ ਜਾਵੇਗਾ । ਬਚਾਓ ! ਬਚਾਓ !! ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਲੋਥਾਂ ਇਥੇ ਰੁਲਣਗੀਆਂ । ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਦੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਹੋਵੇਗੀ । ਕਰੋ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਮਿਹਰਾਂ ਵਿਚ ਆਉਣ ।

ਸੰਤਾਂ ਫੇਰ ਨੇਤਰ ਮੁੰਦ ਲਏ ਤੇ ਲਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ—

ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ । ਤੂੰ ਹੈਂ ਮੇਰਾ ਮਾਤਾ । ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਬੰਧਪ । ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਭ੍ਰਾਤਾ ।
ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਰਾਖਾ ਸਭਨੀ ਥਾਈ । ਤਾਂ ਭਉ ਕੇਹਾ ਕਾੜਾ ਜੀਓ ।

ਸਭ ਤੇ ਮਿਹਰਾਂ ਕਰੋ । ਜੀਆਂ ਦੇ ਔਗਣ ਨਾ ਚਿਤਾਰੋ :—

ਜਗਤ ਜਲੰਦਾ ਰਖ ਲੈ, ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰ ।

ਮੁੜ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਹੇਠਾਂ ਆਈ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹਥ ਜੋੜ ਆਖਿਆ, "ਭਲਿਓ ਲੋਕੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ। ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਗੇ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ ਦਾ ਬਚਨ ਹੈ—

ਜਾ ਕਉ ਮੁਸਕਲ ਅਤਿ ਬਣੈ, ਢੋਈ ਕੋਇ ਨ ਦੇਇ।
ਲਾਗੂ ਹੋਏ ਦੁਸਮਨਾ, ਸਾਕ ਭਿ ਭਜ ਖਲੇ।
ਸਭੋ ਭਜੈ ਆਸਰਾ, ਚੁਕੈ ਸਭ ਅਸਰਾਉ।
ਚਿਤ ਆਵੈ ਓਸ ਪਾਰ ਬ੍ਰਹਮ, ਲਗੈ ਨ ਤੱਤੀ ਵਾਉ।

ਭਾਈ! ਹੁਣ ਹੋਰ ਗਲਾਂ ਨ ਕਰੋ ਤੇ ਉਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੋ। ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ, ਸਭ ਦੀ ਰਸਨਾ ਟਕ ਟਕ ਚਲਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ।

ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਗੱਡੀ ਆਈ ਉਹ ਵੀ ਮਾਲ ਖੋਤੇ ਢੋਣ ਵਾਲੀ ਸਿਰੋਂ ਨੰਗੀ ਢਿਡੋਂ ਭੁਖੀ। ਕੀ ਫਸਟ, ਕੀ ਸੈਕੰਡ ਵਿਚ ਸਫਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਭ ਇਸ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਤੇ ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਿੰਗ ਸਮਾਏ ਬਹਿ ਗਏ। ਪਰ ਸੰਤਾਂ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਥਾਂ ਬਣ ਗਿਆ। ਉਹ ਮਾਲਾ ਫੇਰਨ ਲਗ ਪਏ ਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ।

ਸ਼ੁਕਰ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਗੱਡੀ ਟੁਰੀ ਮਗਰ ਮੁਲਖ ਇਉਂ ਝੁਈਆਂ ਲੈ ਲੈ ਪਵੇ, ਜਿਵੇਂ ਬੰਦੇ ਬਹਾਦਰ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਜਾਂਦਿਆਂ ਤਕ ਤਮਾਸ਼ਬੀਨ ਮਸ਼ਕਰੀਆਂ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਹਾਸਾ ਉਡਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਰੱਬ ਨੇ ਪੰਜੇ ਉਂਗਲਾਂ ਇਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈਆਂ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕਈ ਦੀਨਦਾਰ ਸਨ, ਜਿਹੜੇ ਲਹੂ ਦੇ ਅੱਥਰੂ ਕੇਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਇਹ ਕਾਰਾ ਵੇਖ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਲਾਨਤਾਂ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਤੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ 'ਹੇ ਅੱਲਾ ਤਾਲਾ! ਇਹਨਾਂ ਮੋਮਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਰ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰ ਤਾਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਝੁਰਲੂ ਦਾ ਅਸਰ ਦੂਰ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਪਾਮਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦ ਜਾਂਦਾ ਕਿਹੜੀ ਜ਼ਹਿਰ ਪੁੜੀ ਦੇ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਦਿਮਾਗ਼ ਫਿਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਗਵਾਂਢੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਂ ਪਿਉ ਜਾਇਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਜਫੀਆ ਪਾ ਪਾ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲਹੂ ਤ੍ਰਿਹਾਏ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਨਾਲੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਸਾਂਭ ਲਏ, ਨਾਲੇ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਲੁਟ ਲਈਆਂ। ਹੁਣ ਪ੍ਰਦੇਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਰੁਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ! ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਦੇ।'

ਖ਼ੈਰ, ਗੱਡੀ ਬਦਾਮੀ ਬਾਗ ਪੁਜੀ ਜਿਹੜਾ ਕੇਵਲ ਅੱਜ ਨਾਉਂ ਦਾ ਬਾਦਾਮੀ ਬਾਗ ਸੀ, ਮਗਰ ਇਥੇ ਭੰਗ ਭੁਜ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਗੁੰਡਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜ ਸੀ। ਗਭਰੂ

ਖੜਾ, ਅਨਭੋਲ ਅਤੇ ਅਲ੍ਹੜ ਖੜੇ ਸਨ । ਸਭ ਕਿਲ ਕਾਂਟਿਆਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਸਨ । ਕੁਹਾੜੀ ਗੰਡਾਸੀ, ਡਾਂਗ, ਬਰਛੀ ਹਵਾ ਵਿਚ ਘੁਮਾ ਰਹੇ ਸਨ । ਪਰ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਦੇ ਦੋ ਪਾਸੇ ਜੰਦਰੇ ਲਗੇ ਸਨ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਾਹ ਬੰਦ ਸਨ । ਗੱਡੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਹਥਾਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਬਦੋ ਬਦੀ ਭੂਏ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ । ਮੁਲਖ ਸੰਘ ਪਾੜ ਪਾੜ ਅੱਲਾ ਹੂ ਅਕਬਰ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਲਾ ਰਹਿਆ ਸੀ ਮਗਰ ਅੱਲਾ ਕੀ ਤੇ ਅਕਬਰ ਕੌਣ, ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਘਟ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਭੀੜ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹਟਾ ਕਟਾ ਚੋਬਰ ਰੂਮੀ ਟੋਪੀ ਪਾਈ ਮੋਢੇ ਤੇ ਬੰਦੂਕ ਲਟਕਾਈ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਲ ਵਧਿਆ ਤੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰ ਨੂੰ ਜੰਦਰਾ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਸਤੇ ਕਹਿਆ । ਉਸ ਕਹਿਆ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ । ਕਿਸਦਾ ਹੁਕਮ ? ਹੁਕਮ ਵਾਲੇ ਅਸੀਂ, ਰਾਜ ਸਾਡਾ । ਕਾਇਦੇ ਆਜ਼ਮ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ । ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ । ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੇ ਗੂੰਜਾਂ ਪਾ ਦਿਤੀਆਂ । ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਿੰਨੇ ਨੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹੇ । ਇਕ ਵੇਰ ਕੁਰਬਲ ਕੁਰਬਲ ਕਰਦੇ ਲਹੂ ਦੇ ਤ੍ਰਿਹਾਇਆਂ ਵਲ ਵੇਖਿਆ । ਇਕ ਵੇਰ ਦਮ ਤੋੜ ਰਹੇ ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਵਲ ਤਕਿਆ ਤੇ ਫੇਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜ ਗਏ ।

ਚੋਬਰ ਕਟਾ ਇੱਟਾਂ ਫੜ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਲ ਵਧਿਆ । ਉਸ ਨੂੰ ਤਕ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰ ਕੁੰਜੀ ਲੈ ਗੇਟ ਵਲ ਆਇਆ । ਏਧਰ ਅਭਾਗੇ ਰਾਮ ਰਾਮ ਵਾ ਗੁਰੂ ਵਾ ਗੁਰੂ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ । ਦੋ ਪਾਸੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੇ ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਯੁਧ ਚਲ ਰਹਿਆ ਸੀ ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਕਿ ਕਿਸ ਰਾਹ ਤੋਂ ਕਿਥੋਂ ਇਕ ਗੋਰਾ ਨਸ਼ੋਹ ਉੱਚਾ ਲੰਮਾ ਸਾਰਜੰਟ ਸਿਰ ਤੇ ਹੈਟ ਪਾਈ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਬੋਰ ਦਾ ਪਸਤੌਲ ਲਟਕਾਈ ਗੇਟ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕੜਕ ਕੇ ਬੋਲਿਆ 'ਖਬਰਦਾਰ ! ਡਰਵਜ਼ਾ ਮਟ ਖੋਲੋ ! ਉਡਾ ਦੀਏ ਜਾਓਗੇ । ਸਟੇਸ਼ਨ-ਮਾਸਟਰ ਦੇ ਹਥਾਂ ਦੇ ਤੋਤੇ ਉਡ ਗਦੇ ਤੇ ਚਲਦੇ-ਚਲਦੇ ਕਦਮ ਰੁਕ ਗਏ । ਗੁੰਡਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਤੇ ਫੇਰ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਲ ਵਧਿਆ । ਅਜੇ ਅਡੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਉਠੀ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਕਾੜ ਕਰਦੀ ਗੋਲੀ ਗੇਟ ਦੇ ਲਾਗੇ ਪਈ । ਫੇਰ ਤੇ ਕਈਆਂ ਦੀਆਂ ਘਿਘੀਆਂ ਬਝ ਗਈਆਂ । ਚਾਂ ਮਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਬੇ ਪੀਰੋ ਸਿਰ ਤੇ ਪੈਰ ਰਖ ਕੇ ਨਸੇ । ਕਈ ਕਈ ਅਧਖੜ ਧਕਿਆਂ ਨਾਲ ਡਿਗੇ ।

ਪਾਣੀ ਖੁਣੋ ਕਈ ਬੱਚੇ ਤੇ ਮਾਈਆਂ ਵਿਲਕ ਵਿਲਕ ਦਮ ਤੋੜ ਗਏ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਹਸਨ ਹੁਸੈਨ ਕਰਬਲਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣ ਦਿਤੇ ਸਨ । ਇਹ ਖੋਤਾ ਗੱਡੀ ਪਰ ਘੰਟੇ ਇਥੇ ਖਲੋਤੀ ਰਹੀ । ਇਸੇ ਸਾਰਜੰਟ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਇੰਜਨ ਆਏ ਤਾਂ ਸਫਰ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਚਾਲੂ ਹੋਇਆ । ਬਾਦਾਮੀ ਬਾਗ ਤੋਂ ਲਾਹੌਰ, ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਤੇ ਮੁਗਲ ਪੁਰੇ ਤਕ ਆਦਮਖੋ

ਆਦਮਖੋਰ, ਕਾਫਰ ਦਾ ਰੌਲਾ ਮਚ ਰਹਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਤਕ ਕਈ ਹੋਰ ਸਾਥੀ ਵੀ ਵਿਛੜ ਗਏ, ਪਰ ਸੰਤਾਂ ਮਾਲਾ ਤੋਂ ਹਥ ਨਾ ਚੁਕੇ ਤੇ ਨਾ ਨੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹੇ।

ਗੱਡੀ ਮੁਗਲ ਪੁਰੇ ਜਾ ਕੇ ਫੇਰ ਰੁਕ ਗਈ। ਗੁੰਡੇ ਬੇਵਤਨਾਂ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਬਚਕੇ ਜਾਣ ਖਬਰੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਨਸਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਇਥੇ ਹੀ ਜੰਮੇ ਹਨ ਇਹਨਾਂ ਇਥੋਂ ਦਾ ਜਲ ਪਾਣੀ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਮਿਟੀ ਇਸੇ ਮਿਟੀ ਨਾਲ ਰਲੇ ਪਰ :

ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਖੇ ਸਾਂਵਰਾ
ਮਾਰ ਨ ਸਾਕੈ ਕੋਇ
ਬਾਲ ਨ ਬਾਂਕਾ ਕਰ ਸਕੈ
ਭਾਵੇਂ ਸਭ ਜਗ ਵੈਰੀ ਹੋਇ।

ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਓਸ ਸਾਰਜੰਟ ਨੂੰ ਕੌਣ ਬੁਲਾ ਲਿਆਇਆ ਉਹ ਮੁੜ ਡਰਾਈਵਰ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਜਾ ਖਲੋਤਾ ਤੇ ਪਸਤੌਲ ਤਾੜ ਕੇ ਬੋਲਿਆ 'ਕਿਆ ਬਾਟ ਹੈ? ਗਾੜੀ ਚਲਤੀ ਕਿਓਂ ਨਹੀਂ? ਟੁਮ ਬਡਮਾਸ਼ ਹੈ। ਗਾੜੀ ਚਲਾਓ! ਨਹੀਂ ਟੋ...........
ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਉਣ ਲਗੀ। ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਵਿਸਲ ਦਿਤੀ ਤੇ ਗੱਡੀ ਚਲ ਪਈ। ਤੇ ਅਠੀਂ ਦਿਨੀਂ ਵਾਘਿਓਂ ਪਾਰ ਹੋਈ। ਜਿਊਂਦੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਦੇ ਸਾਹ ਵਿਚ ਸਾਹ ਆਇਆ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁਜੇ, ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਕਈ ਸੇਵਾ ਦਲ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਮੰਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕਈਆਂ ਦੇ ਅੱਥਰੂ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਵਹਿ ਟੁਰੇ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਜਲ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਕੁਝ ਲੈ ਕੇ ਮਿਲੇ। ਪਰ ਸੰਘੋਂ ਕਿਵੇਂ ਲਥੇ, ਘੁਟ ਘੁਟ ਪਾਣੀ ਲਿਆ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਫੇਰ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਲ ਤੁਰ ਗਏ।

ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਿਆ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਕਪੜਾ ਲੀੜਾ ਧੋਤਾ ਭੁਖਾਂ ਲਾਹੀਆਂ। ਰੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਦਵਾ ਦਾਰੂ ਮਿਲਿਆ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਓਥੇ ਠਹਿਰੇ, ਮੁੜ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਲ ਵਹੀਰਾਂ ਘਤ ਦਿਤੀਆਂ। ਆ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਚਰਨ ਧੋਤੇ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਦ੍ਰਵ ਗਿਆ ਪਰ ਆਪਣੇ ਪੁਤਰ, ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਠਾਕ ਪੁਜਿਆ ਵੇਖ ਬਾਗੋ ਬਾਗ ਹੋ ਗਏ।

ਸ: ਅਮ੍ਰੀਕ ਸਿੰਘ
ਜ਼ਿ: ਸਰਸਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਪਾਕ ਘਲੂਘਾਰੇ ਤੋ ਪਹਲਾਂ
ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਹੋਕਾ ਦੇ ਦੇਕੇ
ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਵਿਓ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਓ!

ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਵਿੱਚੋ

ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਦੀਆ ਘਾਲਾਂ ਥਾਏਂ ਪੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਨ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਪੂਰਬ ਵੰਨੇ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਛੂਹ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਮਗਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਕੂਟਲ ਨੀਤੀ ਸਦਕਾ ਫਿਟਕੂ ਬਦਲਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਘੇਰਨਾ ਅਰੰਭ ਦਿਤਾ। ਭਾਵੇਂ ਕਾਲੀਆਂ ਬਦਲੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਪੈਂਦੇ ਸਨ, ਮਗਰ ਫੇਰ ਵੀ ਬਦਲ ਗੂੜ੍ਹੇ ਤੋਂ ਗੂੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਗਏ। ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਗਰਜ ਏਨੇ ਜੋਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਆਕਾਸ਼ ਪਾਟਣ ਲਗਾ ਹੈ। ਗੜੇ ਗੋਲੇ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਜੇ ਵਸਣ ਲਗ ਪਏ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰੁਖ ਬ੍ਰਿਖ ਅਤੇ ਫਲਦਾਰ ਬੂਟਿਆਂ ਦਾ ਸਤਿਆਨਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਚਹਿਕਦੇ ਪੰਛੀ ਲੋਟਣੀਆਂ ਲੈਣ ਲਗ ਪੈਣ।

ਇਹ ਸੁਭਾਵਕ ਹੈ ਕਿ ਹਰਨੀ ਨੂੰ ਜਦ ਸ਼ਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਸੂਹ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਹਰਨੋਟਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਸੰਘਣੇ ਬਣ ਵਿਚ ਜਾ ਲੁਕਦੀ ਹੈ, ਕੁਕੜੀ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਇਲਾਂ ਜਾਂ ਤਿਰਮਚੀਆਂ ਨੂੰ ਉਡਦਿਆਂ ਵੇਖਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੁੜ ਕੁੜ ਕਰਦੀ ਚੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਖੰਭਾਂ ਹੇਠਾਂ ਲੁਕਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਏਵੇਂ ਜਦ ਗਲੀ ਗਵਾਂਢ ਰੋਲਾ ਗੋਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਮਾਂ ਬਾਲਾਂ ਨੂੰ ਵਾਜਾਂ ਮਾਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿ ਸੰਢਿਆਂ ਦੇ ਭੇੜ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਜਿਗਰ ਦੇ ਟੋਟੇ ਕੁਚਲੇ ਨਾ ਜਾਣ। ਜਦੋਂ ਬਾਹਰ ਗਿਆਂ ਨੂੰ ਜਰਾ ਕੁਵੇਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਵਿਚਾਰੀ ਮਾਂ ਦਾ ਉਪਰਲਾ ਸਾਹ ਉਪਰ ਅਤੇ ਹੇਠਲਾ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਗਰ ਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਖ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਪਿਆਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਭਲਾ ਲੋਚਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਕਿਤੇ ਸਿਖ ਤੇ ਪੀੜ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ, ਰਾਤ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ, ਮੀਂਹ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ, ਕਕਰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ, ਬੰਦੂਕ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ, ਤੋਪ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ, ਉਸ ਦਾ ਦੁਖ ਆਪ ਤੇ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਹੈ :—

ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਕੀ ਆਪੇ ਰਾਖੈ,
ਆਪੇ ਨਾਮ ਜਪਾਵੈ।

ਜਹ ਜਹ ਕਾਜ ਕਿਰਤ ਸੇਵਕ ਕੀ,

ਤਾਹਿ ਤਾਹਿ ਉਠ ਧਾਵੈ ।

ਵਡੇ ਪਟਤਾਪ ਵਾਨ ਜਦ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਫਿਰਕੂ ਬਦਲ ਫਟਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹਨਾ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਦਿਤਾ ਭਾਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ਼ੇਖੂ ਪੁਰੇ ਬਗਦਾਦ ਦੇ ਹੋਲੇ ਵਿਚ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਖੁਲੇ ਤੋਰ ਤੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਕਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ ! ਜਿਸ ਭਾਣੇ ਦਾ ਤੁਹਾਡੇ ਵਡੇ ਵਡੇਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਸ ਤੂਫਾਨ ਦੇ ਆਉਣ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਹੈ, ਮਗਰ ਨਿਕੇ ਨਿਕੇ ਬੁਲ੍ਹੇ ਉਠਣ ਵਾਲੇ ਹਨ । ਬੁਢਿਆਂ, ਬੀਬੀਆਂ ਤੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਵੀਓਂ ਪਾਰ ਕਰ ਦਿਓ । ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾਂ ਸਿੰਘ ਰਾਵਲ ਪਿੰਡੀ ਨੂੰ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ 'ਸਰਦਾਰਾ ! ਤੇਰਾ ਪਿੰਡੀ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ । ਤੂੰ ਓਧਰ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣਾ ।'

ਸੰਗਤਾਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਗਈਆਂ, ਕਈਆਂ ਸੁਣਿਆਂ ਅਣਸੁਣਿਆਂ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਧੰਧੇ ਮੁੜ ਦੁਆਲੇ ਹੋ ਗਏ । ਫਿਰਕੂ ਹਨੇਰੀ ਦਾ ਮਜ਼ਾ ਬੰਗਾਲ, ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚਖ ਚੁਕਾ ਸੀ । ਗੁੰਡਿਆਂ ਤੇ ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟਿਆ । ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਅਗਾਂ ਲਾਈਆਂ । ਰਾਹ ਜਾਂਦਿਆਂ ਦੇ ਢਿਡੀਂ ਛੁਰੇ ਮਾਰੇ । ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਚਿਟੇ ਦਿਨ ਸਤ ਭੰਗ ਕੀਤੇ । ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਛਾਤੀਆਂ ਉਸਤਰਿਆਂ ਨਾਲ ਵਖ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ । ਹੋਰ ਕੀ ਹੋਇਆ ? ਕਲਮ ਕਹਿਣੋਂ ਸੰਗਦੀ ਹੈ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੋਠੋਹਾਰ, ਨੌਸ਼ਹਿਰਾ, ਐਬਟਾਬਾਦ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਫੂਕੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਸਨ । ਅਤੇ ਦੇਵੀਆਂ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਲੁਟੀ ਗਈ ਸੀ, ਸਦੀਆਂ ਦੇ ਬਣੇ ਦਾਦੇ ਪੜਦਾਦੇ............ਦੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਹੰਝੂ ਕੇਰਦਿਆਂ ਛਡ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਆਏ ਸਨ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੂਸਾ ਨਠਾ ਮੌਤ ਤੋਂ ਅਗੇ ਮੌਤ ਖੜੀ ਹੈ । ਅਮਰਤਸਰ

ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੇ ਦਿਲੋ ਦਿਮਾਗ ਅੰਦਰ ਰਾਵੀਓਂ ਪਾਰ ਵਸਦੇ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਰਹਿੰਦੀ । ਜਿਹੜੀ ਇਤਬਾਰੀ ਮਿਲਿਆ ਉਸੇ ਨੂੰ ਪਿੰਡੋ ਪਿੰਡ ਭਜਾ ਦਿਤਾ । ਕਰਾਇਆ ਕੋਲੋਂ ਦਿਤਾ । ਇਕ ਸਿੰਘ ਪੰਜ ਹਾਤੀਏ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਗਇਆ । ਉਸਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਤੇ ਆਖਿਆ ਜਥੇਦਾਰ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਜਥੇਦਾਰਾ ! ਹੋਰ ਸਮਾਂ ਨਾ ਉਡੀਕੋ ! ਬੈਠੇ ਓ ਤਾਂ ਉਠ ਖਲੋਵੋ, ਖਲੇ ਓ ਤਾਂ ਤੁਰ ਪਵੋ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਘਟੋ ਘਟ ਬਚਿਆਂ ਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਵੀਓਂ ਪਾਰ ਕਰ ਦੇਵੋ । ਪਰ ਜੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਿਖ ਸਮਝ ਲਵੇ ਤਾਂ ਰਬ ਵਿਚ ਤਾਂ ਮਨੁਖ ਵਿਚ ਫਰਕ ਨ ਰਹੇ । ਪਰ ਫਰਕ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਤਨਾ ਹੀ ਹੈ । ਜਥੇਦਾਰ ਹੋਰਾਂ ਲਾ-ਪ੍ਰਵਾਹੀ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿਚ ਕਹਿਆ 'ਸਾਡਾ ਮਹਾਰਾਜ ਡਰੂ ਏ । ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਹੈ ।

ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਸਾਡਾ ਫਿਕਰ ਨ ਕਰਨ। ਹਜ਼ੂਰ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦੀ।' ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਕਈ ਸਜਣਾਂ ਮਿਤਰਾਂ ਦੇ ਆਖੇ ਅਵੇਸਲੇ ਹਨ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਸਦ ਭੇਜਿਆ, ਅਤੇ ਰਾਵੀਓਂ ਪਾਰ ਹੋਣ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਕਲਿਜੁਗ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਨਾ ਛਡਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਗੇ ਵਡੀ ਸਾਰੀ ਕੰਧ ਖੜੀ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ। ਆਮ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ, ਪਰ ਹਥੀਂ ਵਣਜ, ਸਨੇਹੀ ਖੇਤੀ, ਕਦੇ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਬਤੀਓਂ ਤੇਂਤੀ। ਇਸ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਹੁਤੀ ਦੇਰ ਨਾ ਸਹਾਰ ਸਕੇ। ਅੱਧ ਸਾਉਣ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰੋਂ ਛਡ ਛੁਡਾ ਨਿਕਲ ਟੁਰੇ। ਅਤੇ ਸ: ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਮਾਲੂਵਾਲ ਨੂੰ ੧੨ ਵਜੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਾ ਜਗਾਇਆ। ਅਤੇ ਸਮਝਾ ਬੁਝਾ ਅਗੇ ਟੁਰੇ। ਤੜਕੇ ਢੱਟੀਆਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਇਲ ਪੁਰ ਜਾ ਪੁਜੇ। ਓਥੇ ਸੁਰਜਣ ਸਿੰਘ ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, 'ਹੁਣੇ ਟਰੱਕ ਮੰਗਵਾਓ, ਢੱਟੀਆਂ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰ ਵਾਪਸ ਮੁੜੇ। ਰਾਹ ਵਿਚ ੯ ਚਕ ਦੇ ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ 'ਨਿਕਲੋ, ਗੁਜਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸੇਠ ਪ੍ਰਵਾਰ ਤੇ ਹੋਰ ਮੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਪਕੀ ਕਰਕੇ ਪੁੰਗਾਂ ਦੇ ਲਾਗੇ ਗਿਲਾਂ ਤੇ ਪਸਰੂਰ ਵਿਚਾਲੇ ਇਕ ਨਗਰ ਵਿਚ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਇਕਠਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਰਾਵੀਓਂ ਪਾਰ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ। ਪੰਜਾਂ ਦਿਨਾਂ ਤੇ ਪੰਜਾਂ ਰਾਤਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖੂੰਜੇ ਖੂੰਜੇ ਨੂੰ ਹਲੂਣਿਆ। ਲਾਹੌਰ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਵੀ ਸੁਣੀ ਅਣਸੁਣੀ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ਅਵੇਸਲਾ ਪਨ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਚੇਰਾ ਟਰੱਕ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੇ ਕਰ ਘਲਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਸਾਮਾਨ ਨੂੰ ਚੁਕ ਟਰੱਕ ਵਿਚ ਸੁਟ, ਬੇਬੇ ਜੀ, ਭਾਬੋ ਜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਨੌਹਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਓ। ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਏਵੇਂ ਕੀਤਾ, ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਓਥੇ ਰਹੇ।

੧੫ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਅਗਸਤ ਉਨ੍ਹੀਂ ਸੌ ਸੰਤਾਲੀ ਦਾ ਭਾਗੀ ਭਰਿਆ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵਜੇ। ਮਗਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਦਾ ਅਲਾਪ ਹੋ ਗਿਆ। ਹਾ ਹਾ ਕਾਰ ਨੇ ਅਸਮਾਨ ਸਿਰ ਤੇ ਚੁਕ ਲਿਆ। ਬਹੁਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਤਸਬੀਆਂ ਵਾਲੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਤਿਲਕ ਧਾਰੀ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਰਾਵੀਓਂ ਪਾਰ ਕਛਾਂ ਵਾਲੇ ਵੀ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ, ਬੀਨਾਈ ਖੋਈ ਗਈ। ਸ਼ੈਤਾਨ ਭੂਤਰ ਖਲੋਤਾ। ਕਲ ਨਾਚ ਅਰੰਭਿਆ। ਕਈ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਪੋਈਆ ਪੋਈਆ ਕਰਕੇ ਜੋੜਿਆ ਧਨ ਲੁਟਿਆ ਪੁਟਿਆ ਗਿਆ। ਮਾਵਾਂ ਦੇ ਬਚੇ ਗੋਦੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਧਰੂਹੇ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵੇਂਹਦਿਆਂ ਵੇਂਹਦਿਆਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਟਕਾਇਆ ਗਿਆ। ਗੁਟਕੂ ਗੁਟਕੂ ਕਰਦੀਆਂ ਬੁਲੀਆਂ ਸਦਾ ਲਈ ਚੁਪ ਹੋ ਗਈਆਂ।

ਅਮ ਰਹਸ

ਕਲੀਆਂ ਮੂੰਹ ਮੀਟ ਲਏ। ਫੁਲਾਂ ਨੂੰ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠਾਂ ਮਿਧਿਆ ਗਇਆ, ਮਨੁਖ ਦੀ ਮਾਂ ਦੇ ਲੀੜੇ ਲੀਰ ਲੀਰ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਅਲਫ ਨੰਗਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕਈਆਂ ਅਬਲਾਵਾਂ ਦੇ ਜਲੂਸ ਕਢੇ ਗਏ। ਚੁਵੀਂ ਪਾਸੀਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਲਗ ਗਏ। ਕਾਫਲੇ ਲੁਟੇ ਗਏ। ਧਰਮੀਆਂ ਦਾ ਧਰਮ ਛੀਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਖੂਹਾਂ ਵਿਚ ਹੱਡ ਸੁਟੇ ਗਏ, ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਪੰਪ ਤੋੜੇ ਗਏ, ਨਿਆਂ ਗੜੀਬੜਾ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾ ਕਨੂੰਨ ਬੇ-ਪੀਰਿਆਂ ਤੇ ਬੇ-ਮੁਰਸ਼ਦਿਆਂ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਲੁਕ ਕੇ ਗੁਠੇ ਜਾ ਲਗਾ।

ਜਿਹੜੇ ਸਿੰਘ ਬਚਨ ਮੰਨ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੁਜ ਗਏ ਉਹ ਧੰਨ, ਬਲਿਹਾਰ, ਬਲਿਹਾਰ, ਬਲਿਹਾਰ ਕਹਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਤੇ ਫਸੇ ਵਿਚਾਰੇ ਜੋਦੜੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰ ਸਦਾ ਦਇਆਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਿਖ ਦੇ ਸਦਾ ਪਰਦੇ ਢਕਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੀਆਂ ਭੁਲਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦਾ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਿਵੇਂ ਲੈ ਕ੍ਰੋਤਾਂ ਤੇ ਕੈਠੀ ਕੂੰਜ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਰਖਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਪੀੜਤਾਂ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੇ ਘੁੰਮਾਂਦੇ ਪਹਿਰੇ ਦੇਂਦੇ ਸਨ। ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੁਪਤ ਫੌਜਾਂ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਮਗਰ ਪ੍ਰਤਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੋਟਰਾਂ, ਟਰਕ, ਗਡੇ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਮਿਲ ਸਕਿਆ, ਸਭ ਪੀੜਤਾਂ ਲਈ ਲਾ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇਕੇ ਲਵਾ ਦਿਤੇ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਫੇਰ ਜਖ਼ਮੀਆਂ ਤੇ ਬੀਮਾਰਾਂ ਦਾ ਦਵਾ-ਦਾਰੂ ਹੁੰਦਾ। ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਥਕੇਵਾਂ ਉਤਰਦਾ ਤਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਲ ਤੋਰਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਉਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਹੀ, ਪੀੜਤਾਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਔਖੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਰਾਜ ਸੀ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਅਤੇ ਮੁਰਬਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਕਾਹਦੀ? ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਦੂਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਤਾ ਇਹ ਨ ਵੇਖਦੀ ਤਾਂ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਤੇ 30 ਲਖ ਖਰਚ ਕਿਅਰਥ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਮਗਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਦਾ ਹੁਣ ਕੂਚ ਹੈ ਤੇ ਖਾਲਸਈ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਮ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੂਜ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿ ਸਤਿਕਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਉਥੇ ਸਿਖਾਂ ਦੀਆਂ ਪੀੜਾਂ ਹਰਨ ਹਿਤ ਆਪਣੇ ਸੁਖ ਆਰਾਮ ਨੂੰ ਤਲਾਂਜਲੀ ਦੇ ਭਜੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ!

ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੜੰਭੇ ਦੀ ਧਰਤੀ ਸੀ, ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਕਾਲ ਦਾ ਪਕਾ ਅਸਥਾਨ ਸੀ। ਕਾਲ ਦਾ ਸਪ ਕਈ ਵੇਰ ਫੁੰਕਾਰੇ ਮਾਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ

ਇਥੋਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਵਿਤ ਦੀ ਅਗ ਨੂੰ ਝਲੂਖਾ ਦੇਣ ਹਿਤ, ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਦਰ ਦਰ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਚੌਚਾਲ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਉਖੜਿਆਂ ਦੀ ਰੋਟੀ ਦਾ ਮਸਲਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਪੜਿਆਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਸੀ, ਬੀਮਾਰਾਂ ਹਿਤ ਦਵਾ ਦਾਰੂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਖੜਾ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੀ। ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਇਹ ਗਲਾਂ ਸੌਖੀਆਂ ਸਨ, ਮਗਰ ਜਿਸ ਧਰਤੀ ਦੇ ਆਵਾ ਜਾਈ ਦੇ ਸਾਧਨ ਕਠਣ ਹੋਣ, ਜਿਥੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਘਟੀਆ ਤੇ ਜੰਗਾਲ ਖਾਧੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤੋਰਨ ਹਿਤ ਪੈਰ ਪੈਰ ਤੇ ਤੇਲ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਲਖਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨੀ ਕੇਵਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹਿਸੇ ਹੀ ਆਇਆ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਖੜਿਆਂ ਦੀ ਉਦਰ ਪੂਰਤੀ ਹਿਤ, ਕਣਕ, ਜੌਂ, ਛੋਲੇ, ਬਾਜਰਾ ਆਦਿ ਜੋ ਵੀ ਮਿਲਿਆ ਮੰਗਵਾ ਲਿਆ। ਸਰਦੀਆਂ ਖਾਤਰ ਰਜਾਈਆਂ, ਤਲਾਈਆਂ, ਕੰਬਲ, ਗਰਮ ਬ੍ਰਾਂਡੀਆਂ ਦਾ ਬੰਦੋ ਬਸਤ ਕੀਤਾ। ਵਾਹਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਵਗੇ, ਝੋਟੇ, ਊਠ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਰਦਾ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਦਿਤੇ। ਦੁਧ ਵਾਸਤੇ ਗਊ, ਮਝ, ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਦਾਣੇ, ਨੀਰੇ, ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ। ਕਈ ਤਾਂ ਵਖ ਵਖ ਨਗਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਟਿਕ ਗਏ, ਅਤੇ ਜਦ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆਕੇ ਪੂਰੀ ਕਰਦੇ। ਮਗਰ ਵਧੇਰੇ ਭਾਰ ਲੰਗਰ ਤੇ ਸੀ।

ਭਾਵੇਂ ਸਿਖ ਰਜਾ ਵਿਚ ਰਾਜੀ ਸਨ, ਪਰ ਜਿਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਪਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਸਾਉਣ ਦੇ ਫਿਕਰ ਮੰਦ ਸਨ, ਓਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰਬਲ ਇਛਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਿਖ ਤ੍ਰਿਭੇਲੇ ਦੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛੱਕਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਥਾਲਾਂ ਵਿਚ ਜਲੇਬ, ਲਡੂਆਂ ਅਤੇ ਪੇੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਉਚੀਆਂ ਉਚੀਆਂ ਟੀਸੀਆਂ ਲਗੀਆਂ ਵੇਖਾਂ, ਪਰ ਹਾਲਾਤ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ ਸਨ। ਦੇਸ ਵਿਚ ਰਾਸ਼ਨ ਸਿਸਟਮ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਨਿਜਾਮ ਬਰਹਮ ਬਰਹਮ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਇਕੋ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਸੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਹਜਾਰਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਭੁਖੇ ਪੇਟ ਦੀ ਅਗ ਠੰਢੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ!

ਇਕ ਦਿਨ ਐਸਾ ਆਇਆ ਕਿ ਗਲੇ ਦੇ ਇੰਨਚਾਰਜ, ਸੰਤ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਰੇ ਗਲੇ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ, ਝਾੜੂ ਫੇਰ ਸਾਰਾ ਬੇਰੜਾ ਇਕਠਾ ਕਰਵਾਇਆ। ਉਹ ਕੁਲ ਦੋ ਮਣ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਬੜਾ ਫਿਕਰ ਲਗਾ ਕਿ ਕਲ ਦਾ ਦਿਨ ਕਿਵੇਂ ਗੁਜਰੇਗਾ। ਉਸਨੇ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਜ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀ।

ਓਧਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਕੋਠੀ ਉਪਰ ਮਾਲਸ਼ ਕਰਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਭਾਈ

ਲੰਗਰ ਵਾਸਤੇ ਰਾਸ਼ਨ ਦਾ ਬਰਾਮ

ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ 'ਭਾਈ! ਵੇਖ ਸਿਖਾਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਉਠਾਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸਿਖ ਵਸ ਜਾਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਮਣ ਮਣ ਦੁਧ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗਊਆਂ ਤੇ ਮਝਾਂ ਹੋਣ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਹਣੀਆਂ ਹਵੇਲੀਆਂ ਹੋਣ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਪਖੇ ਲਗੇ ਹੋਣ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦੇ ਭਾਈਵਾਲ ਹੋਣ। ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਕਰਨ, ਤੇ ਸੁਖੀ ਵਸਣ।'' ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਿਆਲਾਂ ਨਾਲ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਉਤਰੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ। ਲੰਗਰ ਵਾਲੀ ਛਪਰੀ ਦੇ ਲਾਗੇ ਗਏ। ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਲਿਆ ਹਾਜਰ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਖਲੋਤਾ, ਉਦਾਸੀ ਭਰੇ ਚਿਹਰੇ ਨਾਲ ਅਰਜ ਕੀਤੀ, ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਗਲੇ ਨੂੰ ਝਾੜ ਪੂੰਝ [illegible]ਆ ਹੈ ਤੇ ਕੁਲ ਦੋ ਮਣ ਬੇਰੜਾ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਸੂਰਜ ਡੁਬੇ ਤਕ ਦਾਣੇ ਨ ਆਏ ਤਾਂ ਸਵੇਰ ਦਾ ਲੰਗਰ ਮਸਤ ਰਹੇਗਾ।'' ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸਧਾਰਨ ਮਨੁਖ ਵਾਸਤੇ ਬੜੇ ਸਾਧਾਰਨ ਸਨ, ਮਗਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਥਾਂ ਵਾਲੀ ਗਰਾਹੀ ਛਕ ਲਈ ਅਤੇ ਆਵਾਜ ਮਾਰੀ 'ਰਤਨ ! ਜਲ ਲਿਆ ਚੁਲਾ ਕਰਾ।' ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਹੈਰਾਨ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਭਾਣਾ ਹੈ। ਅਜ ਇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਲਿਆਇਆ ਹਾਂ ਦੂਜਾ ਅਜੇ ਹਥ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ ਜਲ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਕਾ ਬਕਾ ਠਠੰਬਰਿਆ ਜਲ ਲੈ ਆਇਆ, ਜਦ ਚੁਲਾ ਕਰਾਉਣ ਲਗਾ ਤਾਂ ਨੇਤਰ ਤਕੇ ਨੇਤਰ ਸਜਲ ਸਨ । ਚੁਲਾ ਕਰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ 'ਭਾਈ! ਖਜਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਲਿਆ ਦਸ ਹਜਾਰ। ਮੈਂ ਭਾਵੇਂ ਭੁਖਾ ਰਹਾਂ। ਕਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਮਿਲੇ ਨਾ ਮਿਲੇ, ਮੈਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਭੁਖਾ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦਾ। ਭਾਈ ਜੀ ਦਾ ਸੁਭਾ ਸੀ। ਜਮਾਂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਮਗਰ ਖਜਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਪਾਈ ਕਢਕੇ ਵੀ ਰਾਜੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਸਹਿਜੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ 'ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ! ਜੇ ਏਵੇਂ ਹੁਕਮ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਰਾਤੀਂ ਆਪ ਖਜਾਨੇ ਵਿਚ ਰਖ ਆਇਆ ਕਰੋ। ਅਜੇ ਕਲ ਦਸ ਹਜਾਰ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ' ਭਾਈ [illegible]ਤੀ ਕਰ। ਅਗੇ ਤੈਨੂੰ ਪੁਛਕੇ ਰਖਦਾ ਹਾਂ।' ਭਾਈ ਜੀ ਰੁਪਏ ਲਿਆਏ। ਜੀਪ ਤੇ ਬੈਠੇ ਤੇ ਸਰਸੇ ਨੂੰ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਏ ।

ਸ: ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਸੀ । ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤਹਿਸੀਲੇ ਪੁਜੇ ਤੇ ਆਖਿਆ ''ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ! ਸੰਗਤ ਵਾਸਤੇ ਦਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।'' ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਕੁਰਸੀ ਤੋਂ ਉਠ ਖਲੋਤਾ ਤੇ ਅਰਜ ਕੀਤੀ ''ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਗਲੇ ਪਰਮਿਟ ਕੈਂਸਲ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਦਾਣੇ ਰਾਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਮਿਲਣਗੇ।' ''ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਦਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਦੇਵੋ, ਰਾਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਦੇਣ। ਜਿਸ ਭਾ ਮਿਲਣ।

ਦਾਨਿਆਂ ਦਾ ਬੰਦੋ ਬਸਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਭੁਖਿਆਂ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦਾ। ਵਿਲਕਦਿਆਂ ਬਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਚੀਕਾਂ ਨਹੀਂ ਸੁਣ ਸਕਦਾ।" ਸ: ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜਾ ਰਾਹ ਕਢਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਠੇ ਜਦ ਸਵੇਰ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵਾਸਤੇ ਬੋਰੀਆਂ ਜੀਪ ਵਿਚ ਰਖ ਲਈਆਂ ਤੇ ਬਾਕੀ ਵਾਸਤੇ ਗਡਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ।

ਕਈ ਪੜਚੋਲੀਏ ਪੁਛ ਕਰਨਗੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਇਤਨੀ ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ ? ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰੁਖਾਂ ਤੋਂ ਜਲੇਬ ਲਹਾ ਲਏ ਸਨ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਰੁਖਾਂ ਤੋਂ ਲਡੂ ਪੇੜੇ ਲੈ ਲਦੇ ਸਨ, ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਇਹ ਵੀ ਲੈ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਵਣ, ਜੰਡਾਂ ਤੋਂ ਅੰਗੂਰ, ਸੇਉ ਤੇ ਅੰਬ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਂਗੂ ਇਕੋ ਠੇਗ਼ੀ ਤੋਂ ਸਾਲਾਂ ਬਧੀ ਗੁਜ਼ਾਰ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਮਗਰ ਇਹ ਪੂਰਨਾ ਪਾਕੇ ਦਰਸਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਦਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਰਾਮਾਤ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਕਿਰਤ ਨੂੰ ਵਡਿਆਈ ਦੇਣ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਸਨ। ਵਾਹ ਲਗਦਿਆਂ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਖਾਤਰ ਆਪਣਾ ਸੁਖ ਵਾਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਮਸਾ-ਇਆ ਮਾਂ ਪਿਉ ਜਾਇਆ ਦਾ ਭਲਾ ਲੋਚਿਆ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਕੋਈ ਭੁਖਾ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਤਿਹਾਏ ਨੂੰ ਜਲ ਛਕਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਗਵਾਂਢੀ ਦੇ ਬੱਚੇ ਦੁਧ ਖੁਣੋਂ ਵਿਲਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਦੁਧ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦੁਧ ਦਾ ਸਵਾਦ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਦ ਤਾਈਂ ਵਿਲਕਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦੁਧ ਨਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਤੁਸਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਾਟੀਆਂ ਲੀਰਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰੇਸ਼ਮ ਹੰਢਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ। ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ "ਅਵਲ ਖੇਸ਼ ਬਾਦ ਦਰਵੇਸ਼।" ਸਵਾਰਥੀਆਂ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ 'ਅਵਲ ਦੰਦ ਬਾਦਫ਼ਯੰਦ।' ਮਗਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਇਸ ਪਰਪਾਟੀ ਤੇ ਜੋਰ ਦੇਣ ਦੀ ਇਛਾ ਸੀ, ਕਿ 'ਪਹਿਲਾਂ ਹਮਸਾਇਆ ਫੇਰ ਮਾਂ ਪਿਉ ਜਾਇਆ ਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਹਲੇ ਗੁਲੇ ਵਿਚ ਉਖੜੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਵਸਾਉਣ ਹਿਤ ਇਉਂ ਮਾਇਆ ਦਾ ਹੜ ਵਗਾਇਆ :—

(੧) ਪਸ਼ੂ ੪੫੫੦)
(੨) ਬੀ ੧੯੦੯੯)
(੩) ਪਟਰੋਲ ਤੇ ਡੀਜਲ ੫੦੦੦)
(੪) ਘਿਉ ਬੀਮਾਰਾਂ ਨਮਿਤ ੭੫੦)

(੫) ਦਵਾਈਆਂ ੧੨੦੦)
(੬) ਰਾਸ਼ਨ ਤੇ ਲੰਗਰ ੧੬੦੯੨੮)
(੭) ਰਜਾਈਆਂ ੮੫੪੪)
(੮) ਫੁਟਕਲ ੬੨੪)

ਇਸ ਤੋਂ ਉਖੜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਮੀਨਾਂ ਅਲਾਟ ਕਰਾਉਣ ਵਿਚ ਏਧਰ ਦੀ ਭਜ ਦੌੜ ਵਿਚ ਹਜਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਵਖਰੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਪਲਿਉਂ ਲਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਹਿਆ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਸਿਰ ਅਹਿਸਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਪਿਉ ਨੂੰ ਪੁਤਰਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ। ਪੁਤ ਕਪੁਤ ਹੋ ਜਾਣ, ਮਾਪੇ ਕੁਮਾਪੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।"

(੧) ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਾਦਾਰ

(੨) ਸ: ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਭਰ ਮੁਖਤਾਰੇ ਆਮ

———

ਕੁਰਬਾਣੀ ਤਿਨਾ ਗੁਰਸਿਖਾ, ਪਿਛਲ ਰਾਤੀ ਉਠਿ ਬਹੰਦੇ।
ਕੁਰਬਾਣੀ ਤਿਨਾ ਗੁਰਸਿਖਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਵੇਲੈ ਸਰਿ ਨਾਵੰਦੇ।
ਕੁਰਬਾਣੀ ਤਿਨਾ ਗੁਰਸਿਖਾ, ਹੋਇ ਇਕ ਮਨਿ ਗੁਰ ਜਾਪੁ ਜਪੰਦੇ।
ਕੁਰਬਾਣੀ ਤਿਨਾ ਗੁਰਸਿਖਾ, ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਚਲਿ ਜਾਇ ਜੁੜੰਦੇ।
ਕੁਰਬਾਣੀ ਤਿਨਾ ਗੁਰਸਿਖਾ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਿਤਿ ਗਾਇ ਸੁਣੰਦੇ।
ਕੁਰਬਾਣੀ ਤਿਨਾ ਗੁਰਸਿਖਾ, ਮਨ ਮੇਲੀ ਕਰਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲੰਦੇ।
ਕੁਰਬਾਣੀ ਤਿਨਾ ਗੁਰਸਿਖਾ, ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਗੁਰਪੁਰਬ ਕਰੰਦੇ।
ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਫਲੁ ਸੁਫਲੁ ਫਲੰਦੇ ॥੨॥ (ਵਾਰ ੧੨, ਪਉੜੀ ੨)

ਸੰਤ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੱਲੇ ਦਾ ਜਨਮ ਸਿਵਗੜ੍ਹੀਆ·
ਜੀਵਨ ਪਰਚਿਆ

ਪੱਥਰਾਂ 'ਚੋਂ ਹੀਰਾ

"ਮਿਹਰ ! ਮਿਹਰ !! ਮਿਹਰ !!!

ਬਖਸ਼ ! ਬਖਸ਼ !! ਬਖਸ਼ਾਂ !!! ਧੰਨ ਹਨ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ! ਸੁਲਤਾਨਾਂ ਦੇ ਸੁਲਤਾਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਚਿਕੜ ਦੇ ਟੋਏ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਫੁਲਾਂ ਦੇ ਸਿੰਘਾਸਣ ਤੇ ਬਿਠਾਇਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਔਜੜੀ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਕੇਡਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਨੂੰ ਸਿਧੇ ਰਾਹ ਤੋਰਿਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਰਕੀਂ ਜਾ ਰਹੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਖਲੋਣ ਦਾ ਮਾਨ ਬਖਸ਼ਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਮਨੁਖਤਾ ਦੇ ਮਹਿਲ ਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਜਰਨੈਲੀ ਸੜਕ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਇਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਸੂਝ ਆਈ ਕਿ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਵਾੜੇ ਨਾਲ ਲਗਦਾ ਬਨੇਰਾ ਸਾਊਆਂ ਦੀ ਢਾਣੀ ਦਾ ਹੈ, ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਅਗਨ ਕੁੰਡ ਦੀਆਂ ਅਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਧੁਆਖਣ ਵਾਲੇ ਭਾਬੜਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ ਇਕ ਠੰਡਕ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਭੁਲਿਆ ਭਟਕਿਆਂ ਦੀ ਤਪਸ਼ ਦੂਰ ਕਰ ਥਕੇਵਾਂ ਲਾਹ ਹੌਲਾ ਫੁਲ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰੱਸ ਭਿਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਗੀਤ ਅਧਖੜ ਉਮਰ ਦੇ ਗਭਰੋਟੇ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਰਮਿਆਨਾਂ ਕਦ ਮੋਟੇ ਨੇਤਰ ਸਾਂਵਲਾ ਰੰਗ, ਜਿਹੜਾ ਮਜਤਾਨ ਗੜ੍ਹ ਦੀਆਂ ਮਸਤ ਹਵਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਲੀ ਤੇ ਆਸਣ ਵਿਛਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਬੈਠਾ, ਦੇ ਮੁਖੋਂ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਅਲਾਪਿਆ ਜਾ ਰਹਿਆ ਸੀ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਪ੍ਰੇਮ ਘੜੀਆਂ ਲੰਮੇਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਪ੍ਰੇਮ ਲਹਿਰਾਂ ਉਚੇਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ, ਉਸਦੀ ਉਦਾਰਤਾ, ਉਸਦੇ ਗੁਣ, ਉਸਦੇ ਉਪਕਾਰ ਅਗਾਹ ਤੇ ਅਥਾਹ ਹਨ "ਸਨਖਤ੍ਰਵੀ" ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਿੰਨੇ ਮਿੱਠੇ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਫਬਵੇਂ ਹਨ :—

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੀ ਝਲਕ ਨੂਰਾਨੀ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੀ ਕਸ਼ਸ਼ ਰੂਹਾਨੀ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੀ ਦਿਲ ਰਹਿਮਾਨੀ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੀ ਸ਼ਕਤ ਲਾਸਾਨੀ,
ਦਰਸ਼ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਨ ਸਮਾਨੀ,
ਪਰਸ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਰਿਸਆਨੀ,

ਤਰਸ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਭ ਲਈ ਜਾਨੀ,
ਬਰਸ ਜਿਨਾਂ ਦਾ ਬਿਰਹੋਂ ਪਾਨੀ,
ਇਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹਰੀ ਸਨ ।
ਨੈਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਨ ਪਰਖੀਲੇ,
ਬੈਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਧੁਰ ਰਸੀਲੇ,
ਕਰੁਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਤਿ ਸੁਰਤੀਲੇ,
ਚਰਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਤਿ ਫੁਰਤੀਲੇ,
ਮਨ ਸੁਭਾਵ ਦੇ ਅਤਿ ਅਣਖੀਲੇ,
ਤਨ ਭਾਵ ਦੇ ਜੋ ਵਰਤੀਲੇ
ਜਨ ਅਪਨੇ ਲਈ ਜੋ ਮਨਹੀਲੇ,
ਇਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹਰੀ ਸਨ ।

ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਗੁਆਚਾ ਢੇਰ ਚਿਰ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਨੂੰ ਅਰਸ਼ੀ ਹੁਲਾਰੇ ਦੁਆਂਦਾ ਰਿਹਾ । ਦੁਆਵੇ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ? ਜਦ ਇਲਾਹੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ :—

ਫੂਟੋ ਆਂਡਾ ਭਰਮ ਕਾ,
ਮਨਹਿ ਭਇਆ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ।
ਕਾਟੀ ਬੇੜੀ ਪਗਹ ਤੇ,
ਗੁਰਿ ਕੀਨੀ ਬੰਦਿ ਖਲਾਸੁ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅਜਬ ਪਲਟਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਬੰਧਨ ਕਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਚੌਪਾਸੀਂ ਨੂਰੋਂ ਨੂਰ ਪਸਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜਦ ਕਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਦਸਦਿਆਂ ਦਸਦਿਆਂ ਉਸ-ਦੇ ਲੂੰ ਕੰਡੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਕੰਬਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਡਰਿਆ ਡਰਿਆ ਲਗਦਾ ਹੈ । ਅੱਖਾਂ ਅਗੇ ਸਰੋਂ ਫੁਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਕਈ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਇਉਂ ਬੁਲਾਰਾ ਕਰਨ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਬਦਲਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਚੀਰ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਵਲ ਚੜ੍ਹਨਾਂ ਲੋਚਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹਥ ਜੋੜ ਅਰ-ਦਾਸਾ ਸੋਧਨ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਤਾਊਸਾਂ ਵਾਲੇ, ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਤੇ ਤੁਠਾ ਹੈਂ, ਕੁਲ ਆਲਮ ਤੇ ਮਿਹਰ ਬਰਖਾ ਕਰ, ਤੇਰਾ ਕੋਟਾਨ ਕੋਟ ਧੰਨਵਾਦ, ਜਿਸ ਮਨੁਖਾ ਜਨਮ ਦਾ ਲਾਹ ਲੈਣਾ ਦਰਸ਼ਾਇਆ । ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਜ ਦਾਨਿਆਂ ਦਾ ਦਾਨਾ

ਤੇ ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਦਾ ਮਸਤਾਨਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਦ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਟਾਹਣੇਂ ਲਗਰਾਂ ਛੱਡ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਇਹ ਕਬਿਆਂ ਤੋਂ ਕੱਬਾ ਤੇ ਅੜਬਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੜਬ ਸੀ। ਇਹ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਿਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਵਧੀਆ ਖਿਡਾਰੀ, ਛਾਤੀ ਚੌੜੀ, ਜੁਸਾ ਕਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਤੇ ਭਾਰ ੨੨੫ ਪੌਂਡ ਸੀ, ਕੁਸ਼ਤੀ ਦਾ ਚੈਂਪੀਅਨ ਸੀ। ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਵੀ ਲਾਇਕ ਸੀ। ਹਰ ਵੇਰ ਇਮਤਿਹਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲੇ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰਾਂ ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਕਾਲਿਜ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਨੇ ਬੰਦਾ ਨਾ ਬਣਾਇਆ, ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਠੀਕ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ :—

ਪੜਿਆ ਮੂਰਖ ਆਖੀਐ
ਜਿਸ ਲਬ ਲਭੋ ਅਹੰਕਾਰ

ਹੈਫ ! ਸਦ ਹੈਫ !! ਉਸ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਫੋਕੀ ਸ਼ੂਕਾਸ਼ਾਕੀ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਲਿਸ਼ਕ ਪੁਸ਼ਕ ਵਧਾਉਂਦੀ ਏ, ਜਿਹੜੀ ਹੰਗਤਾ ਦੇ ਗੁਬਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਫਲਾਉਂਦੀ ਏ, ਅੰਦਰਲੇ ਨੂੰ ਦਮਕਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਅੰਦਰਲੇ ਨੂੰ ਧੁਆਂਖਦੀ ਏ, ਅਸਲ ਵਿਦਿਆ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਸਤਿ ਅਸਤਿ ਦਾ ਕਿਰਨਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਦੁਧ ਤੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਅਡ ਅਡ ਕਰਦੀ ਏ, ਜਿਹੜੀ ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਪਾਰਸ ਬਣਾਉਂਦੀ ਏ, ਜਿਹੜੀ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਮਨੁਖ ਵਿਚ ਬਦਲਦੀ ਏ, ਜਿਹੜੀ ਦੇਵ ਪੁਰੀ ਦਾ ਰਾਹ ਵਿਖਾਉਂਦੀ ਏ, ਜਿਹੜੀ ਸੂਰ ਤੇ ਗਾਂ ਦਾ ਅੰਤਰ ਦਸਦੀ ਏ, ਜਿਹੜੀ ਹਲਾਲ ਤੇ ਹਰਾਮ ਦਾ ਫਰਕ ਦਸਦੀ ਏ। ਪਰ ਇਸ ਯੁਗ ਦਾ ਵਿਦਿਆ ਨੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਕੋਟ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਸਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਤੇ ਅਭਿਮਾਨ ਦੇ ਪਲਸਤਰ ਦੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਤੈਹਾਂ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿਤੀਆਂ। ਅਖਾਂ ਤੇ ਇੰਨੀ ਚਰਬੀ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਕਿ ਹਮ ਚੂੰ ਮਾਂ ਦੀ ਗਰੇ ਨੇਸਤ ਦੀ ਮੁਹਾਰਨੀ ਰਟੀ ਜਾਂਦਾ।

ਕਾਲਿਜ ਵਿਚ ਛੁਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੋਟਲੇ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਗਿਆ। ਫਲੇ ਵਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਵੀ ਪੈਲੀ ਬੰਨੇ ਗਿਆ। ਇਸਦਾ ਚਾਚਾ ਫਲਾ ਵਾਹ ਰਹਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਇਸ ਨਾਲ ਹਾਸਾ ਠੱਠਾ ਕੀਤਾ ਪਰ ਹਾਸੇ ਦਾ ਮੜਾਸ਼ਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਚਾਚੇ ਹਾਸੇ ਨਾਲ ਗਾਲ ਕਢੀ। ਇਸ ਨੇ ਇਕ ਵੇਰ ਰੋਕਿਆ। ਚਾਚੇ ਨੇ ਪਹਿਲਾ ਵਤੀਰਾ ਕਾਇਮ ਰਖਿਆ। ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਾਰਾ...੧੫੦ ਸੈਂਟੀ ਗਰੇਡ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਕਿ ਗਾਹ ਇਕਠਾ ਕਰਦੀ ਕਰਦੀ ਤੰਗਲੀ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਚਾਚੇ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਜਾ ਪਈ, ਤੇ ਚਾਚਾ ਧਰਮ ਰਾਜ ਦੀ ਅਦਾਲਤੇ ਪਰਚਾ ਦੇਣ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਤੁਸੀਂ ਕਦੀ ਉਸਦੀ ਪਿਠ ਤੋਂ ਕੁਰਤਾ ਚੁਕਕੇ ਵੇਖੋ ਛੇ ਕੁਹਾੜੀਆਂ ਦੇ

ਨਿਸ਼ਾਨ ਅਜੇ ਵੀ ਵਿਖਾਈ ਦੇਣਗੇ । ਇਹ ਸਭ ਹੈਂਕੜ ਬਾਜੀ ਦੇ ਕਰਿਸ਼ਮੇ ਹਨ ।

ਬੀ. ਏ. ਪਾਸ ਕਰ ਇਹ ਨੈਰੋਬੀ ਚਲਾ ਗਿਆ । ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਹਾਈਡਲੋ ਅਲੈਕ-ਟੀਕਲ ਤੇ ਮੈਕੇਨੀਕਲ ਐਨਜੀਨਅਰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਡੇਵਿਸ ਸ਼ਰਟਲ ਕੰਪਨੀ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਲਈ । ਬਾਰਾਂ ਸੌ ਮਹੀਨਾ ਲਗ ਗਿਆ । ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਗਲ ਏ ਜਦੋਂ । ੧੨੦੦ ਮਹੀਨਾ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਸਮਝਦਾ ਸੀ । ਪੱਛਮੀ ਸਭਿਅਤਾ ਲਗੀ ਰੰਗ ਵਿਖਾਉਣ । ਇਹ ਜਗ ਮਿਠਾ ਅਗਲਾ ਕਿਸ ਡਿਠਾ, ਖਾਓ, ਪੀਓ ਮੌਜ ਉਡਾਓ ਦਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ । ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਫਤਰੋਂ ਆਉਂਦਾ ਤੇ ਅਗਲੇ ਭਲਕ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬਹਿ ਲਾਲ ਪਰੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਵਾ ਭੇਜਦਾ, ਉਹ ਵਿਚਾਰੀ ਹੱਥ ਜੋੜ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦੀ । ਨਾਲ ਹੀ ਕਬਾਬ ਦੀਆਂ ਪਲੇਟਾਂ ਮੇਸ ਤੇ ਟਿਕ ਜਾਂਦੀਆਂ । ਛੁਰੀ ਕਾਂਟੇ ਸਭ ਹਾਜਰ । ਖਾਈ ਜਾ, ਪੀਵੀ ਜਾ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਫੁਰਸਤ ਹੁੰਦੀ ਜਦ ਸਭ ਪਲੇਟਾਂ ਖਾਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਬੋਤਲਾਂ ਦਾ ਥਲਾ ਨੰਗਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਚਸਕਾ ਇਤਨਾ ਵਧ ਗਿਆ ਕਿ ਮੁਰਗੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਗੁਜਾਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਕੁਕੜਾਂ ਦੇ ਡਾਲੇ ਭਰੇ ਰਹਿੰਦੇ, ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਪੇਟੀ ਮੰਜੇ ਹੇਠਾਂ ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ । ਪੂਰਾ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਰਾਸ਼ਨ । ਜੇ ਕੋਈ ਯਾਰ ਦੋਸਤ ਆ ਜਾਵੇ ਪੇਟੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੇੜਨਾਂ ਠੇਕੇ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾਕੇ ਪਲਾਉਣੀ ।

ਪਰ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦਾ ਇਤਨਾਂ ਅਸਰ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ ਕਿ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਇਸ਼ਨਾਨ ਵੀ ਕਰਦਾ ਤੇ ਬਾਣੀ ਵੀ ਪੜ੍ਹਦਾ । ਜੇ ਕਿਤੇ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਚਲਦੀ ਤਾਂ ਘੰਟਿਆਂ ਬਧੀ ਉਸਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਿਰ ਡਾਹੀ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਮੁਛ ਨੀਵੀਂ ਨ ਹੋਣ ਦੇਂਦਾ ॥ ਹੈਰਾਨੀ ਤਾਂ ਤਾਂਹੀਏ ਹੈ । ਇਕ ਪਾਸੇ ਬਾਰਾਂ ਵੇਰ ਪਾਠ ਹੁੰਦਾ :

ਅਸੰਖ ਮੂਰਖ ਅੰਧ ਘੋਰ ॥
ਅਸੰਖ ਚੋਰ ਹਰਾਮ ਖੋਰ ॥
ਅਸੰਖ ਗਲ ਵਢ ਹਤਿਆ ਕਮਾਹਿ ॥
ਅਸੰਖ ਪਾਪੀ ਪਾਪ ਕਰਿ ਜਾਹਿ ॥

ਮਗਰ ਮੁਰਗਾ ਖਾਧੇ ਬਿਨਾਂ ਨੀਂਦ ਵੀ ਨ ਪੈਂਦੀ

ਸੰਤਨ ਕੈ ਦੂਖਨਿ ਆਰਜਾ ਘਟੈ ॥
ਸੰਤ ਕੈ ਦੂਖਨਿ ਜਮ ਤੇ ਨਹੀਂ ਛੁਟੈ ॥
ਸੰਤ ਕੈ ਦੂਖਨਿ ਸੁਖੁ ਸਭ ਜਾਇ ॥
ਸੰਤ ਕੈ ਦੂਖਨਿ ਨਰਕ ਮਹਿ ਪਾਇ ॥

ਸੰਤ ਕੈ ਦੂਖਨਿ ਮਤਿ ਹੋਇ ਮਲੀਨ ॥
ਸੰਤ ਕੈ ਦੂਖਨਿ ਸੋਭਾ ਤੇ ਹੀਨ ॥
ਸੰਤ ਕੈ ਹਤੇ ਕਉ ਰਖੈ ਨ ਕੋਇ ॥
ਸੰਤ ਕੈ ਦੂਖਨਿ ਥਾਨ ਭ੍ਰਿਸਟ ਹੋਇ ॥

ਇਸਦਾ ਰਟਨ ਵੀ ਨਿਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਹੁੰਦਾ, ਮਗਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੰਤ ਦਿਸ ਪੈਣ ਤਾਂ ਵਿਹਲੜ, ਨਿਖਟੂ, ਕੰਮ ਚੋਰ, ਦੇਸ਼ ਤੇ ਭਾਰੂ ਸਮਾਜ ਦਾ ਇਕ ਮੁਰਦਾ ਭਾਗ ਜਾਪਦੇ।

ਜਦ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜਵਾਨ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਵਿਆਹ ਬੀਬੀ ਨਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਪੁਤਰੀ ਸ: ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਨਰਿੰਦਰ ਸੀਨੀਅਰ ਕੈਂਬਰਜ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਬੀ. ਏ. ਪਾਸ ਸੀ। ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਨਰਿੰਦਰ ਨੂੰ ਜਿਥੇ ਤਨ ਤੇ ਮਨਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਾਲ ਮਾਲਾ ਮਾਲ ਕਰ ਰਖਿਆ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੁਘੜਤਾ ਦਿਲ ਦੀ ਸਚਾਈ, ਤੇ ਗੁਰ ਸਿਖੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਕਰ ਰਖਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਠੀਕ ਇਸਤਰੀ ਸੀ, ਜੇ ਇਸਤਰੀ ਇਸਤਰੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਘਰ ਨੂੰ ਸਵਾਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕੌਮ ਨੂੰ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਉਚਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਾਸ਼ ! ਭਾਰਤੀ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦੀ ਆਪਣੇ ਫਰਜ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦੀ, ਮਗਰ ਅਜ ਦੀ ਨਾਰੀ ਨਿਰੀ ਨਾਰ ਹੈ, ਪਛਮ ਦੀ ਦਿਲ-ਦਾਰ ਹੈ, ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਦੀ ਖਾਣ ਹੈ, ਨਰਕ ਦੀ ਪੜਾ ਹੈ। ਮਗਰ ਨਰਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਗਦੀ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੀ, ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਜੁਟਦੀ, ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੀ ਤੇ ਘਰਦੇ ਕੰਮਕਾਜਾਂ ਵਿਚ ਜੁਟ ਪੈਂਦੀ, ਵਡਿਆਂ ਛੋਟਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੀ, ਜਦ ਸਮਾ ਮਿਲਦਾ ਤਾਂ ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ।

ਜਦ ਇਸ ਨੇ ਪਤੀ ਦੇਵ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਵੇਖੀ ਤਾਂ ਕੌੜੇ ਘੁਟ ਵਾਂਗੂੰ ਪੀ ਗਈ। ਮੱਥੇ ਵਟ ਨਾ ਪੈਣ ਦਿਤਾ। ਆਪਣੇ ਕਰਤਵ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਦੀ ਗਈ। ਜਦ ਕਦੀ ਪਤੀ ਦੇਵ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਵੇਖਦੀ ਤਾਂ ਡੁਲ੍ਹ ਪੈਂਦੀ। ਇਸਦੀਆਂ ਭੁਬਾਂ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੀਆਂ, ਗਲੇਡੂ ਛਲਕ ਪੈਂਦੇ ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਦੀ ਹੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ! ਹੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਹੇ ਜ਼ਾਹਰਾ ਜ਼ਹੂਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਦੇਵ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਤੁਠ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਿਕੜ ਦੇ ਟੋਏ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਤੇ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਬਖਸ਼। ਇਸਨੂੰ ਸਮੱਤੇ ਲਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁਰਲਭ ਜਨਮ ਬਿਰਥਾ ਨਾ ਜਾਵੇ।

ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਬੀਤਿਆ ਤਾਂ ਸੰਤ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੈਰੋਬੀ ਗਏ। ਸੰਤ ਸਦਾ ਪਰ-ਉਪਕਾਰੀ, ਸੰਤ ਸਦਾ ਭਲਾ ਲੋਚਕ, ਸੰਤ ਨਿਰਾ ਨੂਰ, ਸੰਤ ਰਬ ਦੀ ਜੋਤੀ ਦੇ ਸੋਮੇ ਆਪ

ਦੁਖ ਭਾਗਣ ਤੇ ਦੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣ । ਇਕ ਕਵੀ ਸੰਤ ਬਾਰੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ :—

ਜਦੋਂ ਜਾਗਦੇ ਭਾਗ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਦੇ
ਸੈਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤੋਰਦਾ ਰਾਮ ਸਾਧੂ
ਕਿਤੇ ਰਾਤ ਗੁਜਾਰ ਸੁਧਾਰ ਚਲੇ
ਕਿਤੇ ਘੜੀ ਘੰਟਾ ਕਿਤੇ ਜਾਨ ਸਾਧੂ
ਜਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਕਰਨ ਵਰਖਾ
ਮੇਟਣ ਤਪਤ ਤੇ ਦੇਣ ਅਰਾਮ ਸਾਧੂ

ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕਈ ਭੁਟਕੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਗ ਪਾਇਿਆ ਕੁਸੰਗ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਸੰਗਤ ਮਿਲਾਇਿਆ । ਕਈਆਂ ਦਾ ਕੋੜ੍ਹ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਈਆਂ ਦਾ ਮੋਤੀਆਂ ਬਿੰਧ ਤੇ ਕਈਆਂ ਦਾ ਟੀਆ ਲਾਹਿਆ । ਨਰਿੰਦਰ ਵੀ ਸਤਿਸੰਗ ਜਾਂਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਸੁਣਦੀ ਤੇ ਪਤੀ ਦੇਵ ਵਾਸਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀ ।

ਇਕ ਵੇਰ ਡੂੰਘੀ ਰਾਤ ਗਿਆਂ ਨਰਿੰਦਰ ਸਤਿਸੰਗ ਤੋਂ ਮੁੜੀ । ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਤ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲੈ ਆਈ । ਨਰਿੰਦਰ ਨੇ ਬੂਹਾ ਖਟਖਟਾਇਿਆ । ਉਧਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਬਿਸਤਰੇ ਤੇ ਲੇਟਣ ਲਗਾ ਸੀ ।

'ਕੌਣ ?'

'ਦਰਵਾਜਾ ਖੋਲ੍ਹੋ'

'ਇਹ ਵੇਲਾ ?'

'ਸੰਤ ਜੀ ਆਏ ਨੇ'

'ਸੰਤ ਕਿ ਚੋਰ ? ਇਹ ਵੇਲਾ ਸਾਧਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ' ਚੋਰਾਂ ਧਾੜਵੀਆਂ ਦਾ ਹੈ' ਦਰਵਾਜਾ ਖੁਲ੍ਹ ਗਿਆ । ਸੰਤ ਅੰਦਰ ਆ ਗਏ । ਬੈਠਦਿਆਂ ਹੀ ਮਿਠਾ ਜੇਹਾ ਕਿਹਾ 'ਸਰਦਾਰ ! ਤੂੰ ਠੀਕ ਕਹਿਆ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਧਾੜਵੀ ਹਾਂ, ਚੋਰ ਹਾਂ, ਤੇ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਵਲ ਦਸਦੇ ਹਾਂ ਜਤਨ ਕਰਾਂਗੇ, ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇਸ ਆਸਾਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਚੋਰੀ ਚੋਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦੇਸ ਦਾਖਲ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ।' ਗਲੀਂ ਬਾਤੀਂ ਸਾਰੇ ਬਰਾਜ ਗਏ ।

ਸਵੇਰ ਸਾਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਉਠਿਆ, ਦੰਦਾਂ ਤੇ ਬੁਰਸ਼ ਮਾਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ । ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਪਾਠ ਕੀਤੇ ਤੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਪੜ੍ਹੀ । ਸੰਤਾਂ ਮੌਕਿਆ ਤਾੜ ਕੇ ਕ੍ਰਿਹਾ 'ਸਰਦਾਰ ਜੀ ! ਤੂੰ ਸਾਡੀ ਇਕ ਗਲ ਮੰਨ, ਸਾਰੀ ਸੁਖਮਨੀ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਕ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਤੇ ਯਾਰ੍ਹਾਂ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਕ ਪਾਠ ਕਰਿਆ

ਕਰ, ਪਰ ਕਰਿਆ ਕਰੁ ਸਮਝਕੇ' ਸੰਤ ਇਹ ਕਹਿ ਉਠ ਬੈਠੇ। ਕੀ ਹਲ ਵਾਹ ਦਿਤਾ ਏ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਮਾਲਕ ਆਪ ਬੀ ਪਾਏਗਾ।'

ਸੰਤ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਈ ਉਬਾਲ ਉਠੇ ਅੰਤ ਇਥੇ ਆਕੇ ਮਨ ਟਿਕ ਗਿਆ ਕਿ ਏਸ ਵਿਚ ਕੀ ਹਰਜ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਯਾਰਾਂ ਪਾਠ ਕਰਨੇ ਹਨ, ਇਕ ਕਰਾਂਗਾ ਤੇ ਜਿਥੇ ਸਾਰੀ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਕ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਾਂਗਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੀ ਹਰਜ ਹੈ। ਜ਼ਰਾ ਸਮਝਕੇ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਪਾਠ ਅਰੰਭਿਆ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਰੋਕ ਲਿਆ :—

ਤੀਰਥਿ ਨਾਵਾ ਜੇ ਤਿਸੁ ਭਾਵਾ
ਵਿਣੁ ਭਾਣੇ ਕਿ ਨਾਇ ਕਰੀ।
ਜੇਤੀ ਸਿਰਠਿ ਉਪਾਈ ਵੇਖਾ
ਵਿਣੁ ਕਰਮਾ ਕਿ ਮਿਲੈ ਲਈ।
ਮਤਿ ਵਿਚ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਮਾਣਕ
ਜੇ ਇਕ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਖ ਸੁਣੀ।

ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ 'ਜੇ ਇਕ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਖ ਸੁਣੀ' ਨੂੰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਫੇਰ ਅਗੇ ਜਾ ਕੇ ਰੁਕ ਗਿਆ :—

ਭਰੀਐ ਹਥੁ ਪੈਰੁ ਤਨੁ ਦੇਹ ॥
ਪਾਣੀ ਧੋਤੈ ਉਤਰਸੁ ਖੇਹ ॥
ਮੂਤ ਪਲੀਤੀ ਕਪੜੁ ਹੋਇ ॥
ਦੇ ਸਾਬੂਣੁ ਲਈਐ ਓਹੁ ਧੋਇ ॥
ਭਰੀਐ ਮਤਿ ਪਾਪਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥
ਓਹੁ ਧੋਪੈ ਨਾਵੈ ਕੈ ਰੰਗਿ ॥

ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੰਨ ਲਿਆ :—

ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਖ ਕੀ ਕਰੈ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ॥
ਸੇਵਕ ਕਉ ਗੁਰੁ ਸਦਾ ਦਇਆਲ ॥
ਸਿਖ ਕੀ ਗੁਰ ਦੁਰਮਤਿ ਮਲੁ ਹਿਰੈ ॥
ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਉਚਰੈ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਖ ਕੇ ਬੰਧਨ ਕਾਟੈ ॥
ਗੁਰ ਕਾ ਸਿਖੁ ਬਿਕਾਰ ਤੇ ਹਾਟੈ ॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਿਖ ਕਉ ਨਾਮ ਧਨੁ ਦੇਇ ॥
ਗੂਰ ਕਾ ਸਿਖੁ ਵਡਭਾਗੀ ਹੇ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਖ ਕਾ ਹਲਤ ਪਲਤੁ ਸਵਾਰੈ ॥
ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਖ ਕਉ ਜੀਅ ਨਾਲ ਸਮਾਲੈ ॥

ਹੁਣ ਪਾਠ ਵਿਚ ਸਵਾਦ ਤਾਂ ਵਧ ਗਿਆ । ਮਗਰ ਸੁਭਾਉ ਵਿਚੋਂ ਤੁਰਸ਼ੀ ਨ ਘਟੀ । ਅਜੇ ਵੀ ਸਾਧੂ, ਸੰਤ ਗੁਰੂ, ਪੀਰ, ਫਕੀਰ ਯਰਕਾਨ ਦੇ ਰੋਗੀ ਵਾਂਗੂ ਪੀਲੇ ਪੀਲੇ ਵਿਖਾਲੀ ਦੇਣ ।

ਭਾਗਾਂ ਭਰਿਆ ਸੰਮਤ ੨੦੧੦ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ

ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੋਧਣ ਧਰਤਿ ਲੋਕਾਈ ।

ਆਪ ਜੀ ਮੰਬਾਸੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ । ਲਗੀਆਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਘਨਘੋਰਾਂ ਉਠਣ । ਤਾਊਸ਼ ਦੀਆਂ ਟੁਨਕਾਰਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਵਜਦ ਵਿਚ ਲੈ ਆਂਦਾ । ਸੁਕੇ ਤੇ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਲਗੇ ਹਰੇ ਹੋਣ ! ਕਲੀਆਂ ਲਗੀਆਂ ਪਟਾਕਣ । ਲਗੀ ਮਿਹਰ ਵਰਸ਼ਾ ਹੋਣ, ਅਨੇਕ ਪਾਮਰਾਂ ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕੀਤਾ । ਨੈਰੋਬੀ ਤੋਂ ਕਟੀ ਆਸ਼ਿਕ ਦੀਦਾਰਿਆਂ ਖਾਤਰ ਨਦੀਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਬਤ ਚੀਰ ਜਾ ਚਰਨ ਪਰਸੇ । ਤਨੋਂ ਮਨੋਂ ਨਿਹਾਲ ਹੋਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੈਰੋਬੀ ਨੂੰ ਵੀ ਭਾਗ ਲਾਏ । ਕਈਆਂ ਲੰਗਰ ਕੀਤੇ, ਕਈਆਂ ਘਰ ਚਰਨ ਪਵਾਏ, ਮਗਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਿਸੇ ਐਸੇ ਜਾਨਵਰ ਦਾ ਸਾਇਆ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਦਿਨੇ ਵੀ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਿਆ ਨਜਰੀਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ।

ਇਕ ਦਿਨ ਨਰਿੰਦਰ ਨੇ ਝਕਦਿਆਂ ਝਕਦਿਆਂ ਪਤੀ ਦੇਵ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ 'ਅਸੀਂ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਪਵਾ ਲਈਏ ।'

'ਭਲੀਏ ਲੋਕਣੇ ! ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਪੀਰ ਨਜ਼ਰੀਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਸਭ ਦੁਕਾਨ ਦਾਰੀਆਂ ਹਨ । ਜੇ ਤੂੰ ਚਰਨ ਪਵਾਉਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਪੁਵਾ ਲੈ, ਮੇਰੀ ਜੇਬ 'ਚੋਂ ਜਾਣੇ ਹਨ, ਕੇਵਲ ਦੋ ਸ਼ਲਿੰਗ । ਮੈਂ ਆਪ ਮੱਥਾ ਮੁਥਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਟੇਕਣਾ । ਤੂੰ ਜਾਣੀ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਕੰਮ' ਨਰਿੰਦਰ ਦਿਲੋਂ ਰਾਜੀ ਹੋ ਗਈ । ਜਿਵੇਂ ਹੋਵੇਗਾ ਵੇਖੀ ਜਾਊ, ਸਤਿਗੁਰ ਚਰਨ ਤਾਂ ਪਾ ਲੈਣ । ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ

ਨਰਿੰਦਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਹਿਆ । ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਹਿਆ ਬੀਬਾ ਆਪ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਲੈ, ਨਰਿੰਦਰ ਮੁੜ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਗਈ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਔੜਦੇ । ਮੈਂ ਕਦੇ ਅਰਦਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਮੈਂ ਭਰੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਖਲੋਵਾਂ, ਪਰ

ਸਤਿ: ਸ੍ਰੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ੨੦੧੦ ਬਿ:
ਪਹਿਲਾ ਦੌਰਾ-ਅਫਰੀਕਾ ਰਸਤੇ ੧੯੫੩ ਈ:
ਬੰਬਈ ਤੋਂ ਮਬਾਸੇ-ਤੋਂ ਨੈਰੋਬੀ.

ਜਦ ਇਸਤਰੀ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੇ ਆ ਜਾਵੇ, ਫੇਰ ਸਭ ਲੋਕ ਲਾਜਾਂ ਪਿਛੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਸੀ ਧਰਮ ਦਾ ਪਾਸਾ। ਵਿਚਾਰੀ ਝਕਦੀ ਝਕਦੀ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਖਲੋਤੀ।

"ਕਿਉਂ ਬੀਬੀ ?"
"ਜੀ ਚਰਨ ਪਾਓ"

ਬੜੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਹੈਰਾਨ ਸਨ, ਸਾਰੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਸਨ। ਕਿ ਇਹ ਗਲ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਹ ਬੜਾ ਅਖੜ ਖਾਨ ਏ। ਇਹ ਗਲ ਕਦਾਚਿਤ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦੀ। 'ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੂੰ ਈ ਗਰੀਬਣੀ ਦੀ ਲਾਜ ਰਖੀਂ ! ਇਹ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰੀ ਨਿਰੀ ਗਊ ਏ।' ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਦਿਤੀ।

ਨਰਿੰਦਰ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਘਰ ਪੁਜੀ। ਅੱਖ ਦੇ ਪਰਕਾਰੇ ਵਿਚ ਕਮਰਾ ਝਾੜ ਪੂੰਝ ਸਾਫ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਮੰਜਾ ਡਾਹ ਦਿਤਾ। ਉਪਰ ਦੁਧ—ਚਿੱਟੀ ਚਾਦਰ ਵਿਛਾ ਦਿਤੀ ਹੋਰ ਬਾਦਾਮ, ਫੂਲ, ਥਾਲ ਵਿਚ ਰਖ ਉਪਰ ਚਿਟਾ ਰੁਮਾਲ ਪਾ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਖ, ਦਰਵਾਜੇ ਵਿਚ ਖਲੋ, ਲਗੀ ਅੱਡੀਆਂ ਚੁਕ ਰਾਹ ਵੇਖਣ।

ਹੁਣ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਜਬ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿਛੋਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਇਹ ਅਜਬ ਗਲ ਏ, ਪਰ ਲੋਕ ਗਲਾਂ ਬੜੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੂਕਿਆ ਦੇ ਤਾਂ ਉਪਮਾ ਕਰਦਿਆਂ ਬੁਲ ਨਹੀਂ ਸੁਕਦੇ। ਰੋਜ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਦੀਨ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਾਲੀ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿਮਰੀਐ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ੁਮਾਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਛੁਡਾਇ। ਸ਼ਾਤ ਮੂਰਤ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿਮਰੀਐ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਟੁਟੀ ਲਈ ਮਲਾਇ। ਹਾਜ਼ਰ ਹਜ਼ੂਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿਮਰੀਐ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਸੁਚ ਸੋਧ ਤੇ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦਿਤਾ ਚਲਾਇ।" ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਜਾਣਾ ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਕੰਨੋਂ ਫੜਕੇ ਭਜਨ ਦੇਣ।

ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਿਆਲਾਂ ਵਿਚ ਡੁਬਾ ਸੀ ਕਿ ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਘਿਰੇ ਆ ਗਏ। ਸੰਗਤਾਂ ਜੈਕਾਰੇ ਛੱਡੇ। ਆਂਢੀਆਂ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਚਰਨ ਪਰਸੇ ਸਤਿ— ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਸਕਾਂਦੇ ਮੁਸਕਰਾਂਦੇ ਮੰਜੇ ਤੇ ਜਾ ਸ਼ਸ਼ੋਭਤ ਹੋਏ। ਨਰਿੰਦਰ ਭੇਟਾ ਲਿਆ ਹਾਜ਼ਰ ਕੀਤੀ। ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਇਕ ਗੁਠੇ ਲਗ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਮੌਜ ਵਿਚ ਆ ਚੀਨੀ ਵਾਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਜਾਣ, ਸੰਤ ਜਿਊਣ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਤੇ ਹੋਰ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਅਰੰਭ ਦਿਤੇ। ਸਰੋਤੇ

ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸੁਣਦੇ ਸਨ, ਮੁਗਧ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਅਜਬਾ ਸ਼ਾਂਤ ਵਰਤ ਗਈ। ਵਾ ਵਗਦੀ ਰੁਕ ਗਈ, ਸੂਰਜ ਥਮ ਗਿਆ। ਰੁਖ ਬ੍ਰਿਛ ਚਿੜੀਆਂ ਕਬੂਤਰ ਸਭ ਵਜਦ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਕੋਈ ਪੌਣਾ ਘੰਟਾ ਛਹਿਬਰ ਲਗੀ।

ਅਖੀਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਲ "ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਿੰਨੇ ਲੋਇਣਾ" ਕੀਤੇ ਤੇ ਹਸਦਿਆਂ ਹਸਦਿਆਂ ਪੁਛਿਆ।

'ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖਾ! ਕੁਝ ਖਾਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਏਂ?'

'ਜੀ! ਇਕ ਮੁਰਗਾ। ਨੇਮ ਨਾਲ'

'ਪੀਂਦਾ ਹੁੰਨਾ ਏਂ?'

ਇਕ ਬੋਤਲ'

ਸੁਆਦ ਲਗਦਾ ਈ?

ਜੀ ਸਵਾਦ ਲਗਦਾ ਏ ਤਾਹੀਏਂ ਖਾਂਦਾ ਪੀਂਦਾ ਹਾਂ।

ਲੈ ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖਾ!

ਅਗੋਂ ਸਮਝ ਚਲੋ ਨੰਦ ਲਾਲਾ

ਪਿਛੇ ਜੋ ਬੀਤੀ ਸੋ ਬੀਤੀ।

ਸੰਤ ਗਿਆਨਾ ਸਿੰਘ ਜੀ! ਇਸਨੂੰ ਕੰਨੋਂ ਫੜ ਕੇ ਭਜਨ ਦਸਦਿਓ। 'ਕੰਨੋਂ ਫੜਨ' ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੰਨੀ ਹੀ ਪੈਣੇ ਸਨ-ਕਿ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪੁਲ ਕਾਂਵਲੀ ਆ ਗਈ। ਰੋਮ ਰੋਮ ਹੁਲਾਸ ਗਿਆ। ਨੇਤਰ ਸਜਲ ਹੋ ਗਏ। ਸਿਰ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਚਰਨ ਤੇ ਜਾ ਡਿਗਾ। ਦਰਸ਼ਕ ਵੀ ਵਿਸਮਾਦ ਨਿਰਿੰਦਰ ਦਾ ਮਨ ਬਾਗੋ ਬਾਗ ਹੋ ਰਹਿਆ ਸੀ। ਸੰਤ ਗਿਆਨਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਠੇ ਤੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਭਜਨ ਦਸ ਦਿਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਠ ਬੈਠੇ। ਅਗਲੇ ਘਰ ਭਾਗ ਲਾਣ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਦ ਸੁਰਤ ਹੇਠਲੇ ਮੰਡਲਾਂ ਵਿਚ ਉਤਰੀ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੌਲਾ ਹੌਲਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹਿਆ ਸੀ। ਮਨ ਵਿਚ ਚੋ ਮੈਂ ਤਾਂ ਭੁਲਿਆ ਈ ਰਹਿਆ ਇਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਕੌਡੇ ਦੇ ਤਪਦੇ ਕੜਾਹੇ ਨੂੰ ਠਾਰਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਉਹੋ ਮਿਹਰਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਦੇਵ ਲੂਤ ਤੇ ਤੁਠਾ ਸੀ, ਇਹ ਠੀਕ ਉਹ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਦੇ ਵਲ ਕਢੇ ਸਨ, ਇਹ ਉਹੋ ਹਾਜੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਮੱਕੇ ਨੂੰ ਘੁਮਾਇਆ ਸੀ, ਇਹ ਉਹੋ ਬਾਬਾ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਸਿਧਾਂ ਨੂੰ ਸਿਧਾ ਰਾਹ ਵਿਖਾਇਆ ਸੀ, ਇਹ ਉਹੋ ਸਬਜੇ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਸੈਦ ਖਾਂ ਵਰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਚਰਨੀ ਲਾਇਆ ਸੀ। ਹੇ ਮਿਹਰਾਂ ਦੇ ਸਾਈਂ ਬਖਸ਼! ਬਖਸ਼!! ਬਖਸ਼!!'

ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੁਕੜ ਦੇ ਡਾਲੇ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦਿਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਪੇਟੀ ਮੂਧੀ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਵਜੋਂ ਦੋ ਬੋਤਲਾਂ ਰਖ ਲਈਆਂ। ਬਾਕੀ ਭੰਨ ਦਿਤੀਆਂ। ਲਗੇ ਮਾਲਾ ਨੂੰ ਗੇੜੇ ਦੇਣ। ਨਿਤ ਪ੍ਰਤੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਗਣਾ, ਸਣਕੇਸੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਸਿਮਰਨ ਮੁੜ ਬਾਣੀ। ਲਗਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਨ। ਹੋਣ ਲਗਾ ਸਿਨਮਾ ਕਲੱਬਾਂ ਤੇ ਨਾਚ ਘਰਾਂ ਦਾ ਬਾਈ ਕਾਟ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਨੇਕ ਰੂਹਾਂ ਦਾ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲਾਇਆ। ਇਸ ਦੇਵ ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਤਕ ਅਫਰੀਕਾ ਦੇ ਗੋਰੇ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਸਭ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਏ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਸੰਡੇ ਪੋਸਟ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਸਫੇ ਤੇ ਲਿਖਿਆ।

ਮੰਨੋ ਭਾਵੇਂ ਨ ਮੰਨੋ ਉਹ ਸਿਖ ਵੀ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਮਾਸ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ, ਉਹ ਵੀ ਸਿਖ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਰਾਬ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦੇ, ਇਹ ਪਰੀਆਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਚਾਈ ਹੈ।

ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੈਰੋਬੀ ਦੌਰੇ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਚੰਗਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ। ਉਹ ਵੀ ਪਿਆਰ ਤਕਣੀ ਨਾਲ ਕੀਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਸੁਰਤੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਰਹਿੰਦੀ।

ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਹ ਦਾ ਉਹਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦੇਸਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਖਬਰ ਪੁਜੀ ਤਾਂ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਾਲਾ ਵਗਾਹ ਮਾਰੀ ਤੇ ਵੈਰਾਗੀ ਹੋਇਆ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਬਚਨ ਕਰੀ ਜਾਵੇ 'ਜਿਹਦੇ ਆਖੇ ਸਭ ਛਡ ਛਡਾ ਇਕ ਮਾਲਾ ਫੜੀ ਸੀ, ਅਜ ਉਹ ਵੀ ਓਹਲੇ ਹੋ ਗਿਆ। ਜੇ ਉਹ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਮਾਲਾ ਕਿਹੜੇ ਕੰਮ ?''

ਜਦ ਮੋਹਣੀ ਮੂਰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੈਰੋਬੀ ਚਰਨ ਪਾਏ ਤਾਂ ਸੁਕੇ ਮਨ ਟਹਿਕ ਪਏ। ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈਆਂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੀ ਜੋਤ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਈ। ਤਨ ਮਨ ਹਰਿਆ ਹੋ ਗਿਆ, ਹੁਲਾਸ ਦਾ ਹੜ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ। ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਮੋਟਰ ਲੈ ਦੌਰੇ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਸਕਰਾਂ-ਦਿਆਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ 'ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਕਾਰ ਵਿਚ ਬਿਠਾਉਣਾ ਈ ਤਾਂ ਦਸਤਾਰਾ ਗੁਰ-ਸਿਖਾਂ ਵਾਲਾ ਕਰ ਲੈ।' ਆਸ਼ਿਕ ਲਖ ਸ਼ੁਕਰ ਮਨਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦ ਉਸਦਾ ਮਾਸ਼ੂਕ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਗਲ ਆਖਦਾ ਹੈ। ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਝਟ ਪੱਟ ਦਸਤਾਰਾ ਸਿਧਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇੜੇ ਹੋਕੇ ਜਫੀ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਅਜ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰੰਗ ਮਜੀਠ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਗੂੜਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭਾਰਤੀ ਮੁੜੇ। ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਫਤਰ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ। ਸ਼ੀਸ਼ੇ

ਸਾਹਮਣੇ ਖਲੋਤਾ । ਦਸਤਾਰ ਸਿਧੀ ਸੀ । ਇਕ ਵੇਰ ਤਾਂ ਮਨ ਨੇ ਝੇਪ ਖਾਧੀ, ਮਗਰ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ ਡਿਗਣ ਨਾ ਦਿਤਾ । 'ਇਹ ਸੋਭਦਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਰ ਤੇ ਪਿਛੋਂ ਹੋਰ ।' ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਉਸ ਦਸਤਾਰ ਨਾਲ ਦਫਤਰ ਗਿਆ, ਮਜਦੂਰ, ਮਜਦੂਰਨੀਆਂ, ਕ੍ਰਾਮੇ, ਕਲਰਕ ਸਭ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ । ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮੁਸਕਰਾਂਦਿਆਂ ਕਹਿਆ 'ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਵਖਰਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਤੇ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਫਰਕ ਹੈ । ਜੇ ਮੇਰੀ ਪਗ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਵਖਰਾਪਣ ਕਿਵੇਂ ਭਾਸੇ ? ਪਰ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਮਿਸਟਰ ਡੇਵਸ ਨੇ ਪੁਛਿਆ 'ਵੈਲ ਮਿਸਟਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ । ਅਜ ਕੀ ਗਲ ਹੈ ?' ਤਾਂ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬੜੇ ਠਰਮੇ ਨਾਲ ਉਤਰ ਦਿਤਾ :—

'ਤੁਸੀਂ ਪੱਥਰ ਵੇਖਦੇ ਹੋ ?'

'ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ।'

'ਹੀਰਾ ਤਕਿਆ ?'

'ਕਈ ਏਕ'

'ਬਸ ਇਤਨਾ ਜਾਣੋ ਹੀਰਾ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਮਿਹਰ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਪਥਰਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਵਿਚੋਂ ਚੁਕ ਹੀਰਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ।'

[ਸੰ: ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ]

ਖ਼ਲਕ ਖ਼ਾਲਿਕ ਕੀ ਜਾਨ ਕੈ, ਖ਼ਲਕ ਦੁਖਾਵੈ ਨਾਹਿ;
ਖ਼ਲਕ ਦੁਖੈ ਜੋ ਨੰਦ ਜੀ ! ਖ਼ਾਲਿਕ ਕੋਪੈ ਤਾਹਿ ।

[ਭਾ: ਨੰਦ ਲਾਲ]

ਇੰਦਰ ਬਾਗ

ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਸੰਸਾਰੀ ਏ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਨਿਰਬਾਹ ਲਈ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ। ਕੁੱਲੀ, ਗੁੱਲੀ ਤੇ ਜੁੱਲੀ ਮੂੰਹ ਚੜ੍ਹੀ ਕਹਾਵਤ ਏ। ਰੱਬ ਨਾਲ ਖੇਡਣ ਮੱਲਣ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਵੀ ਇਸ ਅਖਾੜੇ ਦੇ ਮੱਲ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਲੰਬੀ ਸੂਚੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਨਹੀਂ ਝਿਜਕਦੇ। ਦੋ ਸੇਰ ਆਟਾ, ਘਿਓ, ਅੱਧ ਸੇਰ ਦਾਲ, ਨਾਲ ਲੂਣ, ਮਿਰਚ ਮਸਾਲਾ ਦੋਵੇਂ ਡੰਗ ਲੰਘਾਉਣ ਵਾਸਤੇ; ਸੁਹਣਾ ਮੰਜਾ, ਰੁਤ ਅਨੁਸਾਰ ਰਜਾਈ, ਤਲਾਈ ਤੇ ਸਰਹਾਣਾ; ਬਾਹਰ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਲਈ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਘੋੜੀ ਤੇ ਉੱਪਰ ਸਾਫ ਸੁਥਰੀ ਕਾਠੀ। ਇਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ, ਦੁਖ ਸੁਖ ਫੋਲਣ ਹਿਤ ਸੁਚੱਜੀ ਸਵਾਣੀ।

(ੳ) ਭੂਖੇ ਭਗਤਿ ਨ ਕੀਜੈ। ਯਹ ਮਾਲਾ ਅਪਣੀ ਲੀਜੈ।
ਰਹਾਉ। ਦੁਇ ਸੇਰ ਮਾਂਗਉ ਚੂਨਾ। ਪਾਉ ਘੀਉ ਸੰਗ ਲੂਨਾ।
ਅਧ ਸੇਰ ਮਾਂਗਉ ਦਾਲੇ। ਮੋ ਕਉ ਦੋਨਉ ਵਖਤ ਜਿਵਾਲੇ।
ਖਾਟ ਮਾਂਗਉ ਚੁਪਾਈ। ਸਿਰਹਾਨਾ ਅਵਰ ਤੁਲਾਈ।

ਸੋਰਠਿ ਧੰਨਾ

(ਅ) ਰਹਾਉ। ਦਾਲਿ ਸੀਧਾ ਮਾਗਉ ਘੀਉ। ਹਮਰਾ ਖੁਸੀ ਕਰੈ ਨਿਤ ਜੀਉ।
ਪਨੀਆ ਛਾਦਨ ਨੀਕਾ, ਅਨਾਜ ਮਗਉ ਸਤ ਸੀਕਾ।
ਗਊ ਭੈਸ ਮਗਉ ਲਾਵੇਰੀ, ਇਕ ਤਾਜਨਿ ਤੁਰਿ ਚੰਗੇਰੀ।
ਘਰ ਕੀ ਗਹਿਨਿ ਚੰਗੀ। ਜਨੁ ਧੰਨਾ ਲੇਵੈ ਮੰਗੀ।

ਧਨਾਸਰੀ, ਧੰਨਾ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਰੀਕਾਰਡ ਕੀਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਇਉਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ—ਗ੍ਰਿਸਤ ਦਾ ਸਵਾਦ ਜੇ ਮਾਇਆ ਭਰਪੂਰ ਹੋਵੇ, ਮਾਇਆ ਦਾ ਸਵਾਦ ਜੇ ਉਦਾਰ ਚਿਤ ਲਾਈਏ।

ਇਹ ਕੋਈ ੧੯੨੯ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਕਿ ਸਰਹੱਦੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਕੁਹਾਟ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਸੁਰਾਫ, ਲਾਲਾ ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ, ਚੰਗਾ ਸਰਦਾ ਪੁਜਦਾ ਘਰ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਸੀ। ਸਭ ਦਾਤਾਂ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਬੰਗਲਾ, ਨੌਕਰ ਚਾਕਰ, ਬੂਹੇ ਅਗੇ ਵਧੀਆ ਬੱਘੀਆਂ ਤੇ

ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਕੋਚਵਾਨ। ਪਰ ਮਾਲਕ ਦੀ ਖੇਡ ਅਜੇਹੀ ਹੈ; ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਦਾਤ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੇਵਨੇਤ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ-ਥੋੜ੍ਹਾ ਤਾਪ ਟਹਿਣ ਲਗਾ। ਲਾਲਾ ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਮੂਲੀ ਜਾਣਿਆਂ ਪਰ ਧੀਰੇ ਧੀਰੇ ਰੋਗ ਜੜ੍ਹ ਪਕੜ ਗਿਆ। ਡਾਕਟਰਾਂ ਕਹਿ ਦਿਤਾ, "ਮੱਖਣੀ ਨੂੰ ਵਡਾ ਬੁਖਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।" ਲਾਲਾ ਜੀ ਬਥੇਰੀ ਭੱਜ ਦੌੜ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਉਹਦਾ ਅੰਨਜਲ ਮੁਕਦਾ ਗਿਆ। ਅੰਤ ਉਹ ਬੀਬੀ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਹੀ ਈਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਪਿਆਰੀ ਹੋ ਗਈ। ਪਰ ਜ਼ਮਾਨਾ ਸਵਾਰਥ ਨਾਲ ਨੱਕੋ ਨੱਕ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਨਹੀਂ। ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਗਰਜ਼ ਏ। ਅਜੇ ਮੱਖਣੀ ਦਾ ਨੜੋਆ ਉਠਿਆ ਨਹੀ ਸੀ ਕਿ ਚੰਗੇ ਤਕੜੇ ਸਰਾਫ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਦਾ ਪਰਨਾ ਨਿਚੋੜ ਦਿਤਾ। ਮੁਕਾਣਾ ਮੁਕਦਿਆਂ ਈਂ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਵਧਾਈਆਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਥੋੜੇ ਦਿਨਾਂ ਉਪਰੰਤ ਹੀ ਜਨੇਤ ਚੜ੍ਹੀ ਤੇ ਡੋਲੀ ਘਰ ਆ ਗਈ। ਪਰ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਪੈਸਿਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦੇ। ਜੇ ਮਹਿਲ ਮਾੜੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਹੋਣ ਪਰ ਮਾਲਕ ਬੀਮਾਰ ਹੋਵੇ, ਖਾਧਾ ਪੀਤਾ ਹਜ਼ਮ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚੁਬਾਰਿਆਂ ਦਾ ਕੀ ਭਾ ? ਕੋਲ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਪਿਆ ਕੌੜਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਫ਼ਾ ਸੈੱਟ ਤੇ ਫ਼੍ਰਿਜ ਨਾਲ ਕੀ ? ਪਰ ਜੇ ਆਪ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਘਰ ਵਾਲੀ ਢਿਲ ਮਿਲ ਕਰੇ ਫਿਰ ਵੀ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਮੁਕਦੀ। ਜੇ ਇਸਤਰੀ ਅਰੋਗ ਹੋਵੇ ਪਰ ਘਰ ਦੀ ਮਲਕਾ ਦੀ ਗੋਦ ਹਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਵੀ ਘਰ ਭਾਂ ਭਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲਟ ਲਟ ਬਿਜਲੀਆਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਵੀ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਅੰਧੇਰ ਭਾਸਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਸੁਵੱਲੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਭ ਸਮਾਨ ਸੂਲਾਂ ਦੀ ਸੇਜ ਲਗਦੀ ਹੈ।

ਕੁਦਰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ, ਇਸ ਸੱਜ ਵਿਆਹੀ ਸੁੰਦਰੀ ਲੀਲਾ ਨੂੰ ਉਸੇ ਬੀਮਾਰੀ ਨੇ ਆ ਘੇਰਿਆ। ਜਿਸ ਨੇ ਮੱਖਣੀ ਨੂੰ ਖਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਦੀ ਮਨ ਦੀ ਕਿ ਸ਼ੀ ਵਿਚ ਭੁਚਾਲ ਆ ਗਿਆ। ਕੁਹਾਟ, ਪਸ਼ੌਰ ਤੇ ਹੋਰ ਵਡੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਇਆ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਈਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ। ਮਗਰ ਖ਼ੈਰ ਕਿਤੋਂ ਨਾ ਮਿਲਿਆ। ਆਖਿਰ ਇਕ ਸਿਆਣੇ ਨੇ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ ਕਿ ਲਾਲਾ ਜੀ ! ਲੀਲਾ ਨੂੰ ਬੰਬਈ ਜਾ ਕੇ ਗੋਰਿਆਂ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਵਖਾਓ। ਸ਼ਾਇਦ ਮੋੜਾ ਪੈ ਜਾਏ।" ਪਰ ਜਦ ਦਿਨ ਫਿਰਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਬਿੱਛੂ ਬੂਟੀ ਦੇ ਲਾਗੇ ਹੀ ਭੰਗ ਬੂਟੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਥੋਂ ਇਕ ਨਾਮਧਾਰੀਆ ਸਿੰਘ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਪੋਥੀ ਪੜ੍ਹੀ ਤੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਵੀ ਸੁਣੀ ਤੇ ਲਾਲੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ,

,,ਲਾਲਾ ਜੀ ! ਤੁਸੀਂ ਵਡੇ ਲੋਕ । ਮੇਰੀ ਗਲ ਸੁਣਨੀ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸੁਣੀ ਵੀ, ਤਾਂ ਮੰਨਣੀ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਬੀਮਾਰੀ ਕਰਮ ਰੋਗ ਹੈ । ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੇ ਬਸ ਨਹੀਂ ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਸਾਧ ਸੰਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ! ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਇਸ ਦੁਖਾਂ ਭਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੋਂ 10, 12 ਕੋਹ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਅਜੇਹਾ ਔਸ਼ਧਿਆਲਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਲਾ-ਇਲਾਜ ਰੋਗੀ ਰਾਜੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਅੰਨ੍ਹੇ, ਲੂਲ੍ਹੇ, ਗੰਜੇ, ਕਾਣੇ ਨਵੇਂ ਨਰੋਏ ਹੋ ਕੇ ਮੁੜਦੇ ਹਨ । ਉਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਆਧਿ, ਬਿਆਧ ਤੇ ਉਪਾਧ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ ।

ਤੁਹਾਡੇ ਅਗਲੇ ਪਿਛਲੇ ਰੋਗ ਕੱਟੇ ਜਾਣਗੇ । ਇਹ ਵੇਲਾ ਸੰਭਲ ਜਾਉ ? ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਗਿਆ ਤਾਂ ਹਥ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ ।'' ਇਹ ਕਹਿ ਉਹ ਸਿੰਘ ਅਗੇ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਦੇ ਮਨ ਲਗ ਗਈ । ਉਸ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੂਜਣ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ । ਲਾਲਾ ਕੁਹਾਟੋਂ ਚੱਲਿਆ । ਰੇਲ ਦਾ ਫਸਟ ਕਲਾਸ ਦਾ ਡੱਬਾ ਬੁੱਕ ਕਰਵਾਇਆ ਲੁਧਿਆਣੇ ਆ ਉਤਰਿਆ । ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਉਤਰਦਿਆਂ ਹੀ ਟਾਂਗਾ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਕੀਤਾ ! ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਧਰਤੀ ਦੇ ਆ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ । ਏਥੋਂ ਦਾ ਸ਼ਾਂਤ ਮੰਡਲ, ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਕਰਦੇ, ਮਰਦ ਜ਼ਨਾਨੇ ਸਵੱਛ ਪੌਣ ਪਾਣੀ, ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਅੰਦਰ ਠੰਡ ਵਰਤ ਗਈ । ਲਾਓ ਲਸ਼ਕਰ ਨਾਲ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੈਰ ਰਖਿਆ । ਅਗੇ ਸੱਤ ਧਰਮ, ਪਵਿਤੱਰਤਾ ਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀ ਦੇਵੀ ਮਾਤਾ ਜੀਵਨ ਕੌਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ । ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਚਰਨ ਛੂਹੇ, ਲੀਲਾ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਦੇ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟਿਕਾਇਆ । ਮਾਤਾ ਜੀ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਰਖਵਾ ਦਿਤਾ । ਬੈਠਣ ਵਾਸਤੇ ਸੱਫ ਦਿਤੀ । ਪਹਿਲਾਂ ਹੱਥ ਪੈਰ ਧੁਆਏ । ਮੁੜ ਗਰਮ ਗਰਮ ਦੁਧ ਪਿਲਾਇਆ ਤੇ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ, ਪਰ ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਨੇ ਕਿਹਾ ਏਥੇ ਦੇ ਵਡੇ ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਥੇ ਹਨ ? ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਹਨ ।

ਮੇਰੀ ਜ਼ੋਜਾ ਬੀਮਾਰ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣਾ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਪਾਸ ਭੇਜ ਦਿਉ । ਕੋਈ ਸੇਵਕ ਨਾਲ ਘਲੋ, ਸਾਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਪਾਸ ਛੱਡ ਆਏ । ਆਪ ਦਾ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਸ਼ੁਕਰੀਆ । ਅਗੋਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ''ਵੀਰਾ ਘਬਰਾਓ ਨਹੀਂ, ਹੁਣੇ ਭੇਜ ਦਿੰਦੀਂ ਹਾਂ, ਕੁਝ ਖਾ ਪੀ ਲਉ ।'' ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਜ਼ਿੱਦ ਕੀਤੀ । ਮਾਤਾ ਜੀ ਸ਼੍ਰਿੰਘਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਤੋਰਿਆ ਤੇ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਸ ਲੈ ਗਏ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕੋਠੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਦੀ ਛਾਵੇਂ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਨ । ਨੂਰਾਨੀ ਚਿਹਰਾ, ਮੋਟੇ ਨੇਤਰ, ਨੇਤਰਾਂ ਚੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਿਰਨਾ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ । ਇਹ ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਸੀ । ਜਿਥੇ ਰੰਗਰਤੇ ਨੇਤਰ, ਚਿੱਟੇ ਬਸਤਰ, ਗਲੇ ਵਿਚ ਮਾਲਾ,

ਇਹ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੌਂਸਲੇ ਸਨ, ਜਿਹੜੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਚੋਗ ਚੁੱਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਛਲਕਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਦੂਰੋਂ ਆਏ ਪਾਧੀਆਂ ਜਾ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣਾਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੀ। ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ। "ਲਾਲਾ ਜੀ ! ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਕੋਈ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ। ਕੇਵਲ ਮਨ ਦੀ ਸੂਈ ਨੂੰ ਠੀਕ ਰੁਖ ਵੱਲ ਮੋੜਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਦੀ ਸੁਲਾਹ ਲੈ ਲਵੋ। ਜੋ ਮੈਂ ਗਲ ਆਖਾਂ, ਉਹ ਮੰਨੇਗੀ। ਉਹ ਪਤਨੀ ਕੋਲ ਗਿਆ ਤੇ ਪੁਛ ਕੇ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਵਿਚਾਰੀ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸਤਿ ਬਚਨ ਕਹਿ ਦਿਤਾ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, "ਮਾਸ, ਸ਼ਰਾਬ ਛੱਡ ਦਿਓ, ਇਹ ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਦੀ ਖ਼ੁਰਾਕ ਹੈ। ਭਜਨ ਪੁਛ ਲਵੋ, ਸਵੇਰ ਸਾਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਕੇ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਨਾਮ ਲਵੋ, ਕੋਈ ਰੋਗ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ।" "ਸਤਿ ਬਚਨ ਜੀ।"

ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਜਨ ਦੱਸ ਦਿਓ। ਸੰਤਾਂ ਭਜਨ ਦੱਸ ਦਿਤਾ। ਫੇਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ। "ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਲਾਲੇ ਨੂੰ ਘਿਓ ਦੇਹ। ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਹੁਣੇ ਹੀ ਮਾਲਿਸ਼ ਕਰੇ। ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਘਿਓ ਲਿਆ ਕੇ ਦਿਤਾ, ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਆਪਣੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਡੇਰੇ ਆ ਮਾਲਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ, ਮਾਲਿਸ਼ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਰੀਰ 'ਚ ਚੁਸਤੀ ਆ ਗਈ। ਬੁਖਾਰ ਖਿਸਕਣ ਲਗਾ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਕਾਕਾ ਇਸ ਨੂੰ ਫਲਾਣੀ ਫਲਾਣੀ ਦਵਾਈ ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਦੇਹ ਤੇ ਪੱਥ ਪਰਹੇਜ਼ ਦੱਸ ਦੇਹ। ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਨੇਮ ਨਾਲ ਕਰਨ, ਮੁੜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਤੇ ਦਵਾਈ ਲੈਣ, ਉਹ ਦਵਾਈ ਦੇ ਮਾਲਕ ਆਪ ਹਨ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਨਗੇ।"

ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਤੇ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਗ਼ਮਾਂ ਦੇ ਬਦਲਾਂ 'ਚ ਘਿਰੇ ਪਏ ਸਨ, ਸੁਖ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਨਿੱਘੀ ਧੁਪ ਵਿਚ ਵਾਪਸ ਮੁੜੇ। ਘਰ ਪੁਜ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠਣ, ਮਾਲਾ ਫੇਰਨ, ਫੇਰ ਦਵਾਈ ਲੈਣ। ਕਿਰਪਾ ਹੁੰਦੀ ਗਈ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਰੰਗ ਰੂਪ ਨਿਖਰ ਆਇਆ। ਬੜੀਆਂ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਪਰ ਚਿੰਤਾਂ ਨੇ ਅਜੇ ਵੀ ਪਿੱਛਾ ਨਾ ਛੱਡਿਆ। ਵਿਆਹ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਦੀ ਮਾਂ ਦਾਦੀ ਨਵੇਂ ਚੰਦ ਦਾ ਮੂੰਹ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਤੜਪਦੇ ਸਨ।

ਵਿਹੜਾ ਭਾਂ ਭਾਂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਅੱਖਾਂ ਚੁੰਧਿਆਵੀ ਮਾਇਆ ਵੀ ਕੋਈ ਢਾਰਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਂਦੀ। ਹੁਣ ਉਲਾਦ ਵਾਸਤੇ ਲਗੇ ਦਰ-ਦਰ ਫਿਰਨ, ਜਦ ਸਭ ਪਾਸਿਓਂ ਨਿਰ-

-ਸਤਾ ਹੋਈ ਫਿਰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਚੇਤੇ ਆਇਆ ਤੇ ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਇਸ ਅਸਥਾਣ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਪਰ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਕਾਰਣ। ਸਵਾਰਥ ਜਕੜਿਆਂ ਇਥੇ ਪੂਜ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਭੇਟਾ ਰਖੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਤੇ ਬਾਦਾਮ, ਕਿਸ਼-ਮਿਸ਼, ਨੇਜੇ ਤੇ ਹੋਰ ਜੋ ਕੁਝ ਮਿਲਿਆ ਰਖਿਆ। ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਮੇਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਪੁਛਿਆ, "ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਦਵਾਈ ਕਾਟ ਕੀਤੀ ?"

"ਗਰੀਬ ਨਵਾਜ ! ਆਪਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਦਾ ਗਿਆ। ਅੱਜ ਹੋਰ ਕਲ੍ਹ ਹੋਰ। ਬੀਮਾਰੀ ਤਾਂ ਛੱਡ ਗਈ।" 'ਪਰ' 'ਪਰ ਕੀ ?' ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਘਰ ਕੋਈ ਰੌਣਕ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਵਾਸਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਜਿਹੜੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਇਸ ਥਾਂ ਦੀ ਦੱਸ ਪਾਈ ਸੀ। ਉਸ ਕਿਹਾ ਸੀ—

ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਜੇ ਕੋਈ ਮਾਗੈ।
ਸਾਧ ਜਨਾ ਕੀ ਸੇਵਾ ਲਾਗੈ।
ਜੇ ਕੋ ਆਪਣਾ ਦੂਖ ਮਿਟਾਵੈ।
ਹਰ ਹਰ ਨਾਮ ਰਿਦੈ ਸਦ ਗਾਵੈ।

ਇਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਥਾਂ ਦੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸ ਪਾਈ ਏ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਇਕ ਸਾਧੂ ਕੀ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਮੰਡਲਾਂ ਦੇ ਮੰਡਲ ਅੱਖ ਦੇ ਫੋਰ ਵਿਚ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੇਵਲ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਕੀ ਚੌਸਠ, ਸਗੋਂ ਚੌਸਠ ਸੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਤੁਸੀਂ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਵੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰੋ।" ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਤੇ ਦਵਾਈ ਦੇ ਵਰਤਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਵੀ। ਉਹੀ ਸਿਮਰਨ ਉਪਰੰਤ ਅਰਦਾਸ, ਪਿੱਛੋਂ ਦਵਾਈ ਲੈਣੀ। ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਮੁੜ ਕੋਹਾਟ ਮੁੜ ਆਇਆ। ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚੰਨ ਵਰਗੇ ਬੱਚੇ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਬੜੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਈਆਂ। ਭੰਡ ਆਏ, ਖੁਸਰੇ ਨੱਚੇ, ਸ਼ਰੀਨੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ। ਬੱਚੇ ਦੇ ਜਨਮ ਉਪ੍ਰੰਤ ਸਾਕਾਂ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਲਈ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ। ਦਾਤੇ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਝੂਠੇ ਸਾਕਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ, ਬੱਚੇ ਦਾ ਧਮਾਣ ਕੀਤਾ, ਮੁਰਗੇ ਮੁਰਗੀਆਂ ਦੀ ਰੱਤ ਵਹਾਈ, ਚੰਗੇ ਢੋਲ ਢਮੱਕੇ ਵਜੇ। ਪਰ ਜੀਹਦੇ ਹਥ ਕਲਮ ਏ ਉਹ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਏ ਤੇ ਕਲਮ ਵੀ ਫੇਰ ਸਕਦਾ ਏ। ਧਮਾਣ ਹੁੰਦਿਆਂ ਥੋੜੇ ਹੀ ਦਿਨ ਬੀਤੇ ਸਨ ਕਿ ਬੱਚਾ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਕੁਰਲਾਹਟ ਮੱਚ ਗਿਆ। ਵੈਣਾਂ ਨੇ ਆਕਾਸ਼ ਸਿਰ ਤੇ ਚੁਕ ਲਿਆ।

ਬੇਜ਼ਬਾਨ ਤੇ ਬੇਜਾਨ ਕੰਧਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰੁਆ ਦਿਤਾ। ਲੀਲਾ ਨੂੰ ਗੱਸ਼ ਪੈ ਪੈ ਜਾਣ। ਪਰ ਹੁਣ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਯਾਦ ਆਇਆ। ਪਤਨੀ ਨੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਸੁਆਮੀ ਜੀ! ਭੁਲ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਸ ਬੱਚੇ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਕਰਤੂਤ ਬੇੜਾ ਡੋਬਿਆ ਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋਏ। ਲਾਲ ਗੁਆ ਬੈਠੇ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਉਸੇ ਦੁਆਰ ਤੇ ਚਲੀਏ, ਜਿਥੋਂ ਅਗੇ ਖ਼ੈਰ ਪਿਆ ਸੀ।"

ਮੰਗਤੇ ਮੁੜ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆਏ। ਗਿੜ ਗਿੜਾ ਕੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਡਿਗੇ। ਅੱਖੀਆਂ ਵਿਚ ਹੰਝੂ ਲਿਸ਼ਕਣ ਲਗੇ। ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੁਛਿਆ ਕਿ, "ਕੀ ਗੱਲ ਏ?"

"ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਬੱਚਾ ਤੜਪ ਤੜਪ ਕੇ ਮੋਇਆ" ਕੋਈ ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਤੜਫਾਣ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੋਣਾ ਏਂ? ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਹੋ। ਰੀਤਾਂ ਮਾਰਿਆ, ਸ਼ਰੀਕਾਂ ਆਖੇ ਲੱਗ, ਰੀਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਫਿਰ ਕੀ ਸੀ ਜੋ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨਾ ਉਹ ਕੀਤਾ। "ਤੁਸੀਂ ਖੱਕਰੇ ਛੱਤਰੇ ਮਾਰੇ ਹੋਣਗੇ?" ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਮੀਆਂ ਬੀਵੀ ਰੋ ਰਹੇ ਸਨ। "ਗਰੀਬ ਨਵਾਜ ਬਖਸ਼ੋ, ਬਖੁਸ਼ੋ ਅਗੋਂ ਨਹੀਂ।" "ਤੁਹਾਨੂੰ ਖ਼ਿਆਲ ਨਾ ਆਇਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਹਨ ਲਗੇ ਹੋ ਉਹ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਬੱਚੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਅੰਦਰ ਵੀ ਜਾਨ ਏ। ਉਹ ਵੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਮਾਰਦਾ ਏ ਉਹ ਵੀ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਬੱਚੇ ਨੇ ਵੀ ਮਰਨਾ ਹੀ ਸੀ।" "ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬਖਸ਼ੋ, ਭੁਲ ਗਏ। ਗ਼ਲਤੀ ਹੋ ਗਈ" ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾ ਕੇ ਆਖਿਆ। "ਚੰਗਾ ਚੰਗਾ ਅਗੋਂ ਤੋਂ ਨਾ ਕਰਨਾ। ਨਾ ਖਾਣਾ। ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਰਜਣਾ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰਿਆ ਕਰੋ ਕਿ ਅਗੋਂ ਵਾਸਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕੰਮ ਨਾ ਹੋਏ। ਭੁਲਾਂ ਬਖਸ਼ਾ ਘਰ ਪਰਤ ਆਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਇਹ ਵਡਿਆਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹੋਂ ਫੜ ਕੇ ਗੰਦੇ ਟੋਏ ਵਿਚੋਂ ਕਢਦਾ ਹੈ। ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਘਰ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਜੋੜਿਆ, ਸਾਕਾਂ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ ਛੁਡਾਇਆ। ਵੇਲ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਹਰੀ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਬੱਚਾ ਹੋਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਢਾਈ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜ, ਹਲਟੀ ਵਾਲੇ ਚੁਬਾਰੇ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਡੇਰਾ ਲਗ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਸੂਤ ਸਮੇਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੋਂ ਦਾਈ ਆਈ। ਡੇਢ ਸਾਲ ਪਿੱਛੋਂ ਓਸੇ ਬੱਚੇ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਅਰਪਣ ਕੀਤੀ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਹਿੱਤ ਜਲੇਬਾਂ ਦਾ

ਲੰਗਰ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਲੜਕੇ ਦਾ ਨਾਮ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਰਖਿਆ। ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਆਏ। ਘਰ ਮੁੜਦਿਆਂ ਹੀ ਵਧਾਈਆਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਪਿੱਛੋਂ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਹੋਰ ਬੱਚੇ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਰਖਿਆ ਗਿਆ। ਦੋ ਕੰਨਿਆਂ ਵੀ ਆਈਆਂ। ਸਾਕਾਂ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਚਾਂਈ ਚਾਂਈ ਦੱਸਣ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਇੰਦਰ ਬਾਗ਼ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਤੇ ਕਾਮਧੇਣ ਦੇ ਵਗਾਂ ਦੇ ਵੱਗ ਚਰਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

-ਹਰਨਾਮ ਕੌਰ ਗੋਬਿੰਦਣੀ

ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੋਇ ਦਇਆਲੁ ਤ ਸਰਧਾ ਪੂਰੀਐ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੋਇ ਦਇਆਲੁ ਨ ਕਬਹੂੰ ਝੂਰੀਐ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੋਇ ਦਇਆਲੁ ਤਾ ਦੁਖੁ ਨ ਜਾਣੀਐ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੋਇ ਦਇਆਲੁ ਤਾ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਮਾਣੀਐ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੋਇ ਦਇਆਲੁ ਤਾ ਜਮ ਕਾ ਡਰੁ ਕੇਹਾ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੋਇ ਦਇਆਲੁ ਤਾ ਸਦ ਹੀ ਸੁਖੁ ਦੇਹਾ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੋਇ ਦਇਆਲੁ ਤਾ ਨਵਨਿਧਿ ਪਾਈਐ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੋਇ ਦਇਆਲੁ ਤ ਸਚਿ ਸਮਾਈਐ ॥

ਪਉੜੀ (ਮਾਝ ਕੀ ਵਾਰ) [੧੪੯]

ਸੰਤ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ
ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਦਸਕੇ ਚਲਾਈ - ਸੇਵਕ ਕੋ ਨਿਕਟੀ -

ਚੀਫ ਇੰਜੀਨੀਅਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਆਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਬਖਸ਼ੀ। ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਵਾਸਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਲਈ ਦਸਾਂ ਨਵ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰੇ। ਸੁੱਚੀ ਕਮਾਈ ਵੀ ਇਕ ਬੰਦਗੀ ਹੈ। ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਏ ...ਤਾ ਕਾਟਨ ਮਿਲ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਵਿਚ ਜਾ ਭਰਤੀ ਹੋਇਆ। ਕੰਮ ਦਾ ਹੋਸ਼ਿਆਰ ਸੀ ਤੇ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਅਫਸਰ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਖਿਚ ਲਿਆ। ਮਗਰ ਸਵਾਰਥਾ! ਤੈਨੂੰ ਸੌ ਫਿਟਕਾਰਾਂ! ਤੈਨੂੰ ਨੇਕੀ ਬਦੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ। ਤੈਨੂੰ ਗੰਦਗੀ ਮਨ ਭਾਉਂਦੀ ਏ। ਓਥੇ ਦੇ ਕਾਰੀਗਰ ਇਸ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਨੂੰ ਸਹਾਰ ਨਾ ਸਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਰਤ ਸੁਝੀ ਤੇ ਉਹ ਇਸ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨ ਦੇ ਨਟ ਕਢ ਛਡਣ ਤੇ ਮਸ਼ੀਨ ਪੂਰੀ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰੇ। ਇਸ ਕਾਰ ਕਰਦਗੀ ਵੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੋਵੇ। ਮੈਨੇਜਰ ਨੇ ਖ਼ਫਾ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਜਦ ਕਦੀ ਵੀ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਜਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਵੇ, ਡਾਂਟ ਡਪਟ ਕਰੇ। ਇਸ ਨੇ ਕਈ ਪੈਂਤੜੇ ਬਦਲੇ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮਝ ਨਾ ਆਵੇ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਟਿਲ ਲਾਵੇ, ਪਰ ਮਸ਼ੀਨ ਪੂਰਾ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰੇ। ਗਰੀਬ ਨੂੰ ਝਾੜਾਂ ਝੰਭਾਂ ਵਰਦੀਆਂ ਰਹਿਣ। ਇਸ ਮਨ ਵਿਚ ਧਾਰ ਲਿਆ ਕਿ ਇਸ ਬੇ-ਇਜ਼ਤੀ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਨਾਲੋਂ ਵੇਲ੍ਹਾ ਰਹਿਣਾ ਚੰਗਾ। ਅੱਛਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇਰੀ ਰਜ਼ਾ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾ, ਬਿਸਤਰਾ ਬੰਨ੍ਹ, ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਨਿਕਲ ਜਾਣਾ ਧਾਰ ਲਿਆ।

ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਉਲਝਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪੁਜ ਗਈ—

ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਦਾ ਦਇਆਲ !
ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਦਾ ਕਿਰਪਾਲ !
ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ਦੀ ਬਿਗਾੜੀ ਸਵਾਰੇ,
ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ਦੀ ਰੇਖ ਵਿਚ ਮੇਖ ਮਾਰੇ।
ਦੇਸ ਹੋਵੇ ਪਰਦੇਸ ਹੋਵੇ,
ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਭ ਥਾਈਂ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਉਕਾੜੇ ਜਾ ਕੇ ਵਾਰਸ ਬਣਾਈ।

ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਸਾਮਾਨ ਦੀ ਢੋਹ ਲਾ ਨਿਕਲਣ ਲਈ ਮੌਕਿਆ ਤਾੜ ਰਹਿਆ ਸੀ, ਕਿ ਬੈਠਿਆਂ ਬੈਠਿਆਂ ਅੱਖ ਲਗ ਗਈ। ਉਘਲਾਂਦਿਆਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ। ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਵਾਰ, ਨੂਰਾਨੀ ਚਿਹਰਾ, ਦੁਧ ਚਿੱਟੀ ਐਚਕਨ, ਗਲੇ ਸਫੈਦ ਉੱਨ ਦੀ ਮਾਲਾ। ਨਾਲ ਸੇਵਕ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਸਿੱਖ ਦਾ ਮਨ ਬਾਗੋ ਬਾਗ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਗੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਚਰਨ ਛੂਹੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਚੜ੍ਹਾਏ ਮਿਲ ਕੋਲ ਪੁਜੇ ਨਾਲ ਸੇਵਕ ਵੀ ਗਇਆ। ਉਸੇ ਮਸ਼ੀਨ ਤੇ ਜਿਥੇ, ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਦਸਦੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਟ ਕਸ, ਇਸ ਦਾ ਫਲਾਣਾ ਪੁਰਜਾ ਬਦਲ ਦੇ। ਸਿੰਘ ਕਾਰੀਗਰ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਦਾ ਗਿਆ। ਮਸ਼ੀਨ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਚਲਣ ਲਗ ਪਈ। ਇਹ ਦਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਵਾਗਾਂ ਮੋੜੀਆਂ ਅਤੇ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅੱਖ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ।

ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ, ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦਾ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਉਠ ਖਲੋਤਾ। ਕਦੇ ਸੋਚੇ ਇਹ ਸੁਪਨਾ ਸੀ, ਕਦੇ ਕਹੇ ਇਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਕੌਤਕ ਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਤ੍ਰੁਠ ਪਏ ਹਨ। ਕਦੇ ਕਹੇ ਸੁਪਨੇ ਸੁਪਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵੇਰ ਜੋ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਉਹਦੇ ਉਲਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਖੈਰ ਮਨ ਨੂੰ ਢਾਰਸ ਆਈ ਤੇ ਬਿਸਤਰਾ ਖੋਲ੍ਹ ਲੇਟ ਗਿਆ। ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ, ਮਾਲਾ ਫੇਰੀ, ਪਰਸ਼ਾਦ ਛਕਿਆ ਤੇ ਡਿਊਟੀ ਤੇ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਬੂਹੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੀ ਨਿਕਲਣ ਲਗਾ ਸੀ, ਕਿ ਜਿਸ ਸਿੱਖ ਦੇ ਰਾਤ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਖਲੋਤਾ। ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਹੈਰਾਨ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ, ਚਰਨੀ ਹਥ ਲਾਇਆ ਤੇ ਜਲ ਪਰਸ਼ਾਦ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ। ਸਿੱਖ ਨੇ ਕਹਿਆ ਮੈਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਕਹਿ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਉਕਾੜੇ ਮਿਲ ਵਿਚੋਂ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਿਸਤਰੀ ਸਿੰਘ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨ ਵਿਚ ਨੁਕਸ ਹੈ, ਤੂੰ ਠੀਕ ਕਰੀਂ। ਮੈਂ ਉਹ ਮਸ਼ੀਨ ਵੇਖਣ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਦੋਵੇਂ ਮਿਲ ਵਲ ਚਲੇ ਗਏ।

ਉਹ ਸਿੰਘ ਮਸ਼ੀਨ ਪਾਸ ਗਿਆ। ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਤੀ ਠੀਕ ਕਰਾਈ ਸੀ, ਨਟ ਕਸਵਾਏ ਸਨ, ਪੁਰਜੇ ਬਦਲਵਾਏ ਸਨ ਉਵੇਂ ਠੀਕ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਮਸ਼ੀਨ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਚਲਣ ਲਗ ਪਈ। ਗੁਰੂ ਕਾ ਲਾਲ ਠੀਕ ਕਰਕੇ ਮੁੜ ਆਇਆ। ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਬੜਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚੇ—

ਇਹ ਸੁਪਨਾ ਹੈ ?
ਇਹ ਪਰਤਖ ਦਰਸ਼ਨ,
ਹਰ ਥਾਂ ਰਮਿਆ ਰਾਮ ।
ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨ-ਦਰਸ਼ਨ
ਸੁਪਨੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਸਗੋਂ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਹਰਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਹਿਮਤਾਂ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਖਸ਼ਸ਼ਾਂ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
ਇਹ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਬੂਤ ਹੈ ।

ਹੁਣ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਉਪਜ ਵਧ ਗਈ ! ਤੇ ਸਭਨਾਂ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਨੰਬਰ ਲੈ ਗਿਆ । ਮੈਨੇਜਰ ਬੜਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਸੀ, ਜਦ ਲੰਘੇ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਜਾਵੇ । ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਨੇਜਰ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਪਾਸੋਂ ਪੁਛ ਹੀ ਬੈਠਾ । ਉਸ ਕਹਿਆ ਜੀ ! ਤੁਸੀਂ ਪੁਛ ਕੇ ਕੀ ਲੈਣਾ ਏ ? ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਮੇਰੀ ਬਾਂਹ ਫੜੀ, ਉਸ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕੀਤੀ ਏ, ਸਭ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੈ । ਪਰ ਮੈਨੇਜਰ ਮੁੜ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ, ਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀ ਕਾਰਨ ਸੀ ? ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਰਮੀ ਨਾਲ ਕਹਿਆ, ਕੁੱਤੇ ਦਾ ਕੁੱਤਾ ਵੈਰੀ । ਮਿਲ੍ਹ ਦੇ ਕੁਝ ਕਾਰੀਗਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਖਾਰ ਖਾਂਦੇ ਸਨ । ਉਹ ਕੌਣ ਹਨ ? ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕ ਮਿਸਤਰੀ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਫ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ । ਪਰ ਮੈਨੇਜਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਫਾਰਸ਼ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦਾ ਸਾੜਾ ਤੋਲ ਚੁਕਾ ਸੀ, ਉਸ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਥ ਜੋੜਨ ਤੇ ਵੀ ਦੋ ਤਿੰਨ ਠੁਡੇ ਕੱਢ ਮਾਰੇ ਤੇ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿਤਾ ।

ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਮਿਲ ਵਿਚ ਅੱਠ ਮਹੀਨੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ । ਇਹ ੮੦ ਰੁਪਏ ਕਮਾ ਕੇ ਲਿਆਇਆ, ਤੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਈ ਭਾਈ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦਸਵੰਧ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਭੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਈ । ਭਾਈ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣ ਕੇ ਬੜਾ ਰਾਜੀ ਹੋਇਆ । ਦਸਵੰਧ ਲੈ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਰਖਣ ਲਈ ਤੁਰ ਪਇਆ ।

ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਕੋਠੀ ਵਲ ਟੁਰ ਪਏ । ਅਗੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਸੀ । ਅਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, "ਬਿਨਾ ਆਗਿਆ ਅੰਦਰ ਆਉਣਾ ਮਨ੍ਹਾ ਹੈ ।" ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਕਹਿਆ ਭਾਈ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਏ, ਹੁਣ ਕਿਵੇਂ ਕਰੀਏ ? ਉਹ ਭਲਿਆ ਲੋਕਾਂ, ਇਹ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਏ । ਇਹ ਤਾਂ ਬਾਹਰੋਂ ਆਇਆਂ ਵਾਸਤੇ ਏ । ਸਾਨੂੰ ਕਈ ਰਾਹ ਆਉਂਦੇ ਨੇ । ਚਲ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲਾਗੇ ਖਿੜਕੀ ਏ । ਉਥੋਂ ਜਾ ਘੁਸਾਂਗੇ । ਜੇ

ਉਹ ਵੀ ਬੰਦ ਹੋਈ ਤਾਂ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਜਾ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਵਾਂਗੇ। ਇਹ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਘਰ ਹੈ। ਖੈਰ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਜਾਣੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਜਾ ਪੁਜੇ, ਖਿੜਕੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਅਗੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕੁਰਸੀ ਤੇ, ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਚੌਰੀ ਫੜੀ ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ, ਸਾਹਮਣੇ ਸਫ਼ਾਂ ਤੇ ਸਿੰਘ ਬੈਠੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿਤਰ ਬਚਨ ਸੁਣ ਮੁਗਧ ਹੋਇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ੮੦ ਰੁਪਏ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਰਖ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘਾ ! "ਇਹ ਕੇਹੀ ਮਾਇਆ ਲੈ ਆਇਆ ਏਂ ?" ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ! ਬੰਤਾ ਸਿਘ ਉਕਾੜੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਇਆ ਹੈ, ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਏ, ਕਿ ਸਾਰੀ ਮਾਇਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮੇਹਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲੋ।"

ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ

ਕਹਾ ਭਯੋ ਜੋ ਦੋਊ ਲੋਚਨ ਮੂੰਦ ਕੈ,
ਬੈਠਿ ਰਹਿਓ ਬਕ ਧਿਆਨ ਲਗਾਇਓ ॥
ਨਾਤ ਫਿਰਿਓ ਲੀਏ ਸਾਤ ਸਮੁੰਦ੍ਰਨਿ,
ਲੋਕ ਗਇਓ ਪਰਲੋਕ ਗਵਾਇਓ ॥
ਬਾਸ ਕੀਓ ਬਿਖਿਆਨ ਸੋ ਬੈਠ ਕੈ,
ਐਸੇ ਹੀ ਐਸ ਸੁ ਬੈਸ ਬਿਤਾਇਓ ॥
ਸਾਚੁ ਕਹੋਂ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਸਭੈ,
ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਇਓ ॥

ੴ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਸ੍ਵਯੇ ॥ (ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਚੋਂ)

ਬਦਮਾਸ਼ ਰੁਤੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਨੂੰ ਪਟਾ ਪਾਇਆ।

ਬਖਸ਼ਿਸ਼

ਕੂਕਾ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਚੱਕ ਵਾਲਾ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਹਾਣੀ ਸਦਕਾ ਅਕਠੇ ਖੇਡਦੇ, ਕੁਸ਼ਤੀ ਕਰਦੇ, ਤੇ ਪੰਡਿਤ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੜ੍ਹਿਆਣੇ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹੇ। ਸੱਚ ਮੁਚ ਕੂਕਾ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਬੜੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਵਾਂਗੂ ਆਪਣਾ ਮਿੱਤਰ ਬਣਾਇਆ ਜਿਸ ਦੀ ਵਡੀ ਵਜਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੰਤ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕ ਬਹੁਤ ਪੂਰਨ ਸਾਧੂ ਸੀ। ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਊਠਾਂ ਦੇ ਚਾਰਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਵਕਤ ਇਸ ਦੀ ਉਮਰ ੧੫-੧੬ ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ ਤੇ ਚੰਗਾ ਭਰਵਾਂ ਤੇ ਸਾਢੇ ਛੇ ਫੁਟ ਕੱਦ, ਚੌੜਾ ਚੇਹਰਾ, ਕੁਸ਼ਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਰਖਦਾ ਸੀ। ਡਾਂਗ ਸੋਟਾ ਮਾਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵੀ ਘਟ ਹੀ ਕਰਦਾ।

ਜਦੋਂ ਊਠਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਲਿਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਰੁਖਾਂ ਦੇ ਥਾਂ ਇਹ ਕੋਟ ਗੰਗੂ, ਕੁਰਕੀ, ਕਟਾਣੀ ਆਦਿਕ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਪੈਲੀਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਛਡਦਾ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਸਿਆਣੇ ਸਿਆਣੇ ਆਦਮੀ ਇਕਠੇ ਹੋਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਆਏ, ਅਤੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਬੜਾ ਰੋਸ ਜਾਹਿਰ ਕੀਤਾ। ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਬਾਬਾ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਾਸ ਬੁਲਾਇਆ। ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੰਤ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲਗੇ ਬਾਬਾ ਤੇਰਾ ਮੁੰਡਾ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਜਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਉਜਾੜਦਾ ਹੈ ? ਤੇ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਇਸ ਨੂੰ ਉਜਾੜ ਵਲੋਂ ਕੁਝ ਆਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਆਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੁਟ ਕੇ ਆਪ ਊਠ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਨਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਜਤਨ ਕਰੀਏ ?

ਸਗੋਂ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਬੜਾ ਬਦਮਾਸ਼ ਤੇ ਦਸ ਨੰਬਰੀਆ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ? ਇਹ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕੰਮ ਕਰਿਆ ਕਰੇਗਾ ? ਜਾ ਬਾਬਾ ਇਸਨੂੰ ਸਮਝਾ ਅਗੇ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਕੰਮ ਨ ਕਰੇ। ਬੇਸ਼ਕ ਊਠ ਵੀ ਨ ਛਡਿਆ

ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਲੰਘਣਾ ਸੀ । ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਕ ਦਮ ਉਸ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਆਕੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਖਲੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਵਕਤ ਇਸਦੇ ਲੱਕ ਪੋਠੋਹਾਰੀ ਖਾਕੀ ਸਲਵਾਰ, ਕਲੀਆਂ ਵਾਲਾ ਖਾਕੀ ਕੁਰਤਾ, ਸਮਲੇਦਾਰ ਪਗ ਬੰਨੀ ਹੋਈ ਸੀ । ਜਦ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਉਸ ਘਰ ਦੇ ਅਗੋਂ ਲੰਘਣ ਲਗੇ ਦੌੜਕੇ ਗੁਰਬਖਸ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢੇਹ ਪਿਆ । ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਚਰਨ ਪਿਛਾਂਹ ਕਰਦਿਆਂ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ, ਤੈਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰੀ ਮਨਾਹ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਤੂੰ ਭੈੜੇ ਪਾਸਿਓ ਹਟਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈਂ ਤੇ ਨਾ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਮਥੇ ਲਗਣੋਂ ਹੀ ਬਾਜ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ? ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੇ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਖਲੋ ਗਿਆ ਤੇ ਆਖਣ ਲਗਾ "ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕੁੱਤਾ ਤੇ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਹੀ ਹਾਂ ? ਪਰ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਕੁਤੇ ਦੀ ਗੌਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ? ਜੇ ਤੂੰ ਕੁਤੇ ਨੂੰ ਮਾੜੇ ਥਾਂ ਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਟਾ ਪਾ ਲੈ ? ਸੰਗਲੀ ਪਾ ਲੈ ? ਇਹ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਢਿਲ ਹੈ ? ਤੁਸੀਂ ਅਜੇ ਕੁਤੇ ਨੂੰ ਸਾਭਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ?"

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵੀ ਉਸ ਵਕਤ ਜਲਾਲ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਤੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ । 'ਕੀ ! ਤੂੰ ਇਹ ਗਲਾਂ ਠੀਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈਂ ? ਤਾਂ ਪਾਵਾਂ ਤੈਨੂੰ ਪਟਾ ! ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਫਿਰ ਉਸੇ ਵਕਤ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਡਿਗ ਪਿਆ ਤੇ ਆਖਣ ਲਗਾ ਛੇਤੀ ਕਰੋ, ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਹੋਰ ਵਕਤ ਕਿਹੜਾ ਚੰਗਾ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਪਾਉ ਆਪਣੇ ਬਿਰਦ ਬਾਣੇ ਦਾ ਮੇਰੇ ਗਲ ਪਟਾ ?

ਸੰਗਲੀ ਪਾਕੇ ਬੰਨ ਲੈ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਲਾ ਲਓ ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ ਪਾਪੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਨੀ ?

ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਾਰਾ ਚਿਹਨ ਚਕਰ ਤੇ ਕ੍ਰਿਤ ਵਿਹਾਰ ਬਦਲ ਦਿਤਾ ਤੇ ਫਿਰ ਜੀਵਨ ਭਰ ਸੂਬੇ ਦੀ ਜ਼ੁਮੇਵਾਰੀ ਸੰਭਾਲਦਿਆਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਸੂਬੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਿਤੀਤ ਹੋਈ ।

ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਤਆਦਿਕ ਅਨੇਕਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕੀਤਾ ।

ਸ: ਹਜਾਰਾ ਸਿੰਘ

ਪਾਕ- ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚੋਂ ਬਚੇ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ

ਪ੍ਰਾਣ ਰਖਿਅਕ

ਲਗ ਭਗ ਗਿਆਰ੍ਹਾਂ ਕੁ ਵਜੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ, ਪਿੰਡ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਸਲਾਰੋ ਵਾਲੀ ਪਿੰਡੀ (ਜ਼ਿਲਾ ਮੁਲਤਾਨ) ਦੇ ਯੁਗ ਵਸਦੇ ਸਿਖ ਪ੍ਰਵਾਰ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣ ਜਾਣ ਕਾਰਨ) ਛੱਡਕੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਨਜ਼ਾਕਤ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦੇ ਹੋਏ, ਭਾਰਤ ਪੁਜਣ ਲਈ ਅਬਦੁਲ ਹਕੀਮ ਰਾਮ ਚੌਂਤਰੇ ਪਾਸ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਪੁਜੇ, ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਖੜੀ ਗੱਡੀ ਦਾ ਇਕ ਡੱਬਾ ਇਹਨਾਂ ਮੁੜ ਨਾ ਪਰਤਣ ਵਾਲੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਵਾਸਤੇ ਖਾਲੀ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ, ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਡੱਬੇ ਵਿਚ ਵੜ ਜਾਣ ਦਾ ਆਰਡਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੀ, ਇਹਨਾਂ ਦੁਖੀ ਪ੍ਰਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖਾਨੇਵਾਲ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਤਾ ਜਾਏ, ਓਥੋਂ ਅਗੇ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਗੇ ਹੋਵੇਗਾ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਗਾਰਡ ਨੇ ਵਿਸਲ ਦਿਤਾ, ਹਰੀ ਝੰਡੀ ਨੂੰ ਹਿਲਾਇਆ। ਗੱਡੀ ਨੇ ਪੇਕੇ ਘਰੋਂ ਸਹੁਰੇ ਤੁਰਣ ਵਾਲੀ ਕੁੜੀ ਵਾਂਗ ਲੰਮੀ ਸਾਰੀ ਚੀਕ ਮਾਰੀ ਤੇ ਗੱਡੀ ਫੱਕ ਫੱਕ ਕਰਦੀ ਤੁਰ ਪਈ। ਅਜੇ ਗੱਡੀ ਬਾਹਰ ਵਾਲੇ ਸਿਗਨਲ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਪਹੁੰਚੀ ਸੀ ਕਿ ਡਰਾਈਵਰ ਨੇ ਗੱਡੀ ਰੋਕ ਦਿਤੀ। ਅਣਗਿਣਤ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਛੁਰੀਆਂ, ਕੁਹਾੜੀਆਂ, ਨੇਜੇ, ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਫੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਇਸ ਗੱਡੀ ਦੁਆਲੇ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ। ਡੱਬੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਾਰੇ ਸਿਖ ਨਿਹੱਥੇ ਸਨ, ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਪਾਸ ਕੋਈ ਸੋਟਾ ਵਗੈਰਾ ਹੈ ਸੀ, ਉਹ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਬੈਠਾਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ।

ਬਸ ਫਿਰ ਕੀ ਸੀ ਉਹਨਾਂ ਧਨ ਦੇ ਲਾਲਚੀਆਂ ਤੇ ਫਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਤੀ ਦੇ ਲੂਸਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਬੜੀ ਬੇ-ਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਕੱਟ ਵੱਢ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਡੱਬੇ ਵਿਚ ਹਾ ਹਾ ਕਾਰ ਮੱਚ ਗਈ। ਬੱਚੇ, ਬੁਢੇ, ਇਸਤਰੀਆਂ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰੇ ਜਾਣ ਲਗੇ।

ਰੱਬ ਦਾ ਭਾਣਾ! ਇਹੋ ਲੋਕ ਜੋ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਇਕਠੇ ਵਸਦੇ ਰਸਦੇ ਇਕ ਦਮ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਲਹੂ ਦੇ ਤਿਹਾਏ ਬਣ ਗਏ, ਤੇ ਸਗੋਂ ਇਸ ਡਬੇ ਵਿਚ ਮਰਨ ਤੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਇਕੋ ਪਿੰਡ ਦੇ ਹੀ ਸਨ।

ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚੌਣ ਵਾਸਤੇ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ (ਇਕ ਗਭਰੂ) ਨੇ

ਗਡੀ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦਿਤੀ, ਉਸ ਦੇ ਮਗਰ ਉਸਦੀ ਨੌ ਜਵਾਨ ਭੈਣ (ਜਿਸਦੇ ਕੁਛੜ ਇਕ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਸੀ) ਉਸਨੇ ਬਚੇ ਸਮੇਤ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦਿਤੀ, ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈਆਂ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰੀਆਂ। ਕੁਝ ਮੁਸਲਮਾਨ ਗੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਿਛਾ ਕੀਤਾ, ਤੇ ਦੂਰ ਜਾਕੇ ਉਸਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ, ਇਤਨੇ ਚਿਰ ਤਕ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਵੀ ਡਾਂਗ ਆ ਗਈ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਉਸ ਸੋਟੇ ਨਾਲ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਕਰਾਰੀਆਂ ਸਟਾਂ ਮਾਰੀਆਂ, ਪਰ ਅਖੀਰ ਨੂੰ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਹਥੋਂ ਆਪ ਵੀ ਮਰ ਗਿਆ।

ਉਸਦੀ ਭੈਣ ਪਿਆਰੋ ਵੀ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਆ ਗਈ, ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਨੇ ਪਿਆਰੋ ਨੂੰ ਨਾਲ ਚਲਣ ਲਈ ਆਖਿਆ, ਪਰ ਉਹ ਨਾ ਮੰਨੀ। ਇਕ ਬੁਰਛੇ ਨੇ ਪਿਆਰੋ ਦੇ ਕੁਛੜ ਚੁਕੇ ਹੋਏ ਬੱਚੇ ਨੂੰ (ਜੋ ਉਸਦਾ ਭਾਣਜਾ ਲਗਦਾ ਸੀ) ਮਾਰਨ ਲਈ ਬਰਛੇ ਦਾ ਵਾਰ ਕੀਤਾ। ਪਿਆਰੋ ਨੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਬਚੌਣ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਦਮ ਪਾਸਾ ਪਰਤ ਲਿਆ ਤੇ ਉਹ ਬਰਛੀ ਉਸ ਬਚੇ (ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸੀ) ਨੂੰ ਲਗਣ ਦੇ ਥਾਂ ਪਿਆਰੋ ਨੂੰ ਲਗ ਗਈ ਤੇ ਉਹਦੇ ਕੋਲੋਂ ਬੱਚਾ ਡਿਗ ਪਿਆ ਤੇ ਉਹ ਆਪ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਈ।

ਇਹ ਬੱਚਾ ਜੀ ਭਿਆਣਾ ਕਿਨਾਂ ਚਿਰ ਜਮੀਨ ਤੇ ਪਿਆ ਰਿਹਾ ਜਨਾਨੀਆਂ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਭਜ ਦੌੜ ਤੇ ਚੀਕ ਚਿਹਾੜੇ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਜਦ ਦੀਦਾਰ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਸਿਰ ਉਤਾਂਹ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕਿ ਇਕ ਹਤਿਆਰੇ ਨੇ ਭਜਦਿਆਂ ੨ ਇਸ ਬਚੇ ਤੇ ਵੀ ਚਾਰ ਵਾਰ ਕੁਹਾੜੀ ਦੇ ਕੀਤੇ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਕ ਜਖਮ ਸਜੇ ਮੋਢੇ ਦੂਜਾ ਧੌਣ ਤੇ ਤੀਜਾ ਸਜੀ ਗਲ ਅਤੇ ਚੌਥਾ ਸਿਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ।

ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਉਹ ਪਾਪੀ ਇਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸੁਟ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਸੀ। ਇਸ ਕਤਲ ਗਾਰਤ ਤੋਂ ਬਾਦ ਗਡੀ ਓਥੋਂ ਅਗਾਂਹ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਈ।

ਇਹ ਬੱਚਾ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਜੋ ਮਰਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਲੰਮਾ ਪਿਆ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਵਿਚ ਸਿਸਕੀਆਂ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਬੱਚੇ ਨੇ ਬਾਦ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਚਿਟੇ ਦੁਧ ਬਸਤਰਾਂ ਤੇ ਚਿਟੇ ਦਾਹੜੇ ਵਾਲਾ ਬਾਬਾ ਜਿਹਦੇ ਇਕ ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੂੰਡਾ ਤੇ ਗਲ ਵਿਚ ਚਿਟੀ ਮਾਲਾ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਚੁਕ ਕੇ ਇਕ ਖੂਹ ਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪਾਕੇ ਇਕ ਭਾਂਡਾ ਜਿਹਾ ਪਾਣੀ ਦਾ ਭਰਕੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਰਖ ਕੇ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਕਾ ਤਕੜਾ ਹੋ! ਜਦੋਂ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਇਸ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਪੀ ਲਵੀਂ। ਮੈਨੂੰ ਜਦ ਹੋਸ਼ ਆਈ ਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਜਦ ਅੱਖਾਂ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਚੀ ਮੁਚੀ ਇਕ ਖੂਹ ਉਤੇ ਛਾਵੇਂ ਲੰਮਾ ਪਿਆ ਸਾਂ ਤੇ ਇਕ ਪਾਣੀ ਦਾ ਡੋਲ ਜਿਹਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲ

ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਬਾਬਾ ਉਥੇ ਹੈ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਇਕ ਹੋਰ ਟੋਲਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਖੂਹ ਤੋਂ ਲੰਘਿਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਇਸ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਅਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਜਦ ਲੁਟ ਮਾਰ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਇਸ ਬੱਚੇ ਦਾ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਕ ਅਧਮੋਇਆ ਬੱਚਾ ਖੂਹ ਤੇ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਇਕ ਬੀਬੀ ਤੇਜੋ ਜੋ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਸੀ ਲਗਦੀ ਸੀ, ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੇ ਫੜ ਕੇ ਲਿਆਂਦੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਬੱਚੇ ਦੀ ਗੱਲ ਪਈ, ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਘਰ ਦੇ ਇਕ ਸਿਆਣੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, ਬਾਪੂ ਜੀ ਉਹ ਬੱਚਾ ਕਿਤੇ ਮੇਰਾ ਭਾਣਜਾ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਰੱਬ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰੀ ਲਿਆਕੇ ਵਿਖਾਲ ਛੱਡੋ। ਉਸ ਬਾਬੇ ਨੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਆਖ ਕੇ ਉਹ ਬੱਚਾ ਘਰ ਮੰਗਵਾਇਆ ਤਾਂ ਇਹ ਬੀਬੀ ਤੇਜੋ ਦਾ ਭਾਨਜਾ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਹੀ ਸੀ, ਜੋ ਬੜਾ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਬੀਬੀ ਤੇਜੋ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਖ ਵੇਖ ਕੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪੱਟੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹਵਾਈਆਂ ਤੇ ਦੁਧ ਗਰਮ ਕਰਕੇ ਪਿਲਾਇਆ।

ਦੋ ਤਿੰਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹਨਾਂ ਪਾਪੀਆਂ ਨੇ ਕੀ ਸੋਚਿਆ, ਮੂੰਹ ਹਨੇਰੇ ਇਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਲਿਜਾ ਕੇ ਇਕ ਨਹਿਰ ਵਿਚ (ਜੋ ਰੇਲ ਦੀ ਪਟਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ) ਸੁਟ ਆਏ। ਵਿਚਾਰੀ ਤੇਜੋ ਰੋ ਧੋ ਕੇ ਚੁਪ ਕਰ ਗਈ। ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਗਲਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਆਦਮੀ ਨਹਿਰ ਵਿਚ ਧੱਕਾ ਦੇ ਕੇ ਤੁਰ ਗਏ, ਤਾਂ ਉਹ ਬਾਬਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਅਗੇ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਸੀ, ਪ੍ਰਤਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਵਲੋਂ ਆਉਂਦਾ ਤਕਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਾਕਾ ਮੇਰੇ ਵਲ ਨੂੰ ਆ, ਤੇ ਇਤਨਾ ਆਖ ਕੇ ਉਸ ਬਾਬੇ ਨੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਖਲੋਤਿਆਂ ਹੀ ਲੰਮੀ ਸਾਰੀ ਬਾਂਹ ਕਰਕੇ ਰੁੜ੍ਹਦੇ ਜਾਂਦੇ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਖਿੱਚ ਕੇ ਨਹਿਰੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲਿਆ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹਾਲ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਫਿਰ ਕਿਥੇ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ। ਏਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਲੋਕ ਵੀ ਨਹਿਰ ਤੇ ਆਣ ਜਾਣ ਲਗ ਪਏ। ਇਕ ਦਇਆਵਾਨ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਚੁਕ ਕੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ। ਉਸਦੇ ਉਲਾਦ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਤੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਸਯਦ ਅਮੀਰ ਸ਼ਾਹ ਸੀ।

ਉਸ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਇਕ ਡਾਕਟਰ ਪਾਸ ਲਿਜਾ ਕੇ ਮਰਹਮ ਪੱਟੀ ਕਰਵਾਈ ਤੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਕਢਵਾਇਆ। ਡਾਕਟਰ ਵੀ ਬੜਾ ਰਹਿਮ ਦਿਲ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਬੜੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ।

ਰਾਜੀ ਹੋ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਇਸ ਬੱਚੇ ਦਾ ਨਾਮ ਸਯਦ ਅਮੀਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਰਖਿਆ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਜੀਅ ਇਸ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਰਨ ਲਗੇ।

ਦਰਅਸਲ ਇਹ ਬੱਚਾ ਸ: ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ (ਰੰਧਾਵਾ) ਦੇ ਘਰ ਬੀਬੀ ਬਿਅੰਤ ਕੌਰ ਦੀ ਕੁਖੋਂ ਚੱਕ ਨੰ: ੯੫ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਵਿਚ ੧੦ ਫੱਗਣ ਸੰਮਤ ੧੯੯੮ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਰਖਿਆ ਸੀ। ਕੁਦਰਤੀ ਇਹ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਮਾਸੀ ਬੀਬੀ ਪਿਆਰੋ ਇਸ ਨੂੰ ੯੫ ਚੱਕ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਲੈ ਆਈ। ਇਚਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੰਡਾਰੇ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਹੋਣ ਲਗ ਪਈਆਂ। ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਦੀਦਾਰ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ੯੫ ਚੱਕ ਨਾ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਿਆ।

ਵੰਡਾਰੇ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੱਖਾਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਝਾਕ ਦੇ ਹੋਏ ਅਪਣੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਸਮੇਤ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ (ਜਿਹੜਾ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਰੌਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਿਲਾ ਹਿਸਾਰ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਕੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਾਸਤੇ ਵਸਾਇਆ ਸੀ) ਆ ਗਏ ਅਰ ਦਿਨ ਕਟੀ ਕਰਨ ਲਗੇ ਤੇ ਬਾਦ ਵਿਚ ਇਸੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਨਾਲੀ ਤੋਂ ਪਾਰਲੇ ਪਾਸੇ ਛੋਟੇ ਅੰਬਰਾਸਰ ਰਿਹੈਸ਼ ਕਰ ਲਈ। ਇਸ ਵਕਤ ਤਕ ਹੋਰ ਹਾਲਾਤ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਠੀਕ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਪਰ ਕਾਕੇ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਦੁਖ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਦਾ ਕਿ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਜਾਂ ਕਿਥੇ ਹੈ। ਇਸ ਕਲੇਸ਼ ਨਾਲ ਨਾ ਦਿਨੇ ਚੈਨ ਆਉਂਦਾ ਨਾ ਰਾਤ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਪੈਂਦੀ। ਅਖੀਰ ਇਕ ਦਿਨ ਸਲਾਹ ਕਰ ਕੇ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਪਣੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਮਹੰਤ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੰਛੀ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਡੇ ਕੈਂਪ ਵਿਚੋਂ ਪਤਾ ਕਰਨ ਭੇਜਿਆ। ਓਥੇ ਇਸ ਨੂੰ ਤੁਲੰਬੇ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਵਾਕਿਫਕਾਰ ਚਾਂਦੀ ਸਿੰਘ ਮਿਲਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਬਾਦ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮਿਲਟਰੀ ਨੇ ਹੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨੋਂ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਸਿਰ ਮੁੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ (ਪੰਛੀ ਜੀ ਨੇ) ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਪਛਾਣਿਆ ਤੇ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਬਾਬਤ (ਬੀਬੀ ਪਿਆਰੋ ਦਾ ਪਤਾ) ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਹੋ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਦਸਿਆ। ਅਰ ਉਸ ਨੇ ਹੀ ਦਸਿਆ ਕਿ ਨੰਬਰਦਾਰ ਦਾ ਇਕ ਦੋਹਤਰਾ ਦਸੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪੰਜਾਂ ਛਿਆਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਮਖਤੂਮ ਪੁਰ ਪਹੋਰਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਯਦ ਅਮੀਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਨਹਿਰ ਤੋਂ ਪਏ ਹੋਏ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਘਰ ਖੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਹ ਪਤਾ ਲਿਆ ਕੇ ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਅੰਬਰਾਸਰ ਆਕੇ ਭਰਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਤੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਪਤਾ ਲੈਣ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾ ਕੇ ਹਰਨਾਮ

ਸਿੰਘ ਫਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਇਆ । ਏਥੇ ਪਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੇ ਸਪੀਕਰ ਦੁਆਰਾ ਇਕ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀ ਬੱਚੇ ਬਾਬਤ ਅਨਾਊਂਸ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਕੰਨੀਂ ਇਹ ਆਵਾਜ਼ ਬੜੀ ਉਤਕੰਠਾ ਨਾਲ ਸੁਣੀ ਗਈ ਤੇ ਝਟ ਪਟ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਪਤਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵਿਛੁੜਿਆ ਪੁਤਰ ਇਸ ਘਲੂ ਘਾਰੇ ਵਿਚੋਂ ਬੱਚ ਕੇ ਆਇਆ ਵੇਖ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਕੋਟਾਨ ਕੋਟ ਸ਼ੁਕਰ ਕੀਤਾ । ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਦ ਅੰਮਰਾਸਰ ਪੁਜਾ ਤਾਂ ਪ੍ਰਵਾਰ ਵਿਚ ਹੱਦ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ । ਅਰ ਏਸੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟਿਕਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰਾ ਪਰਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆਇਆ । ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਉਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਵਾਈ, ਤੇ ਸਾਰੇ ਪਰਵਾਰ ਨੇ ਵੀ ਬੜੀ ਸਦ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ । ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਹੀ ਇਸ ਬੱਚੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, 'ਬਾਪੂ ਇਸ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਗੱਡੀ ਤੋਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਬਚਾਇਆ, ਤੇ ਖੂਹ ਤੇ ਲਿਜਾਕੇ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪਾਇਆ ਸੀ; ਤੇ ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਨਹਿਰ ਵਿਚੋਂ ਬਾਂਹ ਨਾਲ ਖਿੱਚ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕਢਿਆ, ਤੇ ਡੁਬਣ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਸੀ । ਓਥੇ ਬੈਠੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਇਸ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਬੱਚੇ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ; ਤੇ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਦੇ ਬਚਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ ।

ਅਜ ਇਸ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਦੋ ਸਪੁਤਰ ਹਨ । ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਹੱਡ ਬੀਤੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਹੀ ਗੁਣ ਗਾਇਨ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਸੰਤ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ
ਅਮਰਜੀਤ ਪੁਰਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਰਸਾ

ਲੱਖ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀਆਂ, ਜੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨਦਰ ਕਰੇ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਾਸ ਭੌਰੇ, ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਨੇ ਇਉਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ :

ਤਮਾਮ ਦੌਲਤੇ ਦੁਨੀਆ ਯਯਕ ਨਿਗਾਹ ਬਖਸੰਦ
ਯਕੀਨ ਬਵਦ ਕਿ ਗਦਾਏ ਲੂਏ ਊ ਸ਼ਾਹ ਅੰਕ

ਭਾਵ

ਨਾਲ ਨਜ਼ਰ ਦੇ ਪਲ ਵਿਚ ਤਾਰਨ, ਬਖਸ਼ਨ ਬੇਅੰਤ ਖਜ਼ਾਨੇ ।
ਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਸ਼ਾਹ, ਉਸ ਦਰ ਦੇ ਮਜਤਾਨੇ ।

ਬਾਬੇ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਲਗਾ ਹੁਲੀਆ ਬਦਲਣ । ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਫੌਜੀ ਬੜੇ ਮ. ਨਾਲ ਵਰਨਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਪਾਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਸਾਡੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿਚ ਕਦੇ ਬੀਮਾਰੀ ਨਹੀਂ ਪਈ । ਕੋਈ ਢੋਰ ਢਿੱਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਇਸ ਮਾਤ ਲੋਕ ਤੇ ਜੋ ਆਇਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਮਗਰ ਕੱਚਾ ਫਲ ਕਦੇ ਵੇਲ ਨਾਲੋਂ ਨਾ ਟੁਟਾ । ਸਗੋਂ ਮਾਲ ਧਨ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਚਲਾ ਗਿਆ । ਗਊਆ ਮੱਝਾਂ ਸਭ ਨਰੋਈਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ।

ਇਹ ਤਾਂ ਰਹਿਆ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਥਨ, ਪਰ ਠੀਕ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਾਬੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੋਤਰਿਆਂ, ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ, ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ, ਸ਼ੰਗਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਾਇਆ ਚਰਨ ਝਸ ਰਹੀ ਏ । ਕਿਥੇ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਬਾਬਾ ਜੀਵਨ ਨਿਰਬਾਹ ਖਾਤਰ ਫੌਜ ਵਿਚ ਜਾ ਭਰਤੀ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਅੱਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ 'ਬੂਹੇ ਅਗੇ ਟਹਿਲੂਏ' ਹੱਥ ਜੋੜੀ ਖੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਵਾਰੀ ਲਈ ਮੋਟਰ-ਸਾਈਕਲ ਹਨ, ਤੇ ਢੋਆ ਢੁਆਈ ਲਈ ਟਰੱਕ ਹਾਰਨ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ।

(ਇਹ ਕਥਾ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਫੌਜੀ ਤੋਂ ਪਰਾਪਤ ਹੋਈ)

੭੦

ਜੈਮਲ ਦਾ ਸੁਧਾਰ-ਬਦਮਾਸ਼ ਤੋਂ ਸੰਤ

ਗਰਬ ਪ੍ਰਹਾਰੀ

"ਬੱਚਾ ! ਸਾਧਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਨਾਲ ਝੇੜਾ ਨਾ ਕਰਿਆ ਕਰ।"

"ਨਹੀਂ ਸੰਤ ਜੀ ! ਐਵੇਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਹਿਮ ਹੈ, ਮੈਂ ਕੋਈ ਮਸ਼ਕਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।"

ਤੂੰ ਉਂਗਲਾਂ ਪਾ ਕੇ ਕਛਹਿਰੇ ਨਹੀਂ ਪਾੜ ਦੇਂਦਾ ?"

"ਐਵੇਂ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਘੜੀ ਹੋਣੀ ਏ, ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਲੋੜ।"

"ਤੂੰ ਕਈਆਂ ਦੇ ਕਛਹਿਰਿਆਂ ਤੂੰ ਬਲਦੀ ਬਲਦੀ ਚੁਆਤੀ ਲਾ ਦੇਂਦਾ ਏਂ।"

"ਨਹੀਂ ਮਹਾਰਾਜ ! ਇਹ ਸਾਰਾ ਕਿੱਸਾ ਗੱਪੂ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵਧੀਕੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ?" ਇਹ ਸ਼ਬਦ ੩੦-੩੫ ਸਾਲ ਦੇ ਅਧਖੜ ਜੇਹੇ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਾਬੇ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹੇ।

"ਵੇਖ ਪੁਤ ! ਕਛਹਿਰਾ ਪਾ ਲੈ ਭਜਨ ਪੁਛ ਲੈ। ਇਹ ਜਨਮ ਹੀਰਿਆਂ ਵਰਗਾ ਏ। ਇਹਨੂੰ ਕੌਡੀਆਂ ਦੇ ਭਾ ਨਾ ਗੁਆ।"

ਤੇਰਾ ਹੀਰਾ ਜਨਮ ਅਮੋਲਾ, ਕੌਡੀਆਂ ਦੇ ਭਾ ਵਿਕਿਆ।

"ਸੰਤ ਜੀ ! ਇਹ ਬੁਰਾਨੀ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਪਾਣੀ। ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਫੂਕ ਭਾਵੇਂ ਮਾਰ ਦਿਓ। ਹੱਲ ਵਾਹਉਂਦਿਆਂ ਨਾੜਾ ਅੜ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤੇ ਕਈ ਵੇਰ ਆਦਮੀ ਧੋਬੀ ਪਟੜਾ ਡਿਗਦਾ ਏ।"

"ਜੈਮਲਾ। ਤੂੰ ਬੰਦਾ ਬਣ। ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਵਲ ਵੇਖ, ਨੌ ਚੂੜਿਆਂ ਜਿੰਨੀ ਆਕੜ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿਥਦਾ ਨਹੀਂ ਸਾਂ। ਪੰਜ ਐਬ ਸ਼ਰਈ। ਖਾਣਾ, ਪੀਣਾ, ਤੇ ਲੁੱਚ ਪੁਣਾ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਸਨ। ਮੈਂ ਜਦ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦਾ ਵਿਆਹਿਆ ਗਿਆ, ਕੁਦਰਤੀ ਉਹ ਕੂਕਿਆਂ ਦਾ ਘਰ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਕਛਹਿਰਾ ਪੁਆਇਆ ਗਿਆ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਗਿਆ ਤੇ ਭਜਨ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ। ਪਰ ਕਦੇ ਖੋਤੇ ਨੂੰ ਵੀ ਚੁੰਨੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਲਗੀਆਂ ਨੇ। ਡੋਲਾ ਘਰ ਆਇਆ। ਕਛਹਿਰਾ ਲਾਹ ਕੇ ਵਗ੍ਹਾ ਮਾਰਿਆ, ਲੁੰਗੀ ਬੰਨ੍ਹ ਮਟਕ ਨਾਲ ਟੁਰਦਾ, ਵਣਾ ਹੇਠ ਠੰਡੀ ਛਾਂ ਵੇਖ, ਮੰਜਾ ਡਾਹ ਸੌਂ ਗਿਆ। ਪਰ ਦਾਤੇ ਵਲੋਂ ਮਿਹਰ ਅਰੰਭ ਹੋ ਚੁਕੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਤੇ ਤਰਸ ਆਇਆ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਪਾਸੋਂ ਮੰਜਾਂ ਚੁਕਵਾ ਭੁੰਜੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਮੂੰਧਾ ਮਰਵਾਇਆ। ਮੈਂ ਹੇਠਾਂ ਮੰਜਾ ਉਪਰ। ਸਾਰੀ ਵਾਹ

ਲਾਈ, ਪਰ ਮੰਜਾ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਹਿਮਾਲਿਆ ਪਰਬਤ, ਚੁਕਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਅੰਦਰ ਲੋਅ ਦੀ ਕਿਰਨ ਆਈ ਤੇ ਪਛਤਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰਾ ਕਛਹਿਰਾ ਲਾਉਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਹੈ। ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਏ, ਹੈਂਕੜ ਅੰਦਰੋਂ ਨਿਕਲੀ ਤਾਂ ਮੰਜੇ ਹੇਠੋਂ ਨਿਕਲ ਘਰ ਆ ਲੂੰਗੀ ਲਾਹ ਦਿਤੀ ਤੇ ਕਛਹਿਰਾ ਪਾ ਲਿਆ। ਵੇਖ ਤੂੰ ਵੀ ਅਕਲ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈ।"

ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੇ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਟੁੰਬਿਆ। ਸੰਤ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਮੋਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮੁੜ ਤਾਨ ਲਾਈ :—

"ਸਾਹਿਬ ਜਿਨਾ ਨਾ ਸੇਵਿਉ ਸ਼ਬਦੁ ਨ ਕੀਤੋ ਪਿਆਰ।"
ਉਹ ਮਾਨਸ ਜੂਨ ਨ ਆਖੀਅਨ ਪਸੂ ਢੋਰ ਗਵਾਰ॥"

ਇਹਨਾਂ ਵਾਕਾਂ ਨੇ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੁੱਤੇ ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਜਗਾ ਦਿਤਾ। ਤੱਦ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, "ਚੰਗਾ ਸੰਤ ਜੀ ਕੱਛ ਮੈਂ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਪਾਂਦਾ; ਪਰ ਭਜਨ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਦਿਓ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਣ।"

"ਭੜੂਆ। ਕਦੇ ਬੋਹਲ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਪਹਿਲਾਂ ਹੱਲ ਵਾਹੀ ਦਾ ਏ, ਜੋਤਰੇ ਮਾਰੀ ਦੇ ਨੇ, ਬੀਂ ਬੀਜੀ ਦਾ ਏ, ਪਾਣੀ ਦਈ ਦਾ ਏ, ਰਾਖੀ ਕਰੀ ਦੀ ਏ, ਫੇਰ ਫਸਲ ਪਕਦੀ ਏ, ਵਾਢੀ ਹੁੰਦੀ ਏ, ਫੇਰ ਬੋਹਲ ਬਣਦਾ ਏ।

"ਨਹੀਂ ਸੰਤ ਜੀ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਬੋਹਲ ਤੇ ਈ ਬਹਿਣਾ ਏ। ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਵਾਹੁਣਾ।"

"ਚੰਗਾ ਭਾਈ। ਤੈਨੂੰ ਬੋਹਲ ਤੇ ਈ ਬਿਠਾ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ ਕਰ ਕੰਨ!"

ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਕੰਨ ਕੀਤਾ। ਬਾਬਾ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਭਜਨ ਦੱਸ ਦਿਤਾ। ਫੂਕ ਵਜਣ ਦਾ ਡਰ ਸੀ, ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਔਹ ਜਾ ਪਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਹਨੇਰੀ ਨਾਲ ਟਾਹਣ ਟੁਟ ਕੇ ਡਿਗਦਾ ਏ।

ਕਬੀਰ ਸਤਿਗੁਰ ਸੂਰਮੇ ਬਾਹਿਆ ਬਾਣ ਜੋ ਏਕ।
ਲਾਗਤ ਈ ਭੋਏ ਗਿਰ ਪਰਾ, ਪਰਾ ਕਲੇਜੇ ਛੇਕ।

ਧਰਤੀ ਤੇ ਲੇਟ ਗਿਆ। ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਪਇਆ ਰਹਿਆ। ਪੱਤਨੀ ਆਈ ਤੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਅਰਜ ਕੀਤੀ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਘਰ ਦਾ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ? ਪੈਲੀ ਬੰਨੇ ਫੇਰਾ ਨਹੀਂ ਮਾਰਨਾ? ਵੱਗ ਚਰ ਜਾਣਗੇ?

"ਭਲੀਏ ਲੋਕਣੇ। ਤੂੰ ਜਾਣ ਤੇ ਤੇਰਾ ਕੰਮ, ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਜਾਂ ਨ ਸੰਭਾਲ; ਪੈਲੀ ਬੰਨੇ ਮੁਕ ਗਏ। ਸੰਤਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਬੇੜੀਆਂ ਕਟ ਦਿਤੀਆਂ। ਮੇਰੇ ਜੰਜਾਲ ਲਾਹ ਦਿਤੇ।

ਫੂਟੋ ਆਂਡਾ ਭਰਮ ਕਾ, ਮਨਹਿ ਭਇਆ ਪ੍ਰਗਾਸੁ॥

ਕਾਟੀ ਬੇੜੀ ਪਗਾਹ ਤੇ, ਗੁਰਿ ਕੀਨੀ ਬੰਧ ਖਲਾਸ ।

ਮੈਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਉਹ ਥਾਂ ਵਖਾ ਦਿਤੀ ਏ, ਜਿਥੋਂ ਦੀ ਗੱਲ ਦਸੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਨਜ਼ਾਰਾ ਸਹਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ।"

"ਸੰਤ ਜੀ । ਸੰਤ ਜੀ । ਕੀ ਕੀਤਾ ਜੇ ਮੇਰੇ ਸਾਂਈ ਨੂੰ ? ਇਸ ਨੂੰ ਭੇਜੋ ਘਰ, ਇਸ ਦਾ ਟੱਬਰ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਪਾਲਾਂ । ਮੇਰਾ ਜਨਾਨਾ ਜਾਮਾਂ । ਕਿਵੇਂ ਇਕੱਲੀ ਦਾ ਗੁਜਾਰਾ ਹੋਵੇਗਾ ।

"ਬੀਬੀ । ਘਬਰਾ ਨਾ । ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਜਿਸ ਨੇ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਏ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਦਾ ਫਿਕਰ ਹੈ । ਉਸ ਨੂੰ ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੀ ਫਿਕਰ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੀੜੀ ਦਾ ਵੀ ਫਿਕਰ; ਪਰ ਅਸਾਂ ਕੋਈ ਹਲ ਨਹੀਂ ਵਹਾਉਣਾ, ਪੱਠੇ ਨਹੀਂ ਪਵਾਣੇ, ਇਸ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾ । ਪਰ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਆਖੇ "ਸੰਤ ਜੀ । ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ ਕਢ, ਮੁੜ ਧੱਕਾ ਨ ਦਿਓ । ਮੇਰੀ ਨ ਕੋਈ ਧੀ ਨ ਕੋਈ ਪੁਤ, ਨ ਕੋਈ ਮੇਰੀ ਵਹੁਟੀ ਨ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮੈਂ ਖਸਮ, ਮੇਰੇ ਸਭ ਸਾਕ ਸੜ ਗਏ । ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਪਿਉ; ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਦੇ ਸਾਈਂ; ਇਹੋ ਥਾਂ ਮੇਰਾ ਕਾਬਾ, ਇਹੋ ਮੇਰਾ ਹਰਿਦੁਆਰ ।"

"ਬੀਬੀ ! ਵੇਖ ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ ਹੁਣੇ ਲੈ ਜਾ । ਪਰ ਸਭ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਨ । ਤੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ । ਉਹ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੀੜਿਆਂ, ਪੱਥਰ ਵਿਚ ਵਸਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਵੇਲੇ ਸਮੇਂ ਰਿਜਕ ਪਹੁੰਚਾਂਦਾ ਏ, ਤੂੰ ਵੀ ਉਸੇ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰ । ਤੇਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਉਹੋ ਪਾਲਣ ਪੋਸਣ ਕਰਨਗੇ । ਮਾਈ ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਕੇ ਉਠੀ ਤੇ ਘਰ ਨੂੰ ਮੁੜੀ, ਜਦੋਂ ਘਰ ਪੁਜੀ ਤਾਂ ਕੀ ਵੇਖਦੀ ਏ ਕੋਈ ਬਾਲ ਕੁਸਕਦਾ ਨਹੀਂ ਸਭ ਗੁਲਾਬ ਵਾਂਗ ਖਿੜੇ ਖਿੜੇ ਹਨ । ਸਭ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਭਰਪੂਰ ਹਨ ।

ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਭਜਨ ਲੈ ੪੦ ਦਿਨ ਰਾਵੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਜਾ ਭਜਨ ਕੀਤਾ, ਕੱਚ ਤੋਂ ਕੰਚਨ ਬਣ ਗਿਆ । ਭਜਨ ਕਰਦਿਆਂ ਅਜੇ ਵੀਹ ਦਿਨ ਹੀ ਬੀਤੇ ਸਨ ਕਿ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ੮ ਸਿੰਘਾਂ ਸਮੇਤ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ । ੪ ਸਿੰਘਾਂ ਚਿਟੇ ਕਪੜੇ ਪਾਏ ਸਨ, ਤੇ ੪ ਨੰਗੇ ਸਨ । ਇਸ ਤੋਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ । ਜਦ ਇਹ ਨਜ਼ਾਰਾ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਆਪ ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਗਏ । ਕਦੇ ਰੋਣ ਲਗ ਪੈਣਾ, ਕਦੇ ਹੱਸਣ ਲਗ ਪੈਣ । ਚਾਲੀ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਨਗਰ ਆ ਗਏ, ਤੇ ਕੀ ਵੇਖਦੇ ਹਨ; ਕਿ ਸੰਤ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਅਧਾ ਸਰੀਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦਾ ਤੇ ਅੱਧਾ ਸ੍ਰੀਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ ਤੇ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਬਾਰਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਤੇ ੧੪ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ । ਫੇਰ ਤਾਂ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਗੁਰੂਆਂ ਪੀਰਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ